



# Ünnepnapok

{ BÉRES TAMÁS

Olvasom a hónap textusait. A nagyheti evangéliumi szövegek jól ismertek, mégis feltűnik, milyen sok dinamizmus van a történetekben, képekben, kifejezésekben. Lépésenként megpróbálom magam odaképzélni, ahol a bibliai történetek játszódnak. Mi *érzékkelhető* a történetekből?

*Palmarum.* Összeverődő, részben alkalmi tömeg. Mégis vannak, akik tudják, miért vannak ott, ki elé jöttek. Tolonganak, lökdösődnek, kiabálnak. Színes kavalkádot látnak, talán saját hangjukat sem hallják. Azután megjelenik Jézus, őt látják, hallják, hallgatják. Esetleg már egymást is.

*Nagycsütörtök.* Lábmosás. Ismerős emberek szűk köre. Nemegyszer voltak egymás közt, talán érintéséről is felismernék a másikat. Jézus felkel, leteszi felsőruháját, kötényt köt magára, azután elkezd megmosni a lábukat. Péter nem bírja Jézus érintését, amely más értelmet ad az ismert közösségi szokásnak.

*Nagypéntek.* Jézus maga viszi a keresztet, később a kereszt tartja meg az ő testét. Megszűnik az éles kontúr a halál eszköze és az Élet Igéje között. Szálkák a testben, vér a fán. A Fej fölött írás látható. Alóla hangoznak el a Megváltó utolsó szavai. Jézus halála előtt „szomjazik”, híg ecetes szivacsot nyomnak ajkaihoz.

*Nagyszombat.* Arimátiai József Pilátushoz siet, majd az engedély birtokában új sziklasírházhoz Jézus holttestével. Késő este van, élesebbek a hangok. Követ hengerít a sír bejáratához, és távozik. Még csak két szempár nézi a sírt, de nemsokára sokan jönnek majd, hivatalos figyelők.

Azt mondják, az érzékszerveink segítségével megszerezhető információk közül a szagokat, illatokat tudjuk legkevésbé felidézni. Nagyheti textusaink is viszonylag sok olyan benyomást örökítenek meg vagy tesznek nélkülözhetetlené a történetek felfogásánál, elképzelésénél, amely a látás, hallás, tapintás, sőt az ízlelés körébe tartozik. Illatlemlékek felidézésére nincs nagy szüksége sem az evangélistáknak az elbeszéléshez, sem nekünk a történetek megértéséhez.

Húsvétal véget ér Jézus életének történetként mesélhető része. Ami a megszokott eszközökkel tovább mesélhető, az a meglátogatottak, megszólítottak, a tanítványok, az első gyülekezet története. Mégsem érezzük azt, hogy húsvét után megfakult volna a mondanivaló, ellenkezőleg. A

feltámadással kezdődő új történetek mintha szét akarnák feszíteni a leírások, beszámolók kereteit. És mintha a műfaj kitágulásával megszokott érzékszervi figyelmünk sávszélessége is növekedne.

A húsvéti textusok a feltámadás hatásának kiterjedéséről szólnak. A kovásztalanság rituális előírásaként Pál a tisztaság és igazság megvalósulását sürgeti a gyülekezetben, majd a tekintélyes Pétert látjuk, akinek lelki tapasztalata és ígéhirdetési alapélménye lesz a megszokott határok átlépése. A húsvét utáni vasárnapokon egyre tovább táguló szemszögből, már-már vakítóan „tisztán” tekinthetünk a feltámadás következményeire. *Emberek vagytok, én pedig Istenetek!* – hallgatjuk végül Ezékielt arról, amit továbbadásra kapott.

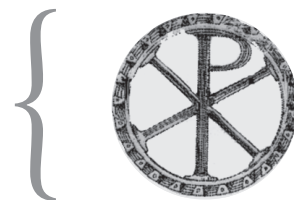
Vajon mit látunk ebből az intenzív feltámadásfolyamból ott, ahol vagyunk, a bőrünkön belül és kívül? Mit látunk, ha befelé nézünk? Hol és hogyan kapcsolódunk ehhez?

Mit hallunk meg és mit tudunk mondani mi magunk (még) róla? Beszélünk az emberi lélek szomjáról? A böjti testi-lelki megüresedés szükségességéről, hogy a hétköznapi taposómalomban a fehér ne váljon szürkévé, az igen talánná, az ajándék véletlenné? Ki tudjuk hallani a feltámadás erejét ismeretlen és ismerős, barát, ellenfél, esetleg ellenség szavaiból?

Milyen a világ a középső ujjam hegye után? Van ott valaki? Mi van a kézfogásban, üdvözlésben, ölelésben? Kiben mit ölelek? És bennem mások? Benne van a feltámadás (hite) érintésem különböző formáiban?

Van még íze a kenyérnek? Felüdít még a víz? Milyen ízű az életem nekem és másoknak? Mit jelent hálával megtörni a kenyeret?

Érdemes lehet egyszer így is, az érzékkelhető világ oldaláról végiggondolni önmagunkat, égi és földi forrásainkat, szűkebb és tágabb környezeti szerepünket. A Feltámadás ránk gyakorolt hatásának kifejezéséhez azonban tovább kell tágítanunk a világ megismerésében legtöbbször használt érzékeink körét. Ezt teszi az apostol is: *Mert Krisztus jó illata vagyunk Isten dicsőségére mind az üdvözülők, mind az elkárhozók között: ezeknek a halál illata halálra, azoknak az élet illata életre. De ki alkalmas erre?*



# Az intertextualitás és a Biblia

{ GERŐFI GYULÁNÉ

„Minden könyv mindig más könyvekről beszél, és minden történet egy már régen elmondott történetet mesél el újra.”  
(Umberto Eco: *A rózsza neve*)

## Az intertextualitás fogalma

Az irodalomelméletben a hatvanas évek közepén jelent meg ez a fogalom. *Julia Kristeva* bolgár származású francia irodalomtudós használja először *Mihail Bahtyin* dialóguselmélete nyomán.<sup>1</sup> A szó a *Tel Quel* folyóirat köré csoportosult avantgardista írók körében született, ennek a közösségnek volt a tagja a nemrég elhunyt *Jacques Derrida* is. Bahtyin a 20. század huszas éveiben alkotott a Szovjetunióban, és a formalisták irodalmi körével volt kapcsolatban. Dialogicitásemélete szerint minden szöveg úgy épül fel, mint egy idézetekből álló mozaik. Minden szöveg más szövegek bekebelezésével és transzformációjával alakul ki.

Kristeva ezt a teóriát továbbfejlesztve, 1969-ben megjelent *Semeiotike* című művében dolgozta ki az intertextualitás elméletét.<sup>2</sup> Szerinte a megismerő alany számára az intertextualitás az a fogalom, amely jelzi azt a módot, ahogyan a textus a történelmet olvassa. Ez szabja meg a textus beleilleszkedését is a történelembe. A fogalom a hetvenes években volt divatos Franciaországban. Ekkor Kristeva továbbértelmezte és kibővítette jelentését: „Végül is minden, vagy legalábbis minden kulturális rendszer és struktúra szöveg lesz... A történelem és a társadalom is szöveg... textusok univerzuma, ahol a szubjektum nélküli szövegek min-

dig más szövegekre és mindenre utalnak, mert részei egy generális szövegnek, amely egybeesik a valósággal.”<sup>3</sup>

A kifejezés továbbgondolása során a későbbiekben az irodalmárok eltávolodottak Kristeva koncepciójától. Ezért ő 1974-ben bejelentette: elhatárolódik az intertextualitástól, és ettől kezdve a transzpozíció fogalmát használta.

Kristeva túl általános és filozofikus textuselméletét más kutatók<sup>4</sup> leszűkítették az irodalmi textusokra, mivel a tág meghatározás nem tette lehetővé a módszer irodalmi használhatóságát. *Roland Barthes* (francia író, kritikus, 1915–1980, a már említett *Tel Quel* folyóirat szerzői körének tagja<sup>5</sup>) szerint minden szöveg hajdani idézetekből álló új szövedék. Ködarabkák, formulák, ritmikai minták a társadalmi nyelvhasználatok töredékei, amelyek új felosztásban lépnek be a szövegbe. Az intertextus anonim formulák, tudattalan vagy automatikus, idézőjelek nélkül alkalmazott idézetek általános mezeje.<sup>6</sup> *Manfred Pfister*<sup>7</sup> német irodalmár 1985-ben megkülönbözteti az intertextualitás-kutatás két fő irányzatát: a horizontális (amely szerző és befogadó viszonyára koncentrál) és a vertikális irányzatot (amely pedig textus és pretextus<sup>8</sup> kapcsolatát vizsgálja). Ezek mentén különböző intertextualitás-elméletek jöttek létre. Pfister szerint akkor beszélhetünk egy szöveg intertextualitásáról, amikor a szerző textusa megfogalmazásakor nemcsak azt tudatosítja magában, hogy más szövegeket felhasznál

<sup>3</sup> Idézi Broich, Ulrich – Pfister, Manfred (Hrsg.): *Intertextualität. Formen, Funktionen, anglistische Fallstudien*. Niemeyer, Tübingen, 1985. 7. o.

<sup>4</sup> Gérard Genette, Michael Riffaterre, Renate Lachmann; in Broich–Pfister 1985, 14–20. o.

<sup>5</sup> *Magyar Larousse Enciklopédia*. 1. köt. 254. o.

<sup>6</sup> Barthes, Roland: *Texte (theorie du)*. In: *Oeuvres complètes*. Vol. 2. Seuil, Paris, 1994. 1683. o.

<sup>7</sup> Broich–Pfister 1985, 25. o.

<sup>8</sup> Pretextus: egy olyan szöveg, amely kimutathatóan egy más szöveg része volt, és így került be a jelenlegi helyére. Ez lehet szó szerinti idézet, utalás, allúzió (áthallás) stb.

<sup>1</sup> Angyalosi Gergely: *Az intertextualitás kalandja*. *Helikon*, 1996/1. 3–9. o.

<sup>2</sup> Kristeva, Julia: *Σημειωτική. Recherches pour une sémanalyse*. Paris, 1969. 143–173. o.

munkája során, hanem elvárja a befogadóktól/olvasóktól, hogy a textusa és más textusok közötti kapcsolatot a szerző által szándékoltnak és a szöveg megértése szempontjából fontosnak ismerjék el.<sup>9</sup>

## Mai koncepciók

Az újabb szakkönyvek egy szemiotikai<sup>10</sup> koncepcióba ágyazzák bele a szövegek dialógusát. *Stefan Alkier*<sup>11</sup> az intertextuális elméletekkel kapcsolatban három perspektívát jelöl meg az intertextuális kutatásban, amelyeket nem szabad egymással szembeállítani vagy kijátszani. Ezek a *produkcíóorientált intertextualitás*, a *receptióorientált intertextualitás* és az *experimentális/kísérletező intertextualitás*. Az első kettőt korlátozott értelemben vett intertextuális módszernek nevezi, mert mindkettő előfeltétele, hogy legalább két megnevezhető írott szöveg egymásba kapcsolódását lehessen tanulmányozni történelmileg bizonyítható írásokban.<sup>12</sup> A harmadik esetben a textusok dialógusa során önálló szövegvilágok keletkezéséről van szó, amelyek nem feltétlenül jelentenek történelmi értelemben megvalósítható lehetőséget.

A *produkcíóorientált intertextualitás* valójában a pretextus és a metatextus<sup>13</sup> kapcsolatát vizsgálja. Figyelembe veszi azt a szociokulturális kontextust is, amelynek a szöveg létezését köszönheti. Figyel az idézés mikéntjére is. Egyik jeles képviselője *Jörg Helbig*, aki az intertextuális markerek (jelzők) elméletét dolgozta ki.<sup>14</sup> Kiemeli, hogy az intertextualitást az irodalomban zavaró tényezőként is fel lehet fogni; olyan faktornak, amely áttöri az irodalmi mű egységes szövetét, és üzeneteket közöl egy másik textus világából, hogy azután visszatérve a jelen szöveghez, hatást gyakoroljon annak jelentésére. *Richard B. Hays*<sup>15</sup> ennek bibliai alkalmazását és kritériumait írja le.

<sup>9</sup> Broich–Pfister 1985, 31. o.

<sup>10</sup> Szemiotika: jelekkel és jelrendszerekkel foglalkozó tudomány.

<sup>11</sup> Alkier, Stefan: Neutestamentliche Wissenschaft – Ein semiotisches Konzept. In: *Kontexte der Schrift. Wolfgang Stegemann zum 60. Geburtstag*. Bd. 2. *Kultur, Politik, Religion, Sprache – Text*. Hrsg. von Strecker, Christian. Kohlhammer, Stuttgart, 2005. 343–360. o., különösen 356. kk.

<sup>12</sup> Feltétele az írott szöveg, ami összehasonlítható, ezért jelenségek, hatások nem férnek bele.

<sup>13</sup> Metatextus: végszöveg, az idézet és környezete által létrejött új, homogén szöveg.

<sup>14</sup> Lásd Helbig, Jörg: *Intertextualität und Markierung. Untersuchungen zur Systematik und Funktion der Signalisierung von Intertextualität*. Winter, Heidelberg, 1996. /Beiträge zur neueren Literaturgeschichte, Folge 3., 141./ 14. o.

<sup>15</sup> Hays kritériumai: availability, volume, recurrence, thematic coherence, historical plausibility, history of interpretation, satisfaction. Lásd Hays, Richard B.: *Echoes of Scripture in the Letters of Paul*. Yale University Press, New Haven, 1989.

*Susanne Holthuis*<sup>16</sup> könyvében egy *receptióorientált intertextuális* megközelítést használ, amelyet *Petőfi János*<sup>17</sup> szövegelméletére alapoz. Az intertextualitás – mondja Petőfi – nem a szövegek belső tulajdonsága, hanem az intertextuális sajátosságok az olvasó és a textus interakciójában az olvasó ismeretmennyiségétől és befogadói elvárásaitól függően kerülnek kifejtésre. Holthuis a hangsúlyt a textus recepciójára helyezi, és mind a szöveg intertextuális olvasását, mind a benne megtalálható markerek értelmezését a recepció szemszögéből dolgozza fel. Ez azt jelenti, hogy az intertextualitás nem a szövegek sajátja, hanem az olvasás, a recepció folyamatában jön létre. Ezért különbséget kell tenni auto-intertextuális és hetero-intertextuális kapcsolat között. Az elsőről akkor beszélhetünk, ha egy szerzőnek a különböző szövegei (könyvei stb.) közti kapcsolatát vizsgáljuk. Hetero-intertextuális viszonyról van szó akkor, ha a reláció különböző szerzők szövegei között áll fenn.<sup>18</sup> Holthuis úgy látja, hogy a produkcíóorientált és a receptióorientált modell együttes alkalmazása vezet igazán látványos eredményre. Szempontjai:

1. A szöveg és az olvasó közötti interakció.
2. A szövegeket mindig egy meghatározott magyarázó közösség kontextusában interpretálják. Az Újszövetségre nézve ez az olvasók gyülekezetét jelenti.
3. Az értelmezések pluralizmusa természetes velejárója a szövegeknek.
4. A megértés nem csupán passzív, hanem produktív cselekedet is. Minden olvasás során egy új szövegösszeállítás jön létre.
5. Az intertextualitás nemcsak a forrásokra kérdez rá, hanem a recepció során létrejövő szövegváltozásokra is. Így kapcsolat alakul ki a szinkronikus és a diakronikus módszerek értelmezési szintjei között.
6. A szövegekben levő „üres helyek”, kihagyások és elmentmondások a recepció során érdekes változásokon mehetnek keresztül. Ezeknek a szempontoknak a figyelembevétele meggazdagítja intertextuális értelmezésünket a szövegről.

A harmadik irányzat, az *experimentális/kísérletező intertextualitás* Alkier besorolása szerint korlátok nélküli intertextualitás koncepciót jelent, Kristeva eredeti elképzeléseit folytatva. Ennek lényegét röviden így lehetne viz-

<sup>16</sup> Holthuis, Susanna: *Intertextualität. Aspekte einer rezeptionsorientierten Konzeption*. Stauffenburg, Tübingen, 1993. / *Stauffenburg Colloquium*, 28./ 92. o.

<sup>17</sup> Petőfi, Janos S. – Olivi, Terry: *Schöpferische Textinterpretation. Einige Aspekte der Intertextualität*. In uők (szerk.): *Von der verbalen Konstitution zur symbolischen Bedeutung – From Verbal Constitution to Symbolic Meaning*. Buske, Hamburg, 1988. 335–350. o.

<sup>18</sup> Például a Pál apostol levelei közti intertextuális kapcsolat auto-intertextuálisnak nevezhető. De ha az Újszövetség különböző szerzőinek iratait vizsgáljuk együtt, a köztük levő kapcsolat már hetero-intertextuális jellegű.

szaadni: olyan intertextuális kapcsolatok felállításáról van szó, amelyeket sem időbeli, sem kulturális korlátok nem akadályoznak. Itt a meghatározó tényező az aktuális olvasó enciklopédikus kompetenciája.<sup>19</sup> Ilyen intertextuális értelmezés lehet például egy bibliai történet és egy szépirodalmi mű együtt olvasása során annak vizsgálata, hogy bibliai kérdések hogyan jelennek meg a kortárs szépirodalomban. Ennek alkalmazási területét ki lehet bővíteni a hitoktatásra, a gyülekezeti alkalmakra vagy magára az igehirdetésre is, amelyet szintén gazdagíthat az intertextuális értelmezés.

Ez a fajta recepció mindig is létezett, csak nem így nevezték. Ebben az értelemben mondható, hogy az intertextualitás mint jelenség valójában nem is annyira új, mindig is létezett. Így megközelítve minden textualitás feltétele, és minden korban, minden szöveg reprodukcióban működött és működni fog. Az intertextualitás egyidős az irodalommal, és az irodalom művelői valamilyen módon mindig is számoltak vele. Amikor idézetről, utalásról, forrásokról, adaptációról és fordításról beszéltek, valójában a textusok intertextualitását vizsgálták. Az elmélet alkalmazói szerint az intertextuális megközelítésnek ez a rendszerbe foglalása, módszeres és tudatos alkalmazása az egész irodalomtörténet újraértelmezésének eszköze lehet. Közismert példa erre Umberto Eco *A rózsza neve* című világhírű regénye, amelyet az intertextualitást tudatosan, regénytechnikai elemként alkalmazva alkotott meg.<sup>20</sup>

Vass Lászlónak az interneten található irodalmi-terminológiai szótára a következőképpen definiálja az intertextualitás fogalmát: „(lat.) szövegköziség, szövegek közöttiség, különböző szövegek, komplex jelek között kimutatható, részint rendszerszerű és/vagy funkcionális, részint pedig referenciális hasonlóság, esetleg azonosság.”<sup>21</sup> Az előbbi nevezi tipológiai intertextualitásnak, az utóbbit referenciális intertextualitásnak, amelyek természetesen egymással összefonódva is jelentkezhetnek. Két vagy több szöveg között akkor áll fenn *tipológiai intertextuális* reláció, ha vagy valamelyik jelkomponensük jellege alapján vagy annak a kommunikációs szituációnak valamely tényezője szempontjából, amelyben létrejöttek, befogadtatnak, azonos típusba sorolhatók.<sup>22</sup> Két vagy több szöveg között akkor áll fenn *referenciális intertextuális* reláció, ha az egyik ténylegesen vagy nyilvánvalóvá tehetően utal a másikra. Ennek az utalásnak a szöveg alkotója részéről sem szándékosnak,

sem tudatosnak nem kell lennie. Susanne Holthuis is beszél a tipológiai és a referenciális intertextualitás megkülönböztetéséről. Az utóbbit két csoportra bontja, és különbséget tesz a linearizált verzió és a szöveg mélystruktúráját érintő intertextualitás között.

## Az intertextualitás és a bibliamagyarázat

„A Szentírás természete szerint előfeltételezi a textuális egységet, vagyis egy olyan *intertextuális összefüggést*, amely nem állt a különféle tradíciókból származó eredeti szerzők szándékában.”<sup>23</sup> (G. T. Sheppard)

Az intertextualitás irodalomelméleti felhasználása során közelebbi kapcsolatba került a biblikus tudományokkal. Mivel mind az Ószövetségben, mind az Újszövetségben igen sok idézet és utalás található, kézenfekvő volt, hogy ezt a szövegek kölcsönhatásával foglalkozó módszert ezen a téren is kipróbálják. Az intertextualitást szakkifejezésként először 1989-ben használták biblikus tanulmányokban. Bibliai összefüggésben az intertextualitást szűkebb értelemben a textusok közötti komplex kapcsolatrendszerre vonatkoztatják.

1989-ben jelent meg Sipke Draisma szerkesztésében az *Intertextuality in Biblical Writings* című kötet, amely elsőként közölt tanulmányokat e témában.<sup>24</sup> E könyvben olvasható Ellen Van Wolde tanulmánya is. Az ő álláspontja szerint<sup>25</sup> az intertextuális megközelítés jelentősége a Bibliában az, hogy felismerjük: a végző szöveg *asszimilálja és adaptálja* a másik szöveget. A korábbi szöveg azáltal kap jelentőséget, hogy az új szöveg használja és átalakítja. A kiválasztás és formázás kreatív folyamata alakítja ki a pretextus értelmét az olvasó számára. Ezért az intertextualitás nem azonosítható a forráskritika és a motívumanalízis során eddig is alkalmazott régi történetkritikai komparatív módszerrel. Az utóbbi ugyanis abból a feltevésből indult ki két szöveg vizsgálatakor, hogy a korábbi szöveg *befolyásolta és determinálta* a későbbi szöveget.

Az intertextuális hermeneutika alapállása szerint a befogadó textus és az olvasó a döntő az idézetek, allúziók stb. értelmezésénél. Ezt jelenti az asszimiláció és az adaptáció. Tudvalevő, hogy az Ószövetség recepciója az 1. században ambivalens módon zajlott. A születő egyház eltávolodott a zsidóságtól mint vallási közösségtől, mégis annak görög nyelvű Írásait tekintette Bibliájának. Természetesen a Septuaginta teológiája is a krisztológiai értelmezés szűrőjén át került

<sup>19</sup> Umberto Eco fejti ki ezt „Lector in fabula” című, magyarul meg nem jelent esszéjében.

<sup>20</sup> Eco, Umberto: *A rózsza neve*. Európa, Budapest, 2003.

<sup>21</sup> <http://www.jgytftu-szeged.hu/~vass/abv0166.htm>

<sup>22</sup> A tipológiai intertextualitásnak nincs köze az Újszövetségben tipológiai szemléletnek nevezett módszerhez. Az intertextualitás jelzője itt a tipikus, műfaját vagy a Gattungot tekintve hasonló jeleket hordozó, azonos típusba sorolható jelentést takar. Maga az intertextualitás nem áll messze a Goppelt által meghatározott tipológiai szemlélettől, ugyanakkor különbözik is tőle lényeges pontokon.

<sup>23</sup> Sheppard, Gerald T.: *Interpretation of the Old Testament Between Reformation and Modernity*. In Perkins, William: *A Commentary on Hebrews 11*. New York, 1991.

<sup>24</sup> Draisma, Sipke (ed.): *Intertextuality in Biblical Writings. Essays in Honour of Bas van Iersel*. Kok, Kampen, 1989.

<sup>25</sup> Van Wolde, Ellen: *Trendy Intertextuality?* In Draisma 1989, 43. o.

befogadásra. Az *újszövetségi szerző* a pretextusokat azok jellegzetes kontextusával együtt saját korának és kultúrájának értelmezési szövetén keresztül olvassa, azaz adaptálja. Így születik egy új textus, amelyben élő egységes szövevé kapcsolódtak össze a pretextusok, és ezáltal megtörtént az aszsimiláció. Nem felel meg a valóságnak, hogy az új műben a szövegbe mintegy mozaikszerűen beillesztett idézeteket találunk csupán, amelyek onnan kiszakíthatók. Valójában kvalitásában is új textus jött létre. Ezt az új szöveget olvassa az *olvasó* intertextuálisan, saját kontextusának értelmezési szintjein. Az intertextuális markerek erre külön felhívják a figyelmét. Ennek az olvasásnak a végeredménye az adott korban és kultúrában megjelenő kötött *jelentés*.

Az intertextuális értelmezés meg akarja változtatni a bibliai szövegekről alkotott eddigi felfogásunkat. Figyelmünk központjába a textusok kronológiája helyett a szöveg és a mindenkor olvasó dialógusa kerül a szöveggel való interakcióban. Az író is párbeszédben állt ezekkel a textusokkal a szöveg megalkotásakor. Saját kulturális kódja felől értelmezte és mátrixosan építette be művébe őket, hogy ezáltal erősítse a kommunikációt olvasóival. A szöveg a mű megírása után elszakad szerzőjétől, és önálló életre kel. Ahhoz, hogy hatni tudjon, olvasóra van szüksége. Az olvasó kelti életre a szöveget. Ezért ami a szövegekben található, az valójában az olvasót célozza meg. Ezt a folyamatot veszi komolyan és kutatja az intertextualitás. A szöveg olvasása során tehát a mindenkor befogadó felismeri a bibliai szöveg kínálta új értelmezési lehetőségeket, és saját egyéni kulturális horizontján újrainterpretálja azt.<sup>26</sup>

A továbbiakban az intertextuális bibliaértelmezésre mutatok be néhány példát. Általában megfigyelhető a különböző definíciók megadása és egymástól eltérő módszerek alkalmazása.

## Példák különböző intertextuális módszerekre az exegézisben

*Seán Freyne* „Reading Hebrews and Revelation Intertextually” című tanulmánya két különböző szerző bibliai könyvét hasonlítja össze.<sup>27</sup> Az író *Jonathan Culler* strukturalista definícióját közli az intertextualitásról: minden textus részt vesz egy adott kultúra diszkurzív gyakorlatában, és ez a kommunikáció hozza létre az intertextualitást. Freyne a jeruzsálemi templomban zajló kultuszt tartja a két mű intertextuális kulturális háttérének. Mind a Zsidókhoz írt levél, mind a Jelenések könyve onnan meríti közös szimbólumvilágát. 2Móz 19 és 3Móz 16 képezi a pretextust, amelyet mindkét könyv egymástól eltérő módon épít be. Ebben az esetben a közös kulturális háttér és

retorikai eszköztár adja az alapot a két mű összehasonlítására. Freyne szerint az intertextuális megközelítés teljesebb képet adhat a művek megértésében, mint a hagyományos magyarázat.<sup>28</sup>

A következő mű méltán nevezhető mérföldkőnek a nemzetközi tudományos kutatásban. Jelentőségét jól mutatja, hogy 1993-ban külön tanulmány jelent meg a mű által inspirált kérdések feldolgozásával.<sup>29</sup> Ezért a továbbiakban részletesen kitérek ismertetésére. Ez a vitát kiváltott mű a már korábban is hivatkozott *Echoes of Scripture in the Letters of Paul* Richard B. Haystól.<sup>30</sup> Tézise szerint a Pál leveleiben megtalálható intertextuális diszkurzusok a rabbinikus midrásokhoz hasonlóan a nagy előddel, az Ószövetséggel birkóznak. Megállapítja, hogy „Ott jön létre intertextuális írás és olvasás, ahol adva van egy olyan olvasói közösség, amely a korábbi szövegekre úgy tekint, mint olyan *erőteljes szövegekre*, amelyeket azzal az igénnyel idéznek föl, hogy van mondanivalójuk a jelenre nézve.”<sup>31</sup> Bevezeti az intertextuális ekhó/rezonancia fogalmát,<sup>32</sup> amely biztosítja azt a lehetőséget, hogy az Ószövetség recepcióját az Újszövetségben differenciáltabban értelmezzük, mint eddig. Hays a biblikus intertextuális megközelítésnek a következő előnyeit látja:

1. Hermeneutikai szabadságot ad az író kezébe az Ószövetséggel kapcsolatban.<sup>33</sup>
2. Lehetőséget ad a (teológiai) revízióra és a kontinuitásra.<sup>34</sup>
3. Különböző hermeneutikai módszerek alkalmazását teszi lehetővé.<sup>35</sup>
4. Az isteni szó közvetlenségét adja az olvasó számára.<sup>36</sup>

<sup>28</sup> Lásd in Draisma 1989, 83–93. o.

<sup>29</sup> Evans, Craig A. – Sanders, James A.: *Paul and the Scriptures of Israel*. Sheffield, 1993. /JSNTSup 83./

<sup>30</sup> Lásd 15. jegyz.

<sup>31</sup> Hays 1989, 15. o.

<sup>32</sup> Az ekhó vagy rezonancia abban különbözik az allúziótól, hogy Hays szerint általában öntudatlan és halvány nyoma csupán egy ószövetségi utalásnak. A szöveg mégis visszhangot kelt az olvasóban, mert visszahat az eredetijére, és a közös szentírási örökséget juttatja eszébe.

<sup>33</sup> A hermeneutikai szabadság Pálnál azt jelenti, hogy Krisztusra nézve olvassa az Ószövetséget (2Kor 3,16), és úgy tekint rá, mint metaforikus műre, amely sokkal többet jelez, mint amit elmond (Hays 1989, 154. o.). Azaz az ószövetségi kijelentésnek metaforikus jellege van, ami a Szentlélek segítségével az allúziókon keresztül válik kijelentéssé, kérügmává az olvasó számára.

<sup>34</sup> Az intertextuális módszer a markerek segítségével bizonyos ószövetségi események, fogalmak kontinuitását kiemeli, megerősíti, ugyanakkor ezeket revidálhatja is. Ennek alkalmazása jól megfigyelhető a Zsidókhoz írt levél írójánál.

<sup>35</sup> Hays itt említi meg művében Pálnál a tipológiát mint meghatározó módszert, amely megfelel Pál eszkatologikus szentírásolvasásának (Hays 1989, 162. o.).

<sup>36</sup> Az Írás szavát Isten szavaként adja tovább: erre számtalan példát megfigyelhetünk a Zsidókhoz írott levélben, ahol nem az eredeti megszólaló személye, történeti helyzete a lényeg, például az 1,5–14

<sup>26</sup> Lásd Van Wolde in Draisma 1989, 48. o.

<sup>27</sup> In Draisma 1989.

5. Eszkatológiai hermeneutikát nyújt, azaz a magukat eszkatologikus közösségként értelmező olvasókat az utolsó idők felőli ön- és írásértelmezésre készíti.

Az utalások tehát nem tekinthetők kontextusukból kiszakított írásbizonyítékoknak, hanem beillesztésük az új szöveggörnyezetbe olyan módon történt, hogy az olvasó emlékezetébe idézik a pretextus olyan elemeit is, amelyek nem kerültek bele a metatextusba. Hays komplex intertextuális mátrixnak tekinti az ószövetségi szöveget,<sup>37</sup> egy olyan nagy kódznak,<sup>38</sup> metaforának, amely domináns helyet foglal el az őskeresztény gyülekezet teológiájában. A szerző a következő hét kritériumban határozza meg az intertextuális ekhó jelenlétét egy szövegben Pál apostolnál:

1. Elérhetőség (availability): Rendelkezésre állhatott-e az íróknak az a forrás, amelyből az ekhó származik, és hozzáférhettek-e az eredeti olvasók?

2. Méret (volume): milyen nagy az idézett ószövetségi textus terjedelme?

3. Ismétlődés (recurrence): Milyen gyakran idéz Pál egy helyet? Milyen ószövetségi iratból idéz?

4. Tematikus koherencia (thematic coherence): Hogyan illik bele az ekhó a Pál által megalkotott kontextusba?

5. Történelmi elfogadhatóság (historical plausibility): Szándékos volt-e Pál részéről az utalás? Olvasói megértették-e?

6. Az értelmezés története (history of interpretation): Más kritikus vagy nem kritikus olvasók is kihallották-e ezt az ekhót a szövegből?

7. Megfelelőség (satisfaction): A javasolt olvasat kielégítő-e a mai olvasó számára, megvilágosítja-e a páli szöveg értelmét?

Ezek a tesztkérdések segítenek a helyes hermeneutikai összefüggések feltárásában.

Reakciók Hays módszerére:

*Hans Hübner* is kiemeli kritikai recenziójában,<sup>39</sup> hogy Hays jól időzítve és egy fontos probléma kapcsán tesz fel egy jogos kérdést az Ó- és Újszövetség viszonyát illetően. Ugyanis a két Szövetség egymáshoz való viszonyát teológiailag jobb megértés felé kell segíteni. Ez a kérdés nagyon aktuális, mivel az eddig használt *idézet* és *utalás* fogalmak meghatározása nem igazán fed le az Ószövetség és az Újszövetség bonyolult kapcsolatát és viszonyát.<sup>40</sup> Az intertextuális ekhó fogalmának bevezetését ő is hasznosnak találja, ugyanakkor módszertanilag nem tartja eléggé kidolgozottnak Hays elméletét.

íraskaténája, hanem az, hogy a Szentlélek által Isten közvetlen szava lesz számunkra.

<sup>37</sup> Hays 1989, 154. kk.

<sup>38</sup> Frye értelmezéséhez hasonlóan, lásd Frye, Northrop: *The great Code. The Bible and the Literature*. London, 1981.

<sup>39</sup> Hübner, Hans: Intertextualität – die hermeneutische Strategie des Paulus. *Theologische Literaturzeitung*, 1991/12. 883–898. o.

<sup>40</sup> Uo. 889. o.

*Steve Moyise* holland biblikus kutató tanulmányában Hays megközelítési módszerét *intertextuális ekhónak* nevezi.<sup>41</sup> Fontosnak tartja a pontos megkülönböztetést az idézet, az allúzió és az ekhó között. Emellett bemutatja még a *narratív intertextualitást*, ami abban különbözik az előzőtől, hogy nem kötődik korábbi konkrét textusok szövegéhez, hanem motívumok, jelzések segítségével egy adott elbeszélést juttat az olvasó eszébe. Ezek a bibliai elbeszélések az első századi zsidó és keresztény közösségek számára olyan mátrixot alkotnak, amely meghatározza identitásukat és jövőképüket.<sup>42</sup>

Moyise saját, 1995-ben megjelent, *The Old Testament in the Book of Revelation* című monográfiájára hivatkozva mutatja be a *dialogikus intertextualitást*. Azt a módszert érti ezalatt, amely szerint a szerző nem ura szövegének, nem tartja kontrollja alatt, mert a szöveg „visszaüt”. Emlékezteti az olvasót arra, hogy eredetileg máshova tartozott. Állítása szerint kétirányú folyamat zajlik le: az új szöveg formálja a régit, és a régi az újat. A dialógus jellege nem statikus, hanem dinamikus, a szövegek beszélgetése (és nem bekebelezése) teszi lehetővé az olvasó számára a megértés új dimenzióját. Az intertextuális módszer tehát többféleképpen lehet alkalmazni a Bibliára. Ezért fontos, hogy világos legyen annak metodikai háttere és célkitűzése.

## Összefoglalás

„Schere und Klebstoff des Quellenkritikers verhalten sich zur Intertextualitäts-Debatte wie die alte mechanische Schreibmaschine zum Computer.”<sup>43</sup> (Wolfgang Stegemann)

Mennyiben hozhat újat számunkra a bibliai könyvek magyarázatában az intertextualitás? Ez a módszer – amint láttuk – *új szöveg szemléletet ad*, és a hangsúlyt nem az eredetre, hanem a megértésre helyezi. Az intertextualitás abban különbözik a hagyományos tipológia, allegória vagy a forráskritika és a motívumanalízis<sup>44</sup> módszerétől, hogy nagyobb figyelmet szentel a textusok dialógusában a *komplexitásnak*. Az előbb felsorolt módszereknél is fontos fogalom a *tradíció*

<sup>41</sup> Moyise, Steve: Intertextuality and Biblical Studies. A Review. *Verbum et Ecclesia*, 23 (2002). 418–431. o.

<sup>42</sup> Moyise példaként hozza fel a narratív intertextualitásra Sylvia Keesmaat *Paul and his Story; (Re)Interpreting the Exodus Tradition* című, 1999-ben megjelent művét.

<sup>43</sup> „A forráskritikusok ollója és ragasztója úgy viszonyul az intertextualitás-vitához, mint a régi mechanikus írógép a komputerhez.” Lásd Stegemann, Wolfgang: Amerika, du hast es besser! Exegetische Innovationen der neutestamentlichen Wissenschaft in den USA. In Anselm, Reiner – Schleissing, Stephan – Tanner, Klaus (Hrsg.): *Die Kunst des Auslegens. Zur Hermeneutik des Christentums in der Kultur der Gegenwart*. Lang, Frankfurt, 1999. 99. o.

<sup>44</sup> Ez a módszer egymástól irodalmilag nem függő szövegekre nézve vizsgálja az azonos vagy rokonítható motívumok jellemzőit, értelmezi azokat, és kimutatja többletjelentésüket/jelentésváltozásukat az új kontextusban.

és az *innováció*. A tradíció az a hagyomány, amelyet az adott típus/antitípus, idézet vagy motívum az eredeti kontextusából magával hoz, és az a befogadó szövegben továbbél. Az innováció pedig az az új jelentés vagy jelentésmódosulás, amelyet a típus/antitípus, idézet vagy motívum az új környezetében kap. A módszertani könyvek<sup>45</sup> általában a motívumok közé sorolják az ószövetségi utalásokat is.

Az intertextualitás többletét a tradicionális forráskritikához képest abban látom, hogy a források feltárásán túl rámutat arra: a pretextusokból átvett szövegek végső helyükön új szellemi egységgé nőttek össze, jelentésük megváltozott. Éppen ezért *egészen új tartalmat* fejezhetnek ki az olvasó számára, ami akár *ellentétes is lehet* eredeti kontextusuk jelentésével.<sup>46</sup> Erre a felismerésre juthatunk az Újszövetség vizsgálatakor sok ószövetségi idézet kapcsán.

Ugyanakkor ez a módszer *értéksemleges*. Nem részesíti előnyben sem a pretextus, sem a metatextus világát, mivel annak megértése a célja. Nem minősíti az ószövetségi pretextust elavultnak, réginek, hanem feltárja annak jelenlétét az újban. Ily módon elkerülhető annak a kérdésnek a boncolgatása, hogy az újszövetségi szerzők esetében legitimnek tekinthető-e az ószövetségi utalás, allúzió, idézet stb. hermeneutikai beépítése. Így a bibliaértelmezés során rendelkezésünkre áll egy módszer, amely nem prejudikál, és ezért segítségünkre lehet a keresztény–zsidó párbeszédben is egymás álláspontjának jobb megértésében.

<sup>45</sup> Például Söding, Thomas: *Wege der Schriftauslegung. Methodenbuch zum Neuen Testament*. Herder, Freiburg, 1998. 177. o.

<sup>46</sup> Erre érdekes példát láthatunk a Zsidókhoz írt levélben Melkisédek alakjával kapcsolatban.

Könnyen adódik a kérdés egy mai Újszövetség-kutató számára, hogy a ma alkalmazott módszerek sorában hol a helye az intertextualitásnak. Hogyan illeszthető be az eddig alkalmazott lépések közé? Az eddigiek alapján úgy látom, hogy a történetkritikai vizsgálatok mellett van a helye ennek a módszernek. Feltételezi a textuskritikát, és nagyon fontos a részletes kortörténeti ismeretek feldolgozása is. Hays kritériumaiból is láthattuk, milyen fontos a történetiség. Az író teológiájának ismerete is segíti a helyes megítélést. Nem váltja fel tehát a történetkritikai megközelítést, de új távlatokat ad az interpretációnak. Nagy pozitívuma ennek a módszernek, hogy olyan kérdésekre irányítja a figyelmet, amelyek eddig a vizsgálódások körén kívül maradtak. Így segít bennünket a szöveg komplex feldolgozásában. Az intertextuális vizsgálat figyelmünket az olvasóra és a benne lejátszódó megértés folyamatára irányítja. A textusok (fogalmak, képek) párbeszédét elemezve jobban megérthetjük, miért volt olyan fontos az Ószövetség recepciója az első századi keresztények számára, és milyen megtermékenyítő volt ez a születő keresztény teológia gondolkodására és kifejezésmódjára nézve. Ha megértjük azt a folyamatot, amely az újszövetségi iratok szerzői, a művek és olvasói között lejátszódott, akkor előttünk is megnyílnak a sokszor rejtélyes kifejezések, képek, és a mai olvasóban is létrejöhet a régi szövegek intertextuális olvasata. Úgy vélem, ezáltal hozzánk is közelebb kerülnek az Újszövetség nehezebben érthető szakaszai, könyvei. Különösen igaz ez az Újszövetségben a Zsidókhoz írt levélre, amely nagyon gazdag ószövetségi képekben. A levél intertextuális vizsgálata a mai olvasó számára is közel hozhatja az egyedül itt megtalálható főpap-krisztológiát.

# Megújuló erőforrások a tanári pályán<sup>1</sup>

{ SZABÓ LAJOS

## Milyen az igazi erőforrás?

Mitől függ egy pedagógus pályájának az eredményessége? Miért van az, hogy ami az egyik tanárnak természetes és könnyen válik naponta élménnyé és sikerré a tanulói közösség előtt, az a másik tanár esetében csak erőltetett, állandó küzdelem? Az élménynélküliség később kisebbrendűségi

érzéssel és elkeseredéssel vegyül, legvégül pedig az eredménytelenség megváltozhatatlannak hitt érzésével.

A tanári pálya presztízsének helyreállításához nélkülözhetetlen, hogy elégedett és egészséges öntudatú személyek töltsék be a hivatást, mégpedig ne csupán a pályaválasztás idején vagy a pálya kezdetén, hanem mindvégig.

A megelégedettség is, az öntudatosság is olyan tulajdonság, amelyről sohasem mondhatjuk, hogy elértük és megvalósítottuk, hanem mindig újra küzdenünk kell érte. Minden új tanítási nap vagy tanítási óra új és izgalmas kihívás, de egyben nagyszerű lehetőség is erre. A tanári

<sup>1</sup> Előadás a Déli Egyházkerület pedagógusainak soltvadkert-i találkozásán.

eredményesség fejlesztésére éppen az a szakmai specialitás ad biztató alapot, hogy maga a tanítási művelet hosszabb folyamat, amelynek keretében mindig nyílik mód a korrekcióra és a változtatásra. Az pedig önmagában is pozitív hatással van a tanulókra, ha látják és érzékelik a tanár tanulását, önképzését és fejlődését. Azokkal az elvárásokkal szemben, amelyek ma körülveszik a tanárokat, nem is lehetséges önképzés és fejlődés nélkül a pályán maradni. Szükségünk van tehát megújuló erőforrásokra, testi és lelki értelemben egyaránt.

Ilyen erőforrás lehet a keresztény pedagógus számára az a *torony* és az a *futás*, amelyről a Példabeszédek könyve beszél: *Erős torony az Úr neve, oda fut az igaz, és védelmet talál.* (Péld 18,20) A tanárra az jellemző, hogy felvállalja az érték közvetítést, az igazság iránti érzék alakítását és az erkölcsi normák tanítását a közösségekben, tehát teljes mértékben pedagógus. Nem nélkülözheti az igazi energia felvételét ahhoz, hogy jó tudományt adjon tovább. Ezért kell sietnie Isten jelenlétéhez, mert ott töltökezik, nála talál segítséget, megújuló élet- és munkakedvet már az ószövetségi tanító is.

Több pedagógiai kutatás is megpróbálta összegyűjteni a jó tanár tulajdonságait, ismerveit. A teljesség igénye nélkül álljon itt egy felsorolás: „A jó pedagógus türelmes, vidám, jó humorérzékű, igazságos, őszinte, közvetlen, barátságos, határozott, igényes, szereti a gyerekeket, hivatástudattal rendelkezik, magas színvonalú az általános műveltsége, vitathatatlan a szaktudása stb.”<sup>2</sup> Mindebből csak egy-két elvárásnak megfelelni is állandó erőnlétet és frissességet igényel.

Ugyanebben a pedagógiai kötetben olvashatjuk azt is, hogy melyek azok a képességek, amelyek a pedagógusi pálya eredményes betöltéséhez szükségesek. Idézzünk néhányat a képességek sorából:

- „– A bizalomteli légkör megteremtésének a képessége, amelynek részei az elfogadás, az empátia és a kongruencia,
- a szerepvisselkedés-biztonság, amely feltételezi a kommunikációs ügyességet, a rugalmas, gazdag viselkedésszerepeertőart, a gyors helyzetfelismerést, a konstruktív helyzetalakítást, az erőszakmentes, kreatív konfliktusmegoldást,
- az együttműködés képessége diákokkal, szülőkkel és kollégákkal,
- a pedagógiai helyzetek, jelenségek elemzési képessége,
- a mentális egészség (önismeret, önkontroll, saját élmények pszichés feldolgozása) kialakításának és fenntartásának képessége.”<sup>3</sup>

Könnyű elképzelni, hogy ezeknek a képességeknek a fejlesztése és „karbantartása” mennyi energiát követel a tanártól. Hozzátehetjük még ezekhez azt, hogy az egyházi

iskolákban tanító tanárokkal szemben speciális többletelvárás, hogy a tanulók hitbeli fejlődését segítő magatartást mutassanak a munkásságukban. A hit őszinte és természetes kommunikációját joggal várja el az egyházi háttér, hiszen éppen az újraindított egyházi iskolák tudják ma megélni a modern keresztény közösség gyakorlatát. Ennek megfelelően ez a plusz igény nem elméleti elvárás, hanem a gyakorlati tanári életfolytatás minőségére vonatkozik. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy minden pedagógiai törekvés igazi alapja a diák szeretete és tisztelete. Az idősebb és nagy tapasztalattal rendelkező tanárok ma is a tanuló megbecsülését említik a kritériumok között az első helyen. Tanítani és nevelni csak szeretettel lehet. A jól működő keresztény iskola a hitnek és a szeretetnek a műhelyévé válhat a napi tanítás során.

Ezek után még inkább jogos a kérdés: honnan van mindehhez ereje az egyre magasabb óraszámokban tanító és nem a legjobban fizetett állásban dolgozó tanárnak?

A Biblia tanításában a válasz mindig egyformán fogalmazódik meg: Isten közelében, az ő jelenlétében található meg az igazi erőforrás. A Példabeszédek könyvének már idézett mondata (18,20) azt hangsúlyozza, hogy Isten közelsége *segítséget, megmenekülést és védelmet* is nyújt egyszerre. Mindig tudnunk kell ennek az útnak a lehetőségéről. Néhány perc elcsendesedés, lelki levegővétel a stresszig fokozott mindennapi rohanásban rendkívül fontos feltétele a tanári képesség kibontakoztatásának és megőrzésének. Ezért a lelki erőforrás eléréséért való küzdelem ma is feladat és lehetőség a keresztény pedagógus számára. A nagyobb igénybevétel fokozottabb védettséget és gazdagabb energiátartalmat igényel ma. Hiába kesergünk a nehezebben kezelhető tanulók miatt, fölöslegesen magyarázzuk újra és újra a bizonytalan körülményeket és a labilisnak tűnő iskolai jövőképet, nekünk most a ránk bízott tanulók felé van mandátumunk, küldetésünk. A napi munkavégzésünkhöz ezért van szükségünk a bibliai erőforrásra, a segítségre, a megmenekülésre és a védelemre.

Az erőforrás eléréséhez mindenképpen ki kell mozdulnunk abból a helyzetből, amely ránk nehezedik és fáraszt. Milyen „helyek” ezek az erőforrást kínáló területek? A ki-mozdulásnak, a lelki mozgásnak az előképe lehet az, ahogyan a 3. századtól kezdve a sivatagi atyák vagy az első szerzetesek és remetéik elvonultak a világias egyházból a csend és nyugalom erőt adó „celláiba”. Szükségünk van a mai világban is arra, hogy átéljünk olyan *mozgást*, amely a lelki megerősödésünket szolgálja. „A fiatal tanítvány fellekereste egyszer az öreg Mózeszt, a sivatagi atyát, és kérlelte, hogy mondjon neki egy szót. Az aggastyán csak ezt válaszolta neki: menj a kunyhódba, és a kunyhód mindent elmond majd neked!”<sup>4</sup>

Az erőforrás valamiféle *tárolóhely*, raktár, vagy a bibliai

<sup>2</sup> Falus Iván: A gyakorlat pedagógiája. In: *A pedagógusok pedagógiája*. Szerk. Golnhofer Erzsébet – Nahalka István. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001. 16. o.

<sup>3</sup> Uo.

<sup>4</sup> Seitz, Manfred: Wüstenmönche. In Christian Möller (Hg.):



kép szerint torony, ahova mindig vissza lehet térni. Kiemelkedik a hétköznapokból, és feltűnő nagyságával hívogat is. Rendszeresen meg lehet ide érkezni.

Lehet *egy-egy személy* az életünkben, akihez bizalommal vagyunk, és a vele eltöltött idő, a személyes beszélgetés továbbsegít az életünk nehéznek tűnő kérdésein.

Lehet ez a hely egy *templom*, esetleg egy *istentiszteleti közösség*, ahol mindig friss erőt kapok, mert nem távolról szól a prédikáció, hanem személyesen, közelről és hozzám. Ha egyszer rátaláltunk egy ilyen helyre, akkor újra és újra visszavágyódunk oda, mert mint a friss levegő, segíti a lépéseinket. Ez a pozitív élmény életünk elmaradhatatlan részévé válik. Valóság lesz a sietés, a futás erre a helyre.

Ezt a megtalálható erőforrást nevezi *Anselm Grün* bencés szerzetes – aki a 2007-es frankfurti könyvvásár bestsellerlistáján előkelő helyre került – egyik könyvében „őrangyalnak”. Akiben „...ha mi, felnőttek hiszünk, akkor nemcsak az utca, a hivatás veszélyeitől és a fenyegető betegségektől való félelmeinket fogjuk legyőzni, hanem az őrangyal azt az érzést is megadja, hogy személyes kríziseinken megerősödve jutunk át”<sup>5</sup> (A lelkeségi irodalom kiemelkedő alakja, Anselm Grün is úgy nyilatkozik, hogy nem tartja magát mindent jobban tudónak, legtöbbször csak együtt küzd a mai emberrel, és együtt kérdez, csupán keresi a válaszokat. Lehet, hogy ezért annyira népszerű, és ezért olvassák ennyire sokan. Az írásai sokak számára szolgálnak erőforrásként ma a világon.)

Összegyűjthetjük, hogy melyek a legjellemzőbb tulajdonságai az ilyen energiaközpontoknak, *celláknak*, ahová rendszeresen vissza-visszatérünk.

– *Kincs*: itt sohasem maradok üres kézzel. Mindig gazdagabban jövök vissza, mert nem csupán tanácsot kapok, hanem olyan értékes mondatokat, amelyek sokáig elegendőek a hétköznapokban. Fénye van és ereje.

– *Raktár*: innen nem kell kijönni áruhiány miatt. Van bőséges válasz a kérdéseimre. A kétségeimet is bátran elmondhatom, mert biztosan kapok olyan útmutatást, ami kimozdít közülük. Nyugalom árad ezen a helyen.

– *Figyelmes hely*: nem érzem úgy, hogy nincs idő rám. Még akkor sem, ha csak nagyon lassan tudok feloldódni, és csak többszöri nekifutásra vagyok képes valóban arról beszélgetni, ami miatt odasiettem. Törődés sugárzik felém.

– *Eleven kapcsolat*: nem érzem úgy egy-egy feltöltekező alkalom után, hogy elveszítettem az időmet. Sőt az az érzésem, hogy nem vesztettem időt, hanem inkább nyertem, mert a friss és segítő mondatok, amelyek felém irányultak, sok hiábavaló töprengéstől óvnak meg a jövőben. Élhető dialógus élménye tölt el.

– *Érdeklődő tekintet*: végre nem a számonkérés volt a hangszín, hanem a türelmes meghallgatás. Annyira érzem az érdeklődés természetességét, hogy egészen másképpen szemléltem önmagamot, mint ahogy szoktam máskor mások előtt.

– *Motiváló légkör*: valamikor régen, a pályám elején voltak ilyen érzéseim. Értelme van annak, ahogyan végzem a munkámat, és lesz jövője, folytatása is. Biztatást éreztem. Nem fojtom magamba a terveimet és az elképzeléseimet, hanem mindent megteszek azért, hogy sikerüljenek, és legyen erőm a megvalósításukhoz.

– *Megismételt küldetés*: ez olyan hely, ahol nem minősítenek röpké pillanatok alatt az örökös piaci érdekekre hivatkozva, hanem megerősítenek a küldetésemben. Nekem ezen a helyen kell visszatalálnom a kezdeti lelkesedésemhez, és ez nem lehetetlen.

– *Biztonság*: nem erőszakolnak rám mindenféle érték-telen tárgyakat, tanokat vagy idejétmúlt elképzeléseket. Valóban nyugodtan választhatom ki a bőséges kínálatból a nekem megfelelőt. Biztonságos tartalommal mehetek tovább utamon. Érezhetően kisebb a labilis életérzés a pályámmal kapcsolatban.

– *Az együttműködés összhangja*: nem versenyhelyzetben vagyok. Nem szükséges lopnom a nálam sikerebb pályatársakéiból, és azokat saját módszerként alkalmaznom, hanem mellém áll valaki. Együtt teszünk lépéseket, és együtt fedezzük fel a megoldásokat. Van időnk egymásra, és kölcsönösen erősítjük egymás munkáját.

Arra van szükségünk a tudatos erőforrás-keresés közben, hogy egy időre valóban kiszakadjunk abból a környezetből, amely kifáradást, kimerülést és enerváltságot okoz, és keressük a megújuláshoz szükséges személyeket és területeket. Segítségünkre lehet, ha megpróbáljuk körülírni a létező erőforrások típusait.

## Milyen típusú erőforrások léteznek?

Létezik a *sziget típusú erőforrás*. Ez kicsit elzárt, világosan körülhatárolt és nagyon csendes, nyugodt hely. Ide távolról lehet megérkezni, és nem valószínű, hogy bármi megzavarhatja a meghitt és a védett nyugalmat.

A *mező típusú erőforrásnál* a tágas tér és a végtelenség érzése kínál valami egészen megnyugtató és jól átlátható életérzést.

Az *erdő típusú erőforrás* kicsit sejtelmes és homályosabb hely, de itt friss levegő vesz körül minket. Gyönyörködhet a nagyságával, erő rejlik benne, és a biztonság érzetét ébreszti bennünk. Nem rajzolódnak ki előttünk egészen biztos, átlátható utak, inkább kissé labirintusszerű, mégis jó érzéssel tölt el.

Utolsóként meg lehet említeni a *piac típusú erőforrást* is. Ez hangos és mozgalmas. Olyan helyszín, ahol mindig

*Geschichte der Seelsorge in Einzelporträts.* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1994. 81. kk., 84. o.

<sup>5</sup> Grün, Anselm: *Mindenkinek van egy angyala.* Jel Kiadó, Budapest, 2006. 30. o.

sokan vannak, sokat is beszélnek, nyüzsögnek, mozognak. Ennél az erőforrásnál mesélnek és történeteket mondanak el önmagukról az emberek. Éppen ez a csevegő stílus segít azoknak, akik különben nagyon nehezen nyílnak meg, és nem is nagyon szoktak beszélni önmagukról.

Az is jellemző az erőforrásra, hogy általában az ellentétet, a megszokottól eltérőt, a teljesen mást szeretnénk elérni benne. Olyan helyzetet és olyan kommunikációt szeretnénk megélni, amely *újdomság és ismeretlen* számunkra. A meg-  
lepetés erejével hasson ránk. Ezért a leggyorsabban úgy jutunk erőforráshoz, ha kilépünk megszokott, monoton világunkból. Ha nem sajnáljuk a kezdeményező energiát ehhez a szabaduláshoz. Néha nagyon rövid utat kell csupán megtennünk, hogy ide és ebbe az állapotba eljussunk.

Példaként néhány egyszerű és a tanári életpályához kapcsolódó mozdulatot említünk meg.

Képes vagyok-e, ha csak rövid időre is, megszakítani

– a *napi küzdelmeket*, amelyek már teljesen rám nehezednek a görcsös „sohasem veszíthetek” érzéssel?

– a *fárasztó aggodást*, amely mindig felerősödik bennem, mintha mindenki arra várna a környezetemben, hogy valamit elhibázzak?

– a *leállíthatatlan nyüzsgést*, azt a belső törekvést, hogy „nekem mindenképpen látszanom kell” és „amit megvalósítok, annak látványossá kell válnia”?

– a *mindig túl sokat vállaló* magatartást, ami azt súgja, hogy „ezt is nekem kell vállalnom, mert ha én nem teszem, akkor semmi sem történik”? Az erős akarat itt sokszor egyet jelent a személyünk pótolhatatlanságának ideológiájával.

– a *robotszerű szolgáltatót*, aki óráról órára halad, gépiesen végzi a munkáját, és már el is hiszi, hogy ő a „hibátlan teljesítő”?

Az erőforrás átéléséhez szükség van a *szünet élményére* is. Ezért nagyon jogos kérdés a tanári pályával kapcsolatban az, hogy meg tudom-e fogalmazni önmagam számára, mit is jelent nekem a szünet. Át tudom-e élni a szüneteket megfelelő módon, vagy akkor is bennem van a lázas, leállíthatatlan gondolkodás az iskolával kapcsolatban? Van-e szünetet adó és szünetet teremtő szándék bennem? Tudok-e úgy élni, hogy időnként vannak „teremtő szünetek” is az életemben? A szünet élményét leterheli az iskolai negatív tapasztalat, ahol sokszor a szünetben már az is nagy eredmény, ha az ügyeletes tanárt nem dísznek és folyosói kelteknek tekintik a tanulók.

Nem véletlen, hogy a tanári pályán dolgozók közül a legtöbben a szabadidejükben a következő sorrendben választják a kikapcsolódási lehetőségeket: a nyugalmat, a csendet, az akció- és projektmentes tevékenységet, az aktív sportot és a kirándulást. Ennek a magyarázata is nagyon egyszerű, hiszen a munkanap nagyobb részét pontosan ezek ellenkezői teszik ki. Terápiaként sem nagyon lehetne mást javasolni, mint ezt a sorrendet.

A magányos hivatásként megélt tanári életpályára pihentetője a közösségi élet. A nyüzsgő, mozgó, produktív életvitelű a félrevonulás nyugalma. A számítógép előtt bezárkózó tanárnak, aki minden idejét a monitornak feszülve tölti, a természet fénye, zenéje és mozgása adhat gyógyulást, frissülést. A vezetői felelősséget hordozóknak, akiknek még az ébredéstől az elalvásig terjedő idő sem elég, a lazítás, a játékos időtöltés segíthet sokat. Felüdülés számunkra a tét nélküli játék örömeinek megtapasztalása.

Ennek alapján meg kell állapítanunk, hogy erőforrás maga a *kikapcsolódási kultúra* is. A szabadidő minőségi eltöltésének érdekében nagyon sok átrendeznivaló van a mai tanári életpályán. Komolyan kellene venni azt, ami a gazdasági szférában már alapkövetelmény: a pihenőidőnek rendkívül fontos szerepe van a munkavégzés hatékonyságát illetően. Nem véletlen, hogy a tanulók milyen gyorsan reagálnak a tanár friss vagy fáradt állapotára. Ezért is fontos keresni azokat a lehetőségeket, helyszíneket és aktivitásokat, amelyek pihentető hatásukkal erőforrássá válnak.

Az erőforrás *aktív tevékenységként* és *teremtő erőként* jelenik meg az életünkben. Úgy lép be a hétköznapjainkba, mint az ünnep. Jó megérkezni, és feltöltődve, örömmel tovább menni. Az erőforrás *renoválást, rekreációt és rehabilitációt* hoz. Képességeink és életkedvünk újjáépítését, újjáteremtését, és nem utolsósorban az eredetihez közelítő újrakezdést. Nem akkor érdekes és izgalmas az erőforrás léte számunkra, amikor minden simán és gördülékenyen halad oktatói és nevelői tevékenységünkben, hanem amikor próbák, feszültségek és krízisek tornyosulnak előttünk. Ekkor van gyakorlati szükségünk arra, hogy a biztos erőforrások elegendő tartalékerőt adjanak számunkra.

## Hogyan találok erőforrásokra a személyes életben?

Amikor ma szinte ömlik ránk a sok negatív hír és információ, akkor tudatosan törekednünk kell arra, hogy legyenek életünkben azok az értékek, amelyek segítenek ellensúlyozni ezeket a jelenségeket. A tanárnak folyamatosan számolnia kell azzal a jelenséggel is, hogy napról napra növekszik a tanulói agresszivitás, a család és az otthon formáló, nevelő szerepe a tanulók nagy százalékánál megkérdőjelezhető. (Ez semmit sem változtat azon, hogy a leghatásosabb befolyásoló erő még ma is a család.) Olyan hiány fejeződik ki a tanulói magatartás deformálódásában, amit ezek a hagyományosan stabilnak tekintett intézmények nem képesek pótolni. Az egyházi fenntartású iskolákban számolnunk kell azzal, hogy annak a szülői generációnak a gyermekei a tanulóink, amelynek csak nagyon kevés személyes és gyakorlati tapasztalata van az egyházi élettel kapcsolatban. A hagyományos keresztény családi háttér működése is csak egy kisebbségre jellemző.

Az utóbbi évek egzisztenciális életre is kiterjedő feszültség-növekedése természetesen már a legkisebbek iskolai magatartására is kihat.

A tanári pályán ilyen körülmények között nélkülözhetetlen, hogy legyenek tudatosan választott alapszabályaink az életvezetéssel kapcsolatban. Ezeket nevezhetjük „ébre tartott” erőforrásoknak is. Ha egyszer megtapasztaltuk segítő erejüket, akkor tudatosan visszatérünk hozzájuk. A gyorsan terjedő *energiafaló jelenségekkel* szemben szükségünk van a tudatosan kerestett pozitív célokra.

– Tudatos *értékteremtő és értékőrző feladatot* kell gyakorolnunk. Olyan tevékenységet, amelyben természetes módon átéljük a kultúra, a sport vagy a szórakozás minőségi alkalmait. Energiafaló a környezetünkben a kulturális *szennyezettség*. Jóformán csak a késő éjszakai órákban lehet a televízió műsorában kultúrát és izlést találni. Sok energiával kell kiszűrniünk, hogy mit fogyasztunk a kínálatból: mit olvasunk, mit hallgatunk és mit nézünk meg.

– Tudatosan kell örülnünk elért *eredményeinknek*. Számba kell vennünk, hogy elvégzett tanítási és nevelési munkánknak vannak világosan látható és jól kitapintható eredményei. Nem szabad nem tudomást venni ezekről. Ez az *egészséges önbecsülésnek* egyik nagyon fontos eleme. Az életkedv és a hivatástudat akkor épül és erősödik, ha „fogjuk” az eredményesség visszajelzéseit.

– A *közösségi hittapasztalat* elsőbbsége. A hit gyakorlásának legfontosabb jellemzője, hogy csak közösségben lehet megélni, és valódi tapasztalatokra is így lehet szert tenni. A „csak közösségben” elv azt is jelenti, hogy rendkívül fontos minden olyan kötődés – egy-egy bibliaórai, beszélgetői, esetleg baráti kör –, ahol a hitünk kérdéseiről is tudunk együtt gondolkodni és egymás életére odafigyelni. Lehet, hogy ezt megélni egészségesebb a munkahelytől távolabbi helyszínen, de valamilyen formája mindenképpen nélkülözhetetlen. A klasszikus teológiai bölcsesség meglátása, hogy akkor lehetek Isten közelében, ha emberek közelében vagyok, és fordítva is igaz: ha emberek életének a közelében élek, akkor kerül Isten közelébe az életem. Az energiafaló elem itt a *kirekesztődés*.

– Folyamatosan ébre kell tartanunk az érdeklődésünket mások munkája iránt. Odafigyelni azokra, akik körülöttünk élnek és dolgoznak. Szeretjük, ha érdeklődnek irántunk és eredményeink iránt, de ezt ébre tartani csak akkor lehetséges, ha ugyanezt mi is gyakoroljuk a környezetünkben élőkkel. A tanári pályán energiafaló az *érdektelenség sokféle formája*. Éppen ezért szükség van azokra a kapcsolódásokra és kommunikációs közösségekre, ahol ettől szabadulni lehet.

– Utolsóként említhetjük a tudatosan vállalt *elfogadó, befogadó magatartást* mint a tanári hivatás egyik alapját. Abban az értelemben is figyelhetünk erre, ahogyan a gyakorlati teológia említi a gyülekezeti közösség megújulásának kritériumaként ma. Sokszor használt kép az, hogy

a vendégváró és a vendéget fogadó ember boldogságára, spontán reakciójára van szükségünk. Más szóval tanulunk és építenünk kell magunkban a hétköznapi szeretet megnyilvánulásait. A szeretet megnyilvánulásait mindig csak én kezdhetem, nem várhatok senki másra. Eredménye az a boldogságtapasztalat, amely segít kimozdulni az utolsó energiafaló fogságából, a saját magam teremtette *sértődött bezártságból*.

Ezeket a területeken akkor tudok valódi fejlődést és változást átélni, ha az *önismeretem* is segít. Önismeretre biztató bibliai igét ismét a Példabeszédek könyvéből idézünk: *Az ember lelke az Úrtól kapott méceses, egészen átkutatja a test belsejét.* (Péld 20,27) Ez az ige is arra világít rá, hogy akkor lelek erőforrásra a személyes életemben, ha saját magam is teszek ennek érdekében. Ha kilépek a passzivitás világából. A keresztény közösség történetének mindegyik fejezetében megtaláljuk azokat a kisebb-nagyobb *aktív* egységeket, amelyeknek a mozgása megváltoztatta a nagyobb közösség életét. Ez a tevékenység gyógyítja és erősíti az egyes ember életét is. Az egyháztörténet nagy alakjainak életében is jelen van ez a döntő aktivitás: „...akiknek először megbotráncoltató, később megcsodált új élete azzal kezdődött, hogy szembenéztek belső nyomorukkal, hittek a bennük növekvő ígéretes és teremtő erőkből, és megkockáztatták a feltétel nélküli erőbevetést.”<sup>6</sup>

Gyógyító erőforrásra azonban csak akkor találhatok, ha hajlandó vagyok elismerni a *saját erőm korlátait*. Ha tenni akarok valamit azért, hogy szélsőségektől és túlzásoktól mentes, egészséges önértékelésem legyen. Ha szembe merek nézni azzal, ami hiányzik belőlem, ami fogy bennem, ami elkezd kopni, szürkülni, fáradni az életemben. De egyúttal tudatosan keresem azokat az embereket a környezetemben, akikben ezek a nálam hiányzó tulajdonságok megvannak és hatnak. Próbálok közeledni hozzájuk. Ide szeretnék eljutni. Ebbe az irányba szeretnék kimozdulni. Ha az egyház és benne a gyülekezet valóban erőforrás és közösség, akkor ezeket a közösségeket fel szokta kínálni. Olyan helyszínt jelent, ahol meg lehet osztani a pozitív élményeket. Az újraindult egyházi iskolák nem egy tanára, tanári közössége is ilyen mozgásban lévő és sokak számára megújító erőforrásként jelent meg az egyház életében. A keresztény tanárok aktivitása, érdeklődése nem egy gyülekezeti közösséget újított meg az elmúlt években. A *pozitív értékek megosztásával* lehet hatni egymásra és a közösségre.

A tanár *példaképként* éli le az életét. Ebben benne rejlik a két véglet: pozitívum és negatívum. Az elvárás, hogy a tanárnak példaképként kell megjelenie a diákjai előtt, ma is meghatározó. Akaratunktól függetlenül is lejátszódik a példakép születése. A diák életébe beépülnek a tanár szavai, gondolatai, de a mozgása és a viselkedése is. Hihe-

<sup>6</sup> Kreppold, Guido: *A válságok életünk fordulópontjai*. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2006. 26. o.

tetlen nagy teher ez egyfelől, mert szinte szünet nélküli megfelelési kényszerben élünk és dolgozunk, de nagy öröm és erőforrás, ha értékes emberek kerülnek ki a kezünk közül. Természetesen egy tanárnak nehéz feldolgoznia, ha nyilvánvaló kudarcot él át, esetleg olyan diákkal, aki nem titkoltan is példaképnek tekintette őt korábban.

Akármilyen is az eredmény, a tanár és a diák között egész életre szóló közös cselekvés történik. Erre utal ugyancsak a Példabeszédek könyve (22,6): *Neveld a gyermeket a neki megfelelő módon, még ha megöregszik, akkor sem tér el attól.* Biztatás és lelkiismeret-ébresztés ez a mondat mai pedagógusoknak is. Ugyanilyen fontos magunk előtt látnunk Pál apostol szavait is: *Senki meg ne vessen ifjú korod miatt, hanem légy példája a hívőknek beszédben, magaviseletben, szeretetben, hitben, tisztaságban.* (1Tim 4,12) Noha tudjuk, hogy Timóteus ifjú kora relatív, de az az öt terület, amelyen példaképnek kell lennie, ma is érvényben van. Érezzük is ennek a súlyát és felelősségét. A keresztény szellemiségű tanárkép igazi célja ez a példaadás. Az alapértékek átadása életre szólóan. Befelé, a közösség tagjaira vonatkozik ez az apostoli mandátum, de Pál megfogalmazta ennek megfelelőjét a külső környezetre vonatkozóan is: *Bölcsen viselkedjétek a kívülállók iránt, a kedvező alkalmakat jól használjátok fel. Beszédetek legyen mindenkor kedves, sóval fűszerezett, hogy így mindenkinek helyesen tudjatok felelni.* (Kol 4,6) Az utolsó bibliai idézet utal arra is, hogy a tanítás „nyitott ajtó”, a kívülállók számára is elérhető, sohasem titkos vagy elzárt, hiszen a diákok tovább sugároznak egy életszemléletet az iskolából a környezetre.

Különlegesen szépen meditál az erőforrás és az élet kapcsolatáról *Manfred Josuttis* göttingeni professzor, amikor a keresztény hit titkáról mint az „életre csábító” erőről vall. *A megújuló erőforrás olyan, mint a lélegzetvétel.* Lelkileg, fizikailag és biológiailag egyaránt hat ránk. A használt levegőt

kifújom, a frisset pedig beszívom magamba. A friss levegőből életerő árad, és ez megújít. Ezt jelzi a pulzus ritmusa. Mindig bennem lüktet ez az erő, bár az élet alapkérdései mindig visszatérnek, úgy, ahogy egy régi német vers leírja:

„Jövök, de nem tudom, honnan.

Vagyok, de nem tudom, kicsoda.

Megyek, de nem tudom, hová.

Csodálkozom, hogy mégis boldog vagyok.”<sup>7</sup>

*Jelenits István* piarista tanárt mint „boldogságzakértőt” kérték fel egy televíziós beszélgetésre. Amikor töprengett azon, hogy egy tanári életpálya és a boldogság szakértése hogyan függhet össze, akkor fogalmazta meg a maga saját mini „boldogságteológiáját”: „Kétféle tapasztalatunk van a boldogságról. Egyrészt könnyen azt hisszük, hogy »valami« fog minket boldoggá tenni. Amikor aztán elérjük a célt, szinte rosszabbul érezzük magunkat, mert rájövünk, hogy mégsem lettünk általa boldogok. Azt hiszem, ez az emberi élet szabályos menete. Keresve kell közelebb kerülnünk a boldogsághoz. A másik tapasztalat pedig az, hogy utólag vesszük észre, életünk egy bizonyos szakaszán boldogok voltunk. Néha ez öncsalás, ugyanakkor lehet, hogy tényleg futtában élünk át olyan helyzeteket, amelyekre később szívesen vagy megrendülten gondolunk vissza. Ez esetben ajándék... Földi életünk során törekedni kell szelíd, értelmes igyekezetben, hogy egymás javát keressük, és igyekezzünk egymást felsegíteni a következő lépcsőfokra. Egy jobb élet következő lépcsőfokára. Futtában szép az élet, de elmúlásában valami ígéretet hordoz az örökkévalóból.”<sup>8</sup>

<sup>7</sup> Josuttis, Manfred: *Verführung zum Leben*. Gütersloher Verlaghaus, 2006. 25. o.

<sup>8</sup> Bodnár Zita: Interjú Jelenits Istvánval. *Kárpát-medencei Família*, 2007. október. 21–22. o.



# Gyurátz Ferenc védelmében

Válasz Berényi Zsuzsanna Ágnes recenziójára

{ BÉKÉS MÁRTON

*Ellenben a ti beszédeitekben az igen legyen igen, a nem pedig nem, ami pedig túlmegy ezen, az a gonosztól való. (Mt 5,37)*

Nagy örömmel értesültünk róla, hogy a *Lelkipásztor* 2007. évi 11–12. számában másfél oldalas recenzió jelent meg Gyurátz Ferenc *A szabadkőművességről* című, 1886 óta először 2007-ben (újra) kiadott könyvéről, amelyet mi gondoztunk. A Berényi Zsuzsanna Ágnes által írt ismertetés azonban szakmailag hitelteleníteni igyekszik minket, ráadásul jó néhány korrekcióra és helyesbítésre is rászorul. E két pontra koncentrálunk a következő írásban, előbbit rövidre fogva, utóbbit súlyánál kezelve, azaz hosszabban részletezve; hiszen Gyurátz Ferenc eredeti mondanivalójának visszaállítása sokkal sürgetőbb, és az Olvasók kiegyensúlyozott tájékoztatásához lényegesen fontosabb. (Ám nem panaszkodunk: a Kőszegen élő evangélikus lelkész, ismert egyháztörténész, Keveházi László „Egy régi, de ma is időszerű pásztorlevél” címmel a *Vasi Szemle* 2007. évi 5. számában nagyon pozitív hangon szólott a kötetről, minden vonatkozásban.)

Az ismertetés elején a recenzens elismétli az általunk az előszóban Gyurátzról írott életrajzi adatokat, majd rövidesen a lényegre tér: „Békés Márton láthatóan nem végzett forráskutatást a szabadkőművességre vonatkozóan” – az Olvasó pedig nem tudja ellenőrizni, így van-e, s ezért ez inkább a rágalmazás, mintsem a higgadt kritika gyakorlatára mutat. (A kötet utolsó tizenkét oldalán egyébként a szabadkőművességről szóló magyar nyelvű irodalom 207 címét gyűjtöttük össze és soroltuk fel, beleértve Berényi Zsuzsanna Ágnes műveit is.)

A recenzens szerint Békés Márton továbbá „a szabadkőművességen nemcsak hogy kívül áll, hanem némileg barátságtalanul is szemléli ezt a mozgalmat” – kérdezzük, ez miért (volna) baj? A történelmi kutatás és a sokszínűséget elfogadó elme minden irányú vizsgálódást elfogad, tolerál. Ezt még a liberális és a szabadkőművességen esetleg „belül

álló” értelmiségnek is el kell(ene) fogadnia. Vége ugyanis annak a kornak, amikor bizonyos kérdéseket csak egyféle szemszögből szabadott nézni. Ne legyen ennek elmúlása után liberális „marxizmus”, amely szakmailag marasztal el valakit azért, mert az csupán kritikusa mondjuk a szabadkőművességnek. Ráadásul ha a szabadkőművesség valóban csak egy „mozgalom” – amit különben kétlünk –, akkor nyugodt szívvel lehet anélkül hozzányúlni – mégpedig a bírálat eszközeivel is –, hogy kezünkre bárki rácsapna. Ezt bizonyára Gyurátz Ferenc is így gondolta, hiszen könyve előszavában így fogalmaz: „Jogunk van bírálni e szövetkezetet is, bár fennállása óta mindig szívesen kerül a nyilvánosságot s ezzel együtt a bírálatot.” (23. o.) Gyurátz saját szavai szerint tehát hozzánk hasonlóan szintén „nemcsak kívül áll, hanem némileg barátságtalanul is szemléli ezt a mozgalmat”.

Berényi Zsuzsanna Ágnes ugyanakkor nem jár el etikusan, amikor nem mondja meg, hogy ő a magyar szabadkőművesség egyik legtöbbet publikáló kutatója, aki nagyon is promaszonikus – ha tetszik: szabadkőműves-barát – hangvétellel ír, s a „mozgalom” kritikátlan filantróp-humanista beállítását végzi el. Miközben Berényi Zsuzsanna Ágnes minket elmarasztal azért, mert „barátságtalanul szemléljük a mozgalmat”, etikus lett volna, ha elmondja, hogy ő éppen ellenkezőleg közelít a kérdéshez. Mindez nagyon sportszerű és fair *lett volna*. Mindeközben mi nem rójuk fel neki álláspontját, toleráljuk azt, csak éppen nem értünk vele egyet és helytelenítjük.

A recenzió másik problematikája – a hiteltelenítő tendencián és a *politikai gyanú* felélesztésén túl – az egykori nagy tudású püspök mondanivalójának *teljes és következetes* félremagyarázása. A kritika írója ugyanis azzal zárja sorait, hogy Gyurátz a szabadkőművességet csak felületileg bírálta, de végső soron „jó véleménnyel volt a szabadkőművességről”. Gyurátz Ferenc félremagyarázhatatlan

kritikája ezzel szemben ötvözi a krisztusi szelídséget és a keresztény önmérsékletet, valamint a lutheri határozottságot és a reformátori színvallást. Sajnálattal kell, hogy mondjuk – s nem a meddő konfliktuskeresés vezet miket –, de Berényi Zsuzsanna Ágnes teljesen másképp magyarázza – Gyuráztól vett idézetek közbeiktatása nélkül – a könyv mondanivalóját. A recenzió elolvasása után kissé úgy is éreztük, mintha a magyar szabadkőművesség elismert kutatója nem is Gyurázt 1886-os és most újra kiadott iratát olvasta volna.

A következőkben igyekszünk elvégezni az általunk szerkesztett és sajtó alá rendezett szöveg mondanivalójának a recenzió által sugalltaktól radikálisan eltérő és – úgy hisszük – hiteles magyarázatát. Talán az előbb hozott idézetből is kiderült, hogy Gyurázt Ferenc utólag rácsafol a recenzió öt értékelő soraira, tudniillik hogy a később püspökké választott lelkész pozitívan gondolkodott vagy nyilatkozott volna a szabadkőművességről. A továbbiakban sem a recenzió, sem az érdeklődő Olvasókat – ígérjük – nem fogjuk megkímélni attól, hogy Gyuráztól vett és oldalszámmal, illetve kommentárjainkkal kísért idézetekkel korrigáljuk az ismertetés félreértéseit. Ily módon Berényi Zsuzsanna Ágnes is megismerkedhet a könyv *eredeti* mondanivalójával, és az Olvasók is bizonyosságot szerezhetnek arról, hogy *valójában* miként vélekedett Gyurázt a társaságról.

Amint azt a kötet előszavában is leszögeztük: Gyurázt szabadkőművesség-kritikája elsősorban teológiai, másodsorban társadalometikai és egyházi szempontú. Fő bírálata tehát arra irányul, hogy a szervezet titkolozik – márpedig: *A gyertyát nem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtse, hanem hogy a gyertyatartóba tegyék, és fénylik mindenkinek* (Mt 5,15) –; és ezzel – szól a második kritikai pont – az egyháznak nemtelen, mert etikátlan versenytársa lett; hiszen a „meglankadt” egyházi hűség réseibe férköznek be a páholyok egy humanista-deista világnézetet képviselve. Tényszerűen nem igaz tehát, amit a recenzió állít, vagyis hogy Gyurázt „elimeri, hogy a szabadkőművesség tiszteletreméltó eszméket szolgál”, és hogy „végső soron a püspök [aki 1886-ban még lelkész volt – B. M.] jó véleménnyel volt a szabadkőművességről, csupán bizonyos formai elemeket kívánt volna elhagyni működéséből”. Minden apologetikába bocsátkozás nélkül mi a továbbiakban idézzük, mit is írt Gyurázt *valóságosan* a szervezetről.

A fiatal lelkész szerint a szabadkőművesség egyházellenes, hiszen „a közöny az egyház iránt, ami a szabadkőművesség nyomán terjed” (23. o.), azért alakult ki, mivel a szervezet „nem az egyházhoz, hanem a páholyhoz édesget” (50. o.), továbbá „a páholy elégedetlenül az egyház tanaival, külön hitnézetet dédelget” (89. o.), így tehát „állítsa bár a szabadkőművesség, hogy ő nem pótolja az egyházat, tényleg csakugyan az egyház szerepét veszi át” (55. o.). Ám Gyurázt jóval túlmegy nemcsak a Berényi Zsuzsanna Ágnes által tévesen neki tulajdonított liberális szemléleten, hanem

konkrétan az egyház- és a páholytagság összeegyeztetlensége mellett érvel, mégpedig nem más, mint a keresztény etika alapján. Íme: „Ki a kőművességben csakugyan az emberiség Istenének templomát, az igaz vallás egyházát találja fel, annak röviden szólva igen kevés keresnivalója van már azon hitfelekezetek templomában, amelyhez még külsőleg tartozik.” (55. o.) Ebben a mondatban Gyurázt bizony nemcsak „bizonyos formai elemek” elhagyását javasolja, hanem egyenesen a páholyokét, legalábbis a kereszténységét komolyan vevő ember számára.

Szintén nagyon *egyértelmű és teljesen világos*, hogy Gyurázt miért volt „barátságtalan” a szabadkőművességgel, amikor annak nemcsak hogy kritizálta rejtőzködését, hanem azt nemtelen, etikátlan dolognak is tartotta. De adjuk át most neki a szót! „Az ily társulatok tagjai, míg egy részről azt hiszik..., az erkölcsi tökély felsőbb fokán állnak, mint a kívül élők [mint például az egyház – B. M.]: másfelől ezen, a hiúságnak hízelgő hit mellett megkímélik magukat azon kellemetlenségektől, melyek az elvekért a nyilvános téren küzdő bajnokokat szokták kísérni.” (30–31. o.) Gyurázt másutt szó szerint így ír ugyanerről: „...állítólag a közboldogság érdekében *mi végre* kerülni a nyilvánosságot, és titkos szertartásokat hajhászva bújósdi játszani a társadalom kebelében?” (41. o.) Az ilyen kijelentéseket mi bizony megint nem úgy értjük, mintha szerzőjük „csupán bizonyos formai elemeket kívánt volna elhagyni” a szabadkőművesség működéséből. Ellenkezőleg: itt a gyanú, a bizalmatlanság, finoman ugyan, de a művelt ironia és markánsan a keresztény etika szólal fel, és teszi meg a maga kifogásait. S akkor még nem olvastuk a későbbiek! Gyurázt ugyanis így ír kicsit odébb: „...ha a kőműves testvéreknek céljuk csakugyan az igazság és szabadság temploma, akkor félre a kínai fallal, építsenek nyíltan.” (47. o.) Gyurázt nem írja tehát, hogy a testvérek célja szerinte pozitív volna, nem ad hitelt a testvérek állításainak, hanem erősen gyanakszik. De tovább: „...értelemvesztett anakronizmus az a különféle rejtegetett ismertetőjel, páholyi kizárólagosság, mely mögött a szabadkőművesség, mint erősíti, az emberiség tökéletesbítésének kérdéseit tárgyalja.” (81. o.) Gyurázt itt olvasható bizalmatlankodása – úgy hisszük – megint eltagadhatatlan, de pár oldallal később az aggódó keresztény lelkipásztor is megszólal, megint „barátságtalan” kijelentésre ragadta magát: „...a titokzatossággal szakítani nem tudó szabadkőművességnek nem lehet egészséges hatása a családi életre, bármit erősítették is ottan a testvérek.” (87. o.) Sőt Gyurázt ennél súlyosabb vádak is megalapozottnak tartott! Hadd idézzük a recenzió emlékezetébe a következő sorokat, és hívjuk fel rájuk egyúttal az Olvasók figyelmét: „Bármily fennen hivatkozzanak is a kőműves testvérek az eszményire, bizonyos, hogy közülök sokat a titokzatos utáni vágy, egy másik tekintélyes részt pedig anyagi érdek vonz a páholyba” (75. o.), tehát „ezek szerint csakugyan haszonnal jár a kőművesség, nevezetesen azokra nézve, kik az egy-

mást támogatók társulatának befolyását ügyesen ki tudják aknázni” (77. o.).

A fentiek után, úgy érezzük, mindenki – talán a recenzens is – élhet a gyanúperrel, hogy Gyurázt korántsem „arra a megállapításra jut, hogy a szabadkőművesség is egy az egyházak közül, és mint ilyen, perlekedik az egyházakkal”. E nyomon elindulva rögtön rögzítsük is: Gyurázt mint lutheránus lelkész, teológus és majdani püspök mindig egy egyházat, Jézus Krisztus egyházát tartotta szeme előtt, amelyen belül több keresztény felekezetet különböztetett meg. Ily módon hitte, hogy a keresztény vallás integritása múlik azon, hogy ki és hogyan képviseli és pasztorálja a hívők közösségét, amelyet a Szentlélek hat át és Krisztus szeretete egyesít. Gyurázt egyáltalán nem tartozott a modernista, félig szekularizált vagy egészen profán lelkészek közé, akik a szabadkőművességgel fraternizáltak. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az itt szóban forgó munkájában arra a porosz *Ernst Wilhelm Hengstenberg* professzorra (1802–1869) hivatkozik *egyértelműen*, aki a lutheri ortodoxiához való visszatérést, a teológiaiailag jól megalapozott szabadkőművesség-ellenességet és a konzervatív-vallásos társadalomképet hirdette.

Gyurázt szerint a társadalom békéjének és biztonságos fejlődésének feltétele éppen az egyház. (Szándékosan nem alkalmaztunk múlt időt.) De mondja el ezt inkább ő: „A vallás az emberiség nevelője, a rendnek őre, a haladás biztosítója. Dőljenek meg ma a templomok, holnap maga a társadalom hullik romokba utánuk.” (58. o.) Gyurázt azt is vallotta, hogy az ebből való bármilyen engedmény – akár a páholyok javára is – veszélyt jelentene. Íme: „A vallásnélküli morál... is határozottan keresztényellenes álláspont, mert figyelmen kívül hagyja azon igazságot, hogy ha az erkölcsi rend egy hajó az élet tengerén, a vallás fenntartó horgonya; ha ez elszakad, az élet a hajó a habok játéka lesz.” (50. o.) Másutt ezt írja: „a pozitív vallásnak filozófia vagy pusztán morál rendszerrel helyettesítése a társadalomban az erkölcs elfajulását vonja maga után” (67. o.); márpedig – figyeljünk! – „a szabadkőművesség terjedése egyszerűen a pozitív vallás iránti közöny hódítását jelzi” (56. o.). A gyurázt gondolatmenet megint egyértelmű volt. A féltéérthetetlen szavak után jöjjön az, hogy ez miképp függ össze közelebről a szabadkőművességgel. Az egy helyütt folyondárhoz hasonlított maszonéria ugyanis Gyurázt szerint kihasználja a vallási közönnyt, s a miszticizmus iránti

hajlam újrét akarja kitölteni. Bizonyosságul erre álljanak itt e sorai: „A zárt ajtók mögött titokban folytatott gyűlések, szertartások fő mozgatórugója részint a különködésre való hajlam, részint az egyháztól elfordult kebelnek sóvárgása bizonyos misztikus jelenetek után.” (43. o.)

Reméljük, az eddig felsorolt és rendszerbe foglalt eredeti idézetekkel lehetőséget adtunk az Olvasóknak, hogy maguk is megítélhessék, vajon jól és egyenesen kommentálta-e a recenzens Gyurázt gondolatait; vagy éppen ellenkezőleg, olyan véleményt tulajdonított neki, amelyet ő sohasem vallott.

Nem szeretnénk túlfeszíteni az érzésünk szerint amúgy is az elpattanás közelébe került húrt, de egy citátum feltételül idekívánkozunk még: „Sorvad a titokban terjeszkedő kőművesség nyomán az egyháziasság. Jótékonyságának hatását teljesen paralizálja a pozitív vallás iránti ragaszkodás gyönggítésével. Többet elvesz, mint ad... az életnek több kárt okoz, mint hasznot.” (78. o.)

Bizonyítási eljárásunk végéhez értünk. Talán annyit fűznénk még hozzá, hogy nyilván nem véletlenül idézi Krisztus szavait Gyurázt – *Senki sem szolgálhat két úrnak* (Mt 13,24) –, miután így írt: „Nem tagadhatja senki, hogy a szabadkőműves lelkében előbb vagy utóbb be kell állnia az összehasonlításnak a páholyban talált vallási nézet s a kultusz, s másrésztől saját felekezetének hittanai s szertartásai között. Amily mértékben aztán kielégíteni őt az előbbi, azon irányban lesz közönyös az utóbbiak iránt.” (53. o.) Vagy-vagy – nincs tehát középút.

Vajon a recenzens miért tulajdonít más véleményt Gyurázt, mint amelyet az itt – jóllehet túl hosszasan is – felsorolt idézetek szerintünk egyértelműen demonstrálnak? Ez maradjon az ő titka és a mi sejtelmünk.

Két fontos, a kötetben külön feltüntetett információ azonban kimaradt az ismertetésből. Nem közli az Olvasókkal a jeles kutató, hogy Gyurázt Ferenc 1886-ban publikált irata a *legelső* protestáns, azon belül evangélikus *bíráló* dolgozat a szabadkőművességről. De azt is említetlenül hagyta – amit mi most nagy hálával hangsúlyozunk –, hogy a kötet megjelentetését Gyurázt Ferenc harmadik utódja, a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület püspöke, a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspöke, Ittész János jelentős összeggel és megtisztelő érdeklődésével támogatta. Nyilván nem véletlenül.

# Búcsúzunk Fabiny Tibortól

1924–2007

## Fabiny Tibor életútja

Fabiny Tibor Budapesten született 1924. szeptember 22-én. Édesapja, legidősb Fabiny Tibor a Földművelésügyi Minisztériumban volt miniszteri osztályfőnök, édesanyja, Bánó Melinda Eperjesen született. A keresztség szentségében dr. Kende-Kirchknopf Gusztáv teológiai tanár, akkori Deák téri püspöki másodlelkész részesítette. Hitoktatói Ruzicska László, Danhauser László és Mórocz Sándor voltak. Konfirmációs oktatásban Magócs Károly részesítette a Deák téren, konfirmáló lelkésze Raffay Sándor püspök volt 1938 tavaszán.

1942-ben érettségizett a budapesti Kegyesrendi (Piarista) Gimnáziumban. Ifjú éveit a Horthy-kor viszonylagos jóléte után a világegés, a zsidómentés, az ostrom, majd a Rákosi-kor, kitelepítés, diktatúra és osztályharc alatti sok próbatétel határozta meg. Eközben végzett a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán, ahol 1946-ban doktorrá avatták. Állást vállalt az Általános Hitelbankban, 1946–1948 között annak áruosztályán dolgozott. Közben rendszeresen hallgatta Ordass Lajos és Keken András igehirdetéseit, ekkor került szorosabb kapcsolatba a Szentírással, a bibliakörökkel, a személyes keresztény élet és a missziói felelősség fontosságával. Keken András igazgató lelkésznel szolgálatra jelentkezett, aki őt az ifjúsági munka vezetésével és a Deák téri Luther Szövetség titkári szolgálatával bízta meg. A Deák téri ifjúságban ez időben nagy lelki ébredést adott az egyház Ura.

Már a Hitelbank államosításának idején foglalkoztatta a gondolat, hogy lelkészi hivatásra cserélje eddigi életpályáját. 1948-ban Sréter Ferenc budavári lelkésztől megbízást kapott laikus hitoktatás végzésére két budai középiskolában. Eközben benyújtotta felvételi kérelmét a pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni Evangélikus Teológiai Fakultására, ahol 1949-ben kezdte meg teológiai tanulmányait. A misszió ügye iránti érdeklődése folytán rövidesen a teológus ifjúság missziói munkaközösségének vezetője lett. Számos belföldi missziói rendezvény, evangélikáció és konferencia szervezése fűződött nevéhez. Jogi végzettsége lehetővé tette, hogy vizsgáit összevonva négy év alatt végezze el tanulmányait. Az akkori politikai és egyházpolitikai körülmények azonban majdnem elválták további pályáját:

1952-ben külső nyomásra olyan határozat született, hogy vizsgáit leteheti ugyan, de felavatására nem kerülhet sor. Isten gondviselése és rendelése azonban keresztülhúzta ezeket a számításokat: Sztálin halála után a Nagy Imre miniszterelnöksége idején bekövetkezett enyhülés légkörében lehetővé vált ordinációja. Vető Lajos püspök a csepeli evangélikus templomban hat társával együtt 1953. július 5-én lelkésszé avatta.

Pápán volt segédlelkész 1953–54-ben Bácsi Sándor mellett, majd 1954 nyarán a csöglei gyülekezetbe iktatta be Halász Béla esperes. Itt tíz éven át szolgált Csögle, Kispirit, Nagypirit, Kiscsős, Egeralja, Adorjánháza és Bánhalma községekben.

1954. július 31-én eskette össze Józsa Márton Celldömölkön Saródy Valériával, aki hűséges, drága házastársként három gyermekkel ajándékozta meg: Tibor 1955-ben, Hanna 1957-ben, Tamás 1959-ben született. Házasságuk és családi életük sok teológus számára jelentett példát.

A nem könnyű, de boldog szórványévtized után 1964–1968 között a miskolci belvárosi gyülekezet lelkésze volt. A már addig is folytatott egyháztörténeti kutatómunkája révén a Teológiai Akadémia 1968-ban megüresedett egyháztörténeti tanszékére kapott megbízást, majd egy év után végleges kinevezést. 1972-ben egyháztörténeti tárgyú doktorátust tett a budapesti Református Teológiai Akadémián. Tanszékvezetőként és professzorként kerek három évtizeden át oktatta a teológusokat, meghallgatta vívódásait, személyes kérdéseikben szívesen és szeretettel tanácsolta tanítványait a *colloquium* és *consolatio* egységében. Tantárgyai voltak: egyházismeret, hazai és egyetemes egyháztörténet, ökumenika, egyházjog és latin nyelv. Úgy fordult a múlt felé, hogy belőle jövő, reménység és folytatás legyen. Életkedvet generáló magatartásán nevelkedett a mi generációnk különösen is. Négy tanéven keresztül dékáni tisztséget is viselt. Mindezt nehéz egyházpolitikai és társadalmi viszonyok között kellett végeznie.

Missziói felelőssége azonban ezekben az években sem lanyhult. Nemcsak előadásaiiban igyekezett ezt ébren tartani, hanem az Evangélikus Országos Múzeum megalapításának is ez volt egyik vezető indítéka (1973-ban szer-



veződött, majd 1979-ben nyílt meg). Úgy vélte, így lehet a főváros szívében nagy nyilvánosságnak bemutatni, mit tett a reformáció óta a Kárpát-medence magyar, német, szlovák és vend evangélikussága Krisztus evangéliumának terjesztéséért és a hazai kulturális élet gazdagításáért.

Idehaza és külföldön is vállalt feladatot egyházi és tudományos testületekben, mint például a Magyarországi Evangélikus Egyház Gyűjteményi Tanácsában és Országos Bíróságában, a Magyar Tudományos Akadémia Egyháztörténeti Albizottságában vagy a hallei Franckesche Stiftungen szakmai kuratóriumában. Az időközben egyetemi rangját visszakapott Evangélikus Hittudományi Egyetemről 75 éves korában, 1999-ben, a múzeumtól 2001-ben vett búcsút.

Fabiny Tibor munkásságát számos hazai és külföldi díjjal és éremmel ismerték el, többek között a Johannita Rendnek lett lovagja és káplánja a rendszerváltás után, 70. születésnapján pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével tüntették ki. Saját és felesége életének legnagyobb öröme mégis az, hogy fiaik és leányuk, gyermekeik és unokáik életében tovább lángol az evangélium és az egyház szeretetének tüze.

Vezessen minket és szeretteit továbbra is Isten igéje: *Ezért tehát nem azé, aki akarja, és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.* (Róm 9,16)

S Z A B Ó L A J O S

## Temetési igehirdetés 2Móz 19,4 alapján

Ma, amikor dr. Fabiny Tibor, férj és családfő, lelkész testvérünk, egyetemi tanár megajándékozott és ajándékozó életéért halát adunk, ezt azzal az igével tesszük, amelyet ő maga jelölt ki, felkészülve erre az alkalomra. Hogy az ige közel jöjjön és plauzibilis legyen, két képet szeretnék bevezetésül a gyülekezet elé rajzolni.

Az első a már énekelt Paul Gerhardt-ének egyik verse: „Mint ahogy a sas kicsinyét / Szárnyával betakarja, / Engem is befed és megvéd / Az Úr hatalmas karja. / Már anyám méhétől kezdve, / Midőn életet adott, / Áldását, mint harmatot, / Reám bőven hintette. / Minden elhagy, elfeled, / Isten vég nélkül szeret.” (EÉ 53,2) És ez a „befedett, megvédett” élet nemcsak a költő-lelkész titka volt, hanem ehunyt testvérünké is.

A másik: azt mondják, talán még ma is él azon a vidéken egy sasfajta, amelyik, amikor fiókáit repülni tanítja, és észreveszi, hogy azok fáradnak, alájuk repül, és kétméteres fesztávú kitért szárnyaira veszi őket. Ugyanezt tapasztalhatta elhunyt testvérünk is, ezért választotta az igét így: „sasszárnyakon hordoztalak”.

De mit jelent ez a *hitvallás*? Mi minden rejlik ebben a rövid mondatban, amit mi is tanulhatunk és magunkkal vihetünk, nemcsak mint elnyugodott professzorunk utolsó tanítását, hanem főként mint Isten szavát? Más szóval: mit jelentett neki és jelenthet nekünk is ez a szép és tartalmas ige?

Ez a mondat *személyes megtapasztalás*. Izrael népe már a Sínai-hegy lábánál sátorozott három hónapos vándorlás után, amikor Mózesnek ezeket a szavakat adta szájába az Úr. Még messze voltak a negyvenéves pusztai vándorlás végétől, mégis hosszú és fáradságos út volt mögöttük. Néha *nehéz, fáradságos volt ez az út, olykor pedig mintha repültek volna*.

Testvérünk vándorlása több mint nyolc évtizedet ölelt föl. De ő is tapasztalta: mintha valaki hordozta, repítette volna. És ha már a Deák téri templomban vagyunk, ak-

kor hadd mondjam így: emberileg szólva a Deák tértől a Deák térig. Mert itt indult el a hitben. Itt hallotta először igazán Isten szavát, ezért döntött úgy, hogy szolgálja lesz. Innen indult a „röptetés” a hitben. És 1953-ban ezért írta a szentelési meghívójára: „Kérem Testvéremet, hogy az embertársaim lelki ébredéséért végzett munkámat imádkozó szeretettel hordozza.” Ezért írta a páli igét is oda: *Nem végeztem, hogy egyébről tudjak tiköztetek, mint a Jézus Krisztusról, mégpedig mint megfeszítettről*. S amikor a soproni Teológián az evangélizációs közösségbe kerültünk, ezért kezdtünk együtt foglalkozni az ébredés és a misszió történetével. Ezt hirdette, képviselte a gyülekezetekben és a Teológián is töretlenül. Ő az utolsó, aki a nagybaráti közösségből most elment. Ez az ébredési, missziói lelkület és szolgálat élete végéig kísérté, utolsó hónapjában is még négy szolgálata volt. Nem laudációt mondok; ember volt ő is velünk együtt, akik küzdöttünk, kísértésbe estünk, sőt el is buktunk. De Isten újra meg újra felemelte, hordozta őt élete végéig. S ezért nem azt mondom, hogy nagyívű pályát futott be, hanem azt, hogy Isten sasszárnyakon hordozta születésétől haláláig.

Ez mindnyájunk boldog tapasztalata, megajándékozottsága lehet, s így lehetünk mi is ajándékozó emberek. Boldogokká, hordozottakká, bajokon, bukásokon, küzdelmeken át. Boldog, aki ebből a személyes tapasztalatból él: sasszárnyakon hordoznak, az Úr ereje hordoz. Bárki vagy, bízd a sasszárnyakra magad, és hiheted, Isten hordozó szárnyainak védelme és ereje a tiéd is lehet.

Ez az ige ugyanakkor *hívó történelemtanítás* is. A hívó ember történelemszemlélete és annak továbbadása. Mózes nem egyszerűen azt tanította népének: lám, bizonyos állomásokon keresztül eljutottatok ide. Három hónap alatt elértétek a szövetség hegyét. Pedig ezek tagadhatatlan és fontos tények voltak. De Mózes az Úr indítására így szól: *ti láttátok, hogyan hordoztalak benneteket sasszárnyakon...*

Elhunyt testvérünk ízig-vérig egyháztörténész volt. Tanulta és tanította Isten népének történetét, vándorlását itt a földön. Ismerte ennek a népnek a bukásait, kerülőit, de felemeltetésüket is. Az elszakadásokat, a bűnöket, de a reformációt, a megújulást, az ébredést is. Erről nemcsak tanítványai és írásai tanúskodnak, hanem az általa alapított Evangélikus Országos Múzeum is. De az egyháztörténet doktora azt is tudta: az egyháztörténet tanítása nemcsak tények, számok, események története, hanem annak tanítása: „hogyan hordozott benneteket az Úr”. Sőt ide akart elvezetni: ti láttátok! Vagy talán így is mondhatjuk: lássátok meg! Igen, a hívő egyháztörténelem-szemlélet meglátására akart elvezetni mindenkit. Ezt a látást akarta továbbadni, sőt adta át az egyháztörténész professzor nemzedékeken át. S bizonyos vagyok abban, hogy nemzedékek így fognak emlékezni nemcsak őrá, hanem az általa tanított egyháztörténetre is. „Azt a feszültséget, amely a hitben vallott és a tapasztalati egyház között fennáll, nem szükséges fokozni – de nem szabad kiegyenlíteni. Ennek a feszültségnek át kell szőnie látásunkat, hogy benne ötvöződjék Isten szentsége és az emberiség bűne. A magasság és a mélység. Krisztusnak, a világtörténelem Urának a kereszt botránya mögött elrejtett dicsősége. Ha ez a kereszt áll egyháztörténeti látásunk középpontjában, akkor a harcoló és keresztbordozó egyház múltjának és jelenének minden eseményében meglátjuk Isten hűségét és országának erőit, hogy ez bennünket is hűségre és országa építésére serkentsen” – írta még csöglei lelkész korában, 1955-ben egy előadásában. Hol lenne Isten népe, ha nem így látnánk, és nem így történt volna századokon át, az ő évtizedeiben is?

Amikor ma megköszönjük Fabiny Tibor életét, halljuk meg a tanító szót is: Isten népének sokszor megfáradt, meglankadt, sőt bűnös és bukdácsoló élete Isten sasszárnyain nyugszik. Ő hordoz, Jézus Krisztusban „alánk repült és szárnyára vett”, és röptet minket nemcsak egy életen, hanem századokon, megpróbáltatásokon át. Eddig is és ezután is ezt fogja tenni velünk. Ez a hálaadó és búcsúzó istentisztelet tanítson minket nemcsak a személyes megtapasztalásra, hanem erre a látásra, életünk és Isten népe történetének hívő történelemszemléletére is.

## Az Evangélikus Hittudományi Egyetem tanárainak, hallgatóinak és dolgozóinak búcsúvétele

*Élettel és szeretettel ajándékoztál meg, és gondviselésed őrizte lelkemet* – vallhatná ma Jóbbal (10,12) együtt Fabiny Tibor. Konfliktusokba keveredett, sérelmek érték, sokat betegeskedett, súlyos műtéteken esett keresztül, de derűjét, hitét mindig megőrizte. Mint a társasjátékban, folyton arra kényszerült, hogy bábuját újra meg újra a startmezőre vigye, s előlről kezdje a türelmes lépegetést, de mindig volt

Végül ez az ige *vigasztaló reménység* is. Reménység? Nem disszonáns ma reménységről szólni, amikor vesztésként állunk itt, amikor űrt érzünk és hamvakat látunk? És mégis: van reménység! Isten sasszárnyai átvisznek minden nehézségen, még a halálon is. Sőt: csak ő tud minket ezeken átvinni. S ha a kétméteres fesztávú sasszárnyakról szoltam, gyorsan hozzá kell tennem egy másik képben a kereszt „kiterjesztett szárnyait” is. Jézus Krisztus keresztje és üres sírja a mi sasszárnyunk. A keresztre feszített és feltámadott Krisztus tud úgy „röptetni”, hogy célba érjünk. Nem ok nélkül fogalmazta testvérünk ezt az ígét végül így: *magamhoz bocsátottalak*. Igen, ő újra meg újra magához bocsát, a bűnbánó, megfáradt embert újra felemeli, és erőt ad „repüléséhez”. S nem csak itt a földön. Nem csak egy emberéleten vagy századokon át. Akkor is, amikor szenvedések után elcsitul minden. Nála is, amikor utolsó mozdulata, ég felé emelt két karja is ezt a reménységet és talán a család megáldását jelképezte. Nem pont a halál az ember életében, hanem kettőspont, ami folytatást jelent, és nekünk azt a reménységet, hogy átröpít a halálon túlra is, az örök életbe. Nincs földi erő, amely ezt el tudná végezni. Ez a mi vigasztalásunk és reménységünk is. Ez lehet vigasztalása a gyászoló családnak, a hitvestársnak, gyermekeknek, unokáknak és rokonoknak, és nekünk, barátoknak és testvéreknek is. Más vigasztalás nincs is. Elaludt testvérünket Isten most életbe röptető sasszárnyaira vette Jézus Krisztus által, és „magához bocsátotta”. Ez történt. S ha ebben a hitben vigasztalódunk és reménykedünk, akkor ez hordozó erővé, sasszárnyakká lehet a család és gyászoló egyházunk életében is.

Vesztésként állunk itt: a magára maradt család, a tanítványok sora, a gyülekezetek, ahol megfordult, a hittudományi egyetem és egyházunk népe. De tegyük a vesztesség mellé és vigyük el fájdalomunk mellett mindnyájan ezt a mondatot is, amely egyensúlyban fog tartani, erőt fog adni, üdvösségre tud segíteni, hogy egyszer valóban színről színre látva együtt boldogan mondhassuk: „Urunk, áldunk, hogy sasszárnyaidon hordoztál, és végül magadhoz bocsátottál.” Ámen.

KEVEHÁZI LÁSZLÓ

ereje az új kezdethez, nem esett kétségbe, ha egyre változó játékszabályok között kellett kiigazodnia. Tudott újrakezdeni, újítani és megújulni a soproni iskolapadban, az Üllői úti katedrán, a múzeum tárlói között, majd a reformzsinat és a teológussztrájk légkörében, azaz az egyházi és egyetemi szervezet radikális átalakítása során.

*Élettel és szeretettel ajándékoztál meg, és gondviselé-*

*sed őrizte lelkemet.* Három éve, 80 évesen fogott hozzá Fabiny Tibor a 2017-es reformációi jubileum előkészítéséhez. Nem remélte, hogy maga meg fogja érni azt az ünnepet, de vonzotta a feladat, a kihívás, a felelősség. 80 évesen is tele volt ötlettel, kezdeményezőkésséggel, lelkesedéssel, amely a fiatalabbakat is motiválta, hogy megajándékozza még valamivel a következő nemzedéket. Nem kímélte délutáni nyugalját és testi erejét, hogy elültethessen még egy fát a jövő javára. Adjunk ma hálát

az Úrnak, hogy étellel és szeretettel ajándékozta meg őt, hogy gondviselése őrizte lelkét, s azért is adjunk hálát, hogy Fabiny Tiborban étellel és szeretettel ajándékozott meg mindannyiunkat!

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem volt és jelenlegi hallgatói, nyugdíjas és aktív tanárai és minden munkatársa nevében búcsúzom Fabiny Tibortól.

CSEPREGI ZOLTÁN

## Az Evangélikus Országos Múzeum dolgozóinak búcsúvétele

Az Evangélikus Országos Múzeum nevében búcsúzom most, és mondok köszönetet mindazért, amit dr. Fabiny Tibor professzortól, múzeumunk alapító igazgatójától kaptunk. Tanári és lelkipásztori tevékenységéről már mások szóltak, nekem pedig most az a feladatom, hogy felidézzem a szervező múzeumigazgatót. Fabiny Tibor olyan történész volt, aki nemcsak a múltat ismerte és kutatta, hanem ritka adottságként a távlatokkal is tisztában volt. Tudta jól, hogy a múlt ismerete, ápolása és kutatása nélkül jövője sincs a magyar evangélikusságnak. A 20. század magyar evangélikusságát érintő megrázkódtatásokat részben ő is átélte, és tudta, hogy egyházának hatékony eszközökre van szüksége az életben maradáshoz. Kitarításának és elszántságának köszönhetően sikerült megvalósítania a szinte lehetetlent: egyházi múzeumot alapított 1973-ban, a pártállami időszak kellős közepén. A világi és az egyházi meg nem értés, a hamisan értelmezett takarékoskodási aggályok, a magyar és a humán kultúrától

idegenkedők ellenében vitte keresztül, hogy megnyílhatott múzeumunk az Insula Lutherana területén. Az azóta eltelt idő fényesen igazolta őt. Hatásos és hatékony eszközt adott egyháza kezébe a bemutatkozásra, az emlékezésre és a misszióra. Fáradhatatlan igyekezettel gyűjtötte össze a Kárpát-medence evangélikusságának történelmét hordozó emlékeket. A főváros szívében a Deák téri múzeum állandó kiállítása mind a mai napig hiteles és érdekes képet mutat – még a kívülállóknak is – egyházunk gazdag és küzdelmes múltjáról és jelenéről.

Tibor bácsinak hálásan köszönjük mindazt, amit múzeumunk ügyében tett. Ígérem a magam és munkatársaim nevében, hogy nem felejtjük el, amit tőle tanultunk, hogy a múzeum ügye, múltunk ápolása az egyház missziójához tartozó feladat. Ezért emlékezünk az ígére: *Engedelmesen megtesszük mindazt, amit az Úr rendelt.* (2Móz 24,7)

HARMATI BÉLA LÁSZLÓ

## A Johannita Lovagrend búcsúvétele

Fabiny Tibor távozását a szűkebb rokoni és baráti körön túl is sokan nagy veszteségként élték meg. Tanítványok, alkotó- és szolgáltársak, johannita lovagok százai. Ezt az érzést az elhunyt számos emberi jó tulajdonsága önmagában nem indokolja. Van annak mélyebb, keresztény hitünk alapjaiból fakadó oka is.

Az egyház történetének vannak évezredek meghatározó fordulópontjai. Ma meggyőzőnek tűnő, de téves elképzelésekkel szemben ezek legtöbbször lelki, szellemi természetűek. Ilyen pont volt annak tudatosítása, hogy a bennünket körülvevő „e világ” nem tekinthető mindenestül rossznak. Pedig szenvedéssel teli korszakokban nagyon nagy kellett hogy legyen ez a kísértés. (Olyanokban, amilyeneket ennek a gyászoló gyülekezetnek idősebb tagjai és maga Fabiny Tibor is átélt.) A mindenestül jó Isten és a mindenestül rossz világ szembeállításában azonban

a kereszténységtől gyökeresen különböző vallást eredményezett volna.

Az egészséges hit, bármennyi gonoszsággal szembesült is, érezte, hogy a világ Isten keze alkotása. A teremtményben pedig valamiképpen mindig tükröződik maga a Teremtő. Ez a felismerés legmélyebben talán Augustinust, a legfőbb nyugati egyházatyát hatotta át, aki könyvet írt a Szentháromságról. Elsősorban nem azért, hogy kifinomult logikai konstrukciót alkosson a Szentháromság hittitkát magyarázandó, hanem azért, hogy arról elmélkedhessen: miképpen tükröződik a teremtett világban és főképpen az istenképűnek vallott emberben a Szentháromság Isten valósága.

A keresztény élet- és emberszemlélet számára azóta is mérvadó ez: annak keresése, hogy milyen isteni jellemvonás az, ami egyik vagy másik ember életében kiváltképpen

fölragyog. Így szemlélve, emberi különbségeink nem esetleges individuális sajátosságok lesznek, hanem meglátjuk, hogy teremtői akaratból fakadnak, sőt az isteni valóság gyarló, de felismerhető lenyomatai ebben a világban. Mindannyiunk küldetése az, hogy a ránk bízott sajátos isteni jellemvonás e világi képmásává formáljuk életünket, és hogy ezt keressük a másik emberben is. Mindig sajátosat, mással össze nem téveszthetőt, de mindig romolhatatlan valóságban gyökerezőt.

Mi hát az a legsajátosabb, isteni eredetű vonás, ami Fabiny Tibor életében megmutatkozott? Azt hiszem, személyes emlékeinket felidézve újra és újra a harmónia fogalma jut eszünkbe. Ez az, ami mindenestül meghatározta Fabiny Tibor személyét. Szinte minden szava, mozdulata ezt sugározta. Fabiny Tibor szép ember volt; mert a természetesen gének által is megszabott külső megjelenés a belső tartalom alkalmas formájává vált nála. Egész életén át megőrzött és kibontakoztatott lelki és szellemi szerkezet finom külső erezetévé. Olyan személyiséggé, amelyben magas rendű harmóniában rendeződött hit, tudás, történelmi

örökségként kapott kultúra és szokásrend, emberismeret és alkotni vágyás, a szellem világossága és az érzelem melege.

Ezzel a harmóniával Fabiny Tibor az ember felé forduló Istennek a keresztény hitben feltárolt egyik legsajátosabb vonását tükrözte. Azt, ami miatt mi Istenről mint Szentháromságról beszélünk, mint megkülönböztethetők szeretetközösségéről, mint minden harmónia lényegéről és alapjáról.

Ez a harmónia a mai világból különösen is hiányzik. Ezért érezzük most különösen is nagynak a bennünket ért veszteséget. De nem vagyunk vigasztalás nélkül. Fabiny Tiborra gondolva azért nem, mert tudhatjuk, ő már megérkezett az örök és tökéletes harmónia valóságába. Az itt maradtakra, szeretteire, fájdalmas hiányt érző magunkra gondolva pedig azért nem, mert tudjuk: a harmónia és az ember számára elengedhetetlen minden szent valóság forrása kiapadhatatlanul árad be ebbe a mi világunkba. Elhunyt testvérünk életét erre mutató, kiváltképpen világos és szép tanúságként köszönjük meg most Istennek.

ZALATNAY ISTVÁN

## A Magyarországi Evangélikus Egyház búcsúvétele Fabiny Tibortól

Maradandó emlékként él bennem az a fénykép, amelyet a tavalyi 1956-os megemlékezések kapcsán láttam az *Evangélikus Élet* hasábjain. A nagybaráti templom kertjében készült jó hangulatú fotón fiatal lelkészek néznek a lencsébe, köztük legfiatalabbként Fabiny Tibor. Talán épp elkészültek az egyház akkori vezetése számára írott fogalmazványokkal. Az ébredést megerősítő hibákról, a laikusok szolgálatának és az igehirdetés missziói felelősségének fontosságáról szóló *Észrevételek* szerzői – Laborci Zoltán szavaival – nem térdre akarták kényszeríteni az egyházvezetést, hanem velük együtt akartak letérdelni az egyház Ura előtt. A lencsevégre kapott mosolygós gyülekezetből immár senki sem él, a legfiatalabb, Fabiny Tibor is meghalt.

Most, amikor ily sokan összegyűlve rá emlékezünk és – hálát adva életéért – együtt térdelünk le az egyház Ura előtt, nemcsak az országos egyház, hanem egy jóval fiatalabb generáció nevében is búcsúzom tőle.

Sok méltató szó elhangzott már az imént, szerteágazó munkásságát felidézni szinte címszavakban sem lehet.

Az egymásba kapaszkodó, egymással gyakran rokonságban is álló evangélikus nemzedékek kollektív emlékezete rengeteg emlékképet, tapasztalatot, viselkedésmin-tát őriz, amit akár magyar evangélikus hagyománynak is nevezhetünk. Fabiny Tibor annak szentelte az életét, hogy ezt a hagyományt módszeresen feldolgozza és tudatosítsa. Persze még ha el is fogadjuk a közhelyet, amely szerint a történelem az élet tanítómestere, nem állapíthatunk meg mást, mint hogy az élet bizony rossz tanuló, vagy a tanító-

mester nem elég hatékony. Hisz nem menekülnénk-e mi is szívesen a múltba, amikor a Deák téri templom nem csak ily szomorúan rendkívüli alkalmakkor telt meg ennyire; amikor az evangélikus értelmiségnek még valóban komoly befolyása volt az ország életére; amikor intézményeink gazdálkodása kiegyensúlyozott és távlatos volt; amikor az egyházi közélet nem a korszellemmel való folyamatos viaskodástól volt hangos, vagy amikor még a biztonságos lelkesítő egzisztencia lehetővé tette a lelkiismeretes gyülekezeti munka mellett a teológiai önképzést, az értelmiségi közéletben való elhivatott részvételt is?

Fabiny Tibor nem menekült a múltba, hanem igyekezett mércévé tenni azt, aminek elérésére gyöngye és tétova léptekkel, olykor méltatlanságunk tudatában is törekedni kell. Mi, akik azt mondhatjuk magunkról, hogy a kései születés kegyelmében részesültünk, törekedhetünk bár, de azt hiszem, hogy sok mindent nem érthetünk meg. Pedig nagyra-vágyásunkban olykor azt hisszük, hogy meg tudunk fejteni sorsokat, megérthetünk döntéseket, minden részletében fel tudunk idézni helyzeteket. Olykor éppen ezért elbizonytalanodom, hogy valóban beszélhetünk-e kegyelemről a kései születés okán. Hisz micsoda ajándék volt az idősebb generációnak személyesen ismerni a 20. századi egyháztörténet legendás alakjait! Tibor bácsi sokat segített nekünk, hogy megismerjük a múltat, és nagy veszteségünk, hogy már hozzá sem fordulhatunk kérdéseinkkel a régmúlttal és a közelmúlttal kapcsolatban. Pedig generációjának emblematikus, közkedvelt képviselőjeként, művés és közérthető

mondataival rengeteget tudna tenni azért, hogy a történelmi örökség kötelező hatálya – ahogy nemrégiben írta – a lutheri reformáció megindulásának ötszázadik évfordulója közeledtével öntudatosabb, bátrabb, növekvő közösséggé tegye a magyarországi evangélikusokat.

A nagybaráti találkozón sok szó esett az evangélizáció és a misszió lehetőségeiről az akkori nehéz politikai körülmények között. A pietista irányzatok kiváló ismerőjeként Fabiny Tibor is tudta, amit August Herrmann Francke a saját megtéréséről ír: „Nagy kínnal és kétségek közt hajtottam meg térdem, de kimondhatatlan örömmel és nagy bizonyossággal álltam újra fel.” A megtérés öröme, az evangélium természetes ereje az ő széles látókörű fejtegetéseiből is áradt, magával ragadva hallgatóságát, akár templomi padosorokban, akár előadótermekben. Sokan vannak most itt olyanok, akik nálam sokkal jobban ismerték őt. Engem kedvessége, közvetlensége, eleganciája ragadott meg; csupa olyan tulajdonság, amelyre – persze sok egyéb mellett – továbbra is nagyon nagy szükség lenne egyházi közéletünkben. Kegyetlen kegyesség helyett kegyes kedvességét látva mindig felmerült bennem a kérdés: vajon nem ez lenne a külvilág felé fordulás helyes missziós útja? Hívhatjuk ezt persze *beszélgető egyháznak* is, ahol – mint egy kései Beethoven-vonósnyegyesben – a disszonancia, sőt egyes szólók időleges primátusa sem kizárt, az egész kompozíció lényege azonban mégiscsak a párbeszéd.

Párbeszéd egymással, párbeszéd a külvilággal, amelyben éppúgy helye van a Deák téri gyülekezetalapítók reform-

kori színes társas életéből is ismert világi csevegésnek, a közélet dolgaiban való jártasságnak, a hit dolgában való elmélyülésnek, az *igazság* megismerésének és a *kiengesztelő* felszabadító erejének.

Utolsó találkozásunkkor néhány képzőművész társaságában ültük körül a múzeumban Petőfi keresztelőkútját. Előadásában olyannyira megelevenedett Prónay Sándor és Ordass Lajos, az új egyházi díjak névadóinak alakja, hogy a kötelességtudó pályázókból lelkes és érdeklődő hallgatóság vált. A vendégek távoztával egyházi dolgokról beszélgettünk; az Üllői út, anyagi ügyek, s közös szívügyünk, a gyűjtemények egyre nehezedő helyzete került terítékre. „Ilyen ez az egyház – mondta beszélgetésünk zárásaként –, néha nem könnyű, de mégis szeretjük.”

Mindennapi gondjaink közt hiányozni fog e biztatása, finom iróniája, tudása. Karácsony közeledtével amúgy is mindig eszemben járt, mert ha jól emlékszem, jó néhány évvel ezelőtt tőle hallottam, hogy a karácsonyfa-állítás hagyományának hazai bevezetése kutatásainak kedves tárgya, Mária Dorottya és a Podmaniczkyak nevéhez fűződik.

Személyes emlékek és életműve, amely közkincsünk. Köszönet érte. A nehéz időkben készült nagybaráti fénykép alakjainak mosolyában is megjelenő hit legyen biztatás gyászunkban, mai helyzetünkben!

Tisztelettel és nagy szeretettel búcsúzom Fabiny professzortól, Tibor bácsitól.

PRÓHLE GERGELY

# Takács József

1925-2008

Gyászoló testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

Amikor most utolsó földi útjára kísérjük Takács József lelkész urat, ezt az ígét azért választottam ki, mert úgy érzem, hogy az ő egész szolgálatát, emberségét, küldetését, azt a fél évszázadot, amit Isten szolgálatában töltött, ez az ige szakasz nagyon jól megmutatja.

Nagyon fontos, hogy megértsük: mindannyian kegyelemre szoruló emberek vagyunk. Mi, lelkészek, akiket Isten – méltatlan voltunk ellenére – elhívott, nagy kegyelmet kaptunk. A választás Isten kegyelméből ered, szeretetéből és szabadságából, s aki Isten szolgálatába szegődik, az ki-

választott és szabad ember lesz. De nem érdemből, hanem szeretetből, Isten szeretetéből kapjuk ezt az ajándékot.

Azért választottam ki ezt az ígét, mert Jézus korában a barátság – amely a mi korunkban már leértékelődött, értékét veszítette – a legnagyobb megtiszteltetés formája volt. Amikor tehát Jézus a tanítványait *barátainak* nevezi, akkor e szó is jelképezi, hogy bűnös, méltatlan voltunk ellenére tisztességbe öleli őket. Olyan csodálatos lesz a búcsúnál átélni, hogy Jézus, mindannyiunk Ura nem szolgának tekint minket, hanem szabadnak. Szabadnak a bűneinktől, szabadnak az életre, az Istennek odaszentelt életre és szolgálatra.

Jézus barátsága Takács József testvérünk számára is azt jelentette, hogy szolgáljunk neki hűséggel, szeretettel.

\* Igehirdetés Takács József temetésén, 2008. február 2-án a kelenföldi templomban Jn 15,12kk alapján.

Olyan csodálatos átélni, hogy a barátság a szereteten alapul, a szabad választáson. A barát nem azt nézi, honnan jöttünk, hanem hogy hová megyünk. Aki igazán barát, az elfogad minket úgy, ahogy vagyunk, és csak a javunkat akarja.

Jézus barátsága azt jelenti a mi számunkra, keresztény emberek számára, hogy végre egyszer szabadok lehetünk, és a vele való élő kapcsolatban – végre egyszer – tisztán állhatunk az Isten előtt már itt a földön. Mert a legigazibb barát mindent a javunkra fordít, mindent nekünk ad, ahogy a Példabeszédek könyve is ír róla: bajban ismerszik meg a barát, és idézi, hogy a jó barát aranyat ér, vagy az aranynál is többet.

Mennyire csodálatos azt átélni, hogy Jézus hív, hogy a barátainak fogadhat bennünket! Ez az, ami nagy vigasztalást hoz most ezekben a szomorú percekben, amikor átéljük, hogy elvesztettük a hűséges barátot, aki sokaknak majdnem egy fél évszázadon át szolgált Isten kegyelméből, Istenről beszélve. Mert amikor Jézus barátai leszünk kegyelemből, akkor mi is másképp szemléljük már az emberi kapcsolatokat, máshogy szemléljük az egyház küldetését, a ránk bízottakat, kollégákat.

Legendaszerű volt az együttműködése a többi kollégával, a budahegyvidékiekkel. Ez a fajta kollegialitás is hiányzik már korunkban. Mennyire átalakult, átértékelődött az, hogy mi Krisztus követésében egyek vagyunk! Az a generáció, amelyhez Takács József tartozott, kezd eltűnni. Ezek az értékek is már kiveszőfélben vannak.

Igazi barátja volt mindazoknak, akikkel együtt szolgált. Mindig pontos volt. Én magam tíz évet szolgáltam vele együtt. Időről időre előre kérte és kiírta az igehelyeket, és mindig jelen volt. Tudtam, hogy amíg ő itt van, és együtt nevetünk, beszélgetünk és együtt gondolkodunk komoly témákról, órá mindig lehet számítani. Mert ez a megajándékozottságunk lényege, hogy így lehetünk egymás barátai. A barát tudja a kötelességet, tudja a tisztességet, és a barát őszinte.

Takács József lelkész úr mindig egyenesen ment a maga útján. Ez is előnyére vált, mert az igaz barát arról ismeri meg, hogy megáll, és a szemünkbe nézve megmondja az igazságot akár életünk rejtett dolgairól, akár az Isten titkairól.

Ez a fajta egyenes beszéd is hiányozni fog, mert egyre kevesebb van belőle. Ennek a gyászoló gyülekezetnek, amelynek ő az egész életét odaadta, hogy Istenről beszélhessen, hiányozni fog ez a fajta barátság, az egyenes beszéd, s hogy az itt jelen lévőket is barátainak tekintette.

Baráti egyenességénél, keresztény testvériségének erejénél nagyobb ajándék nem lehet számunkra az Istentől, s nagyon kívánom a testvéreknek, hogy most, amikor tőle elbúcsúzunk, legyen annyi bátorságunk, amennyi neki volt, és tudjuk, hogy a szabadság mindig erővel és bátorsággal kell hogy járjon. Mert amikor Jézus megszólít bennünket, hogy barátai legyünk, akkor bátran kell indulnunk utána.

Ez a fajta egyenes, tiszta, élő beszéd, Jézus Urunk szava és barátsága adjon vigasztalást nekünk, és legyünk mi is így az ő szent hagyatékának követői arra tekintve, akit ő szolgált: Jézusra, akit ő is nagyon szeretett, s akinek – tudta – ő is csak szolgálja, de akiről tudta azt is, hogy barátjává fogadta és betöltötte az életét.

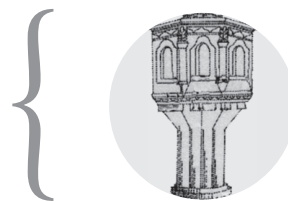
Akkor emlékezünk meg helyesen egy lelkészről, ha mindvégig arra figyelünk, aki elhívta őt a szolgálatra: Jézusra.

A Biblia nagyon világosan beszél arról, hogy a barátság mennyire szent és hívő fogalom, mert a barát az előfutára az eljövendő Messiásnak. Akiket Jézus barátainak nevez, azok mind szolgálatának részesei lesznek, s az örökkévalóságért dolgoznak.

Takács József lelkész igaz barátunk volt. Mert a bibliai korban – tudjuk jól – az esküvői szertartások hosszabbak voltak, mint a maiak, és a vőlegénynek a legszemélyesebb jó barátja volt az, aki az örömeiben, a szertartásban, élete döntő lépésénél jelen volt. Ekkor értjük meg igazán azt, hogy mit jelent az isteni szolgálat, ha tudjuk, hogy mindannyian Jézus barátaként az örökkévalóságért szolgálunk az Eljövendőnek, aki mindannyiunk Ura. S akkor értjük meg helyesen, hogy mit jelent Jézus barátainak lenni, ha így állunk egymás mellé, így fogjuk meg egymás kezét, ahogy ő támogatott mindenkit – jelképes értelemben – a bibliai vőlegény barátjaként, ahogy mindvégig jelen volt az emberi életek magasságában és mélységében is.

Nagyon nehéz szívvel állok itt most, mert barátunktól búcsúzunk, aki gyülekezetünk erős bástyája volt, mindvégig vallotta, hogy Isten kegyelméből az. Nagyon nehéz lesz nélküle! Ugyanakkor azzal a reménységgel állok itt, hogy Isten kegyelméből mi, barátai folytathatjuk az előttünk járók munkáját, egymást támogatva úgy, ahogy Jézus várja tőlünk. Egymást szeretve az igazi isteni, jézusi barátság tiszteletével és azzal a reménnyel, hogy ő barátainak fogad mindannyiunkat.

FODOR VIKTOR



## Virágvasárnap (Palmarum – Mt 21,1–9)

### Virágvasárnap ünnepe

Az egyházi hagyomány szerint virágvasárnap az isteni ígéretet elhozó messiási király Jeruzsálembé való bevonulásának ünnepe. A nagyhét kezdetét jelző virágvasárnap előrevetíti a dicsőséges bevonulás mögött már felsejlő feszültséget és tragédiát, de a bevonulás öröme és ünneplése egyben húsvét hajnalának elővételezése is. Az öröm és a tragédia átjárja a megváltást hozó Krisztus életét és útját, egyben megmutatja az emberi élet számára kirajzolódó reménységet és életlehetőséget is.

A jeruzsálemi bevonulást megelőző történet Máté evangéliumából nagyon jó spirituális alapot adhat az egész nagyheti ünnepsorozat helyes megéléséhez. A két jerikói vak meggyógyításának történetében Jézus megkérdezi a vak embereket, hogy mit akarnak, mit tegyen velük. *Ők így feleltek: Azt, Uram, hogy megnyíljk a szemünk.* Valóban, a bevonulás története és hatása fájdalmasan jelzi: sokszor úgy nézünk, hogy nem is látunk, úgy beszélünk, hogy nem értjük a lényegét, és hiába a helyesen megfogalmazott teológia, ha nem az igaz és őszinte hit járja át a szívünket.

Így történt ez Jeruzsálem népével is. Hiába kiáltozták: *Hozsánna a Dávid Fiának!*, ha mégsem értették meg a lényegét. Hiába jelent meg előttük az ószövetségi prófécia átgondolt szimbólumrendszere, ha a végén mégis elutasították Jézust, és a halálát követelték. A drámába torkolló ünneplés emberi oldalról érzékelhető tragédiáját egyedül Isten türelme és szeretete tudja megmenteni.

Virágvasárnap azonban mégis kinyit előttünk egy ablakot, hogy valami nagyobbat, jobbat és szebbet lássunk, mint e világ zaklatott és sokszor kétségbeesett útjait. A virágvasárnap elénk táruló kép nem csupán a tragédiától tépázott Jeruzsálemet engedi láttatni, hanem egy másik várost is, ahol egy új élet perspektívája körvonalazódik. A távolba pillantás lehetősége köti össze virágvasárnap ünnepe az adventi idő kezdetével: Krisztus érkezése, eljövetele talán nem is csak kétszeres, hanem inkább háromszoros lehetőség az életünkben. A virágvasárnapi történet egy múltbeli eseményre emlékeztet, üzenete előrevetíti Krisztus

majdani eljövetelét, de a jelenre is hatása van. A bevonulás, az érkezés most is megtörténik, hiszen soha meg nem szűnő éhség és szomjúság győtri az emberi szívet Isten szeretete és békessége után.

### Exegetikai gondolatok

A Jeruzsálembé való bevonulás története Máté szerkesztésében nagyon precízen és tudatosan épül az ószövetségi prófécia beteljesedésére. A mátéi szerkesztésre jellemző, hogy minden részlet fontos. A Jeruzsálembé bevonuló Jézus az a király, akit már a próféták is megjövendöltek. Jézust, a dávidi királyt a kezdeti ünneplés után eltaszítja az Isten és ember kapcsolatát félreértelmező teológia.

A történet részletei ószövetségi történelmi eseményekre és próféciaakra épülnek. A bevezető versek (1–3.) az 5. versben idézett próféciaikat készítik elő. Máté két ószövetségi próféciaát idéz: Ézs 62,11-et és Zak 9,9-et. Zakariás prófécijából Máté nem idézi az érkező király minden tulajdonságát, hanem csak az alázatos jelzöt hagyja meg, ezzel is hangsúlyozva, hogy Jézus személyében újfajta királyság érkezett el.

Érdekes mátéi variáns, hogy a samár és a csikója itt együtt szerepel, hogy egyetlen részlet se vesszen el a zakariási próféciaiból. A samáron bevonuló király szimbóluma is fontos részlete Jézus királyi mivoltának. 1Kir 1,32–35-ben Salamon királyt is öszvérre ültetik, és úgy kenik fel Izráel királyává. A samáron bevonuló király az ószövetségi királlyá választás egyik eleme és az Istennel való szövetség szimbóluma. A dávidi királyságra való múltbeli utalások sora a nép jövőbe vetett reménységét hordozza. Az eljövendő szabadító Dávid leszármazottja lesz, és a Dávid által alapított város és templom új fényét hozza el.

A történet folytatásában (6–8. v.) először a tanítványok terítik felsőruhájukat a samáracsikó hátára, a sokaság pedig az útra teríti felsőruháját. Máté 2Kir 9,6–13-ra utal, amely leírja Jéhu királlyá választásának történetét: Jéhu elé az ott jelen lévő vezetők leterítik felsőruhájukat, amikor megtudják, hogy ő felkent király.

A textus utolsó versében Máté a királyi párhuzamot tovább erősíti a sokaság kiáltozásában, és az ószövetségi utalás Zsolt 118,26-ra vonatkozik.

A jeruzsálemi bevonulás eseményeinek ószövetségi párhuzamai Isten akaratának beteljesülését és megvalósulását

tükrözik. Az emberi elvárásokkal szemben – hogy pillanatnyi váradalmainkat teljesítse be valaki – Jézus bevonulása egészen új szemléletet eredményez. A királyi szimbólumok a béke utáni vágyakozásra utalnak. Jézus bevonulása egy másfajta királyság eljövételét hirdette. Nem azért jött, hogy a nép akaratát beteljesítse, nem bosszút állni jött. Jézus békében jön, szabadítóként, Isten akarata megvalósítójaként, igazságot hozóként, alázatosan, a béke szándékával. Jézus békéje a minden emberi értelmet meghaladó Isten és az ember közötti béke megvalósulását hozza el.

## Homiletikai irányok

Minden más várákózással ellentétben a Megváltó Jézus érkezik Jeruzsálembe. Személye sokféle várákózás megtestesítője, de leginkább a győztes, diadalmas király megszélyesítőjét látják benne. Érkezését örömmel fogadják, de már a tragédia felsejlése is érezhető. Nagyhét üzenete, hogy Isten még a halál útján keresztül is életet ad. Az érkező Krisztus útja az ember életútjának és életlehetőségének a megismerését hozza el.

Virágvasárnap lelki útravalója az, hogy Krisztusban mi is a valódi Megváltót lássuk meg. Az öröm és a tragédia együttes megjelenésében lássuk meg életünk útját és megváltásunk szükségességét.

Jézus eljövételét várni

Egy háznál tartott bibliaóra végén a házigazda idős asszony szót kér, és imádságot mond: „Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj, de hálát adok neked, hogy ma eljöttél, és itt voltál velünk.” A gyermektelen idős asszony életében a 25 fős bibliaórának helyet adó kis ház maga Jeruzsálem, ahová őt várákózásán felül megáldva lépett be az Úr Jézus Krisztus.

Emberi életünk tele van elvárásokkal, váradalmakkal, álmokkal. Néhány ilyen álom beteljesedik, de a legtöbb elvárásunkkal bajban vagyunk. Várjuk, hogy gyermekeink majd olyanok lesznek, amilyennek mi szeretnénk látni őket. Álmodunk egy harmonikus házastársi kapcsolatról, és mégis válással végződik ma már oly sok házasság története. Várjuk, hogy munkánk és hivatásunk boldogságot, megelégedettséget és biztos anyagi hátteret nyújtson, és közben a csalódottság, a bizonytalanság veszi át az uralmat életünk felett.

Emberi elvárások Jeruzsálemben

Jézus Jeruzsálembe való bevonulásakor ősi vallási váradalmak kezdtek kézzelfogható formát ölteni. Valaki érkezik, akinek tettei, tanításai és karizmája, úgy tűnt, betöltik az isteni ígéretekhez fűződő reményeket. Ősi próféciák elevenednek meg és kerülnek karnyújtásnyi közelségbe egy elnyomásban, idegen uralom alatt élő nép életében.

Érthető az öröm, az ujjongás, az érkező királynak adott tisztelet. Érkezik a szabadító, a nép váradalmaira igent mondó és azért harcolni tudó király.

Az események azonban lassan formálódnak, és nem olyan irányban, ahogyan azt az ott lévők látni szeretnék volna. A király számárháton érkezik, és útja egy nagyon szűk ösvényen keresztül vezet a Golgota hegye felé. Az utolsó nagy út egészen más irányt vesz az induló elvárásokhoz képest. A király nem az emberi elvárások, hanem az isteni akarat beteljesítője.

Jeruzsálem kapuján a megbocsátás és az élet királya vonul be

Bűnbocsánat és új élet. Ha nagyhét mondanivalóját csak felsorolásszerűen, a leglényegesebbet összefoglalva szeretnénk elmondani, akkor ez a két fogalom kifejezi Isten nagypénteken és húsvét ünnepén megvalósuló akaratát. A kereszten kapott bűnbocsánat és a feltámadással megvalósuló új élet konkrét életeseményeket jelenthet a mai istenkereső ember életében is.

Ezért fontos tudnunk azt, hogy ki vonul be a jeruzsálemi kapun át életünkbe. Nem harcos, politikai vagy gazdasági győzelemre éhes király, hanem az ember felé forduló, megbocsátó és életet hozó Úr. Az ő közelsége nem csupán terápiás gondozás kontrollt és irányt vesztett életutak felett, hanem a feltámadás jelen idejű eseménye, amely Isten kegyelméből felszabadult életre vezethet el bennünket. Az ő feltámadása nem a sír másik oldaláról szóló megfogalmazhatatlan tanítás, hanem vele együtt való feltámadás egy jó és helyreállított világban, ahol minden erő Krisztus szeretetére épül. Az ő jelenléte nem csupán az emberi személység megerősítése az élet negatív kihívásaival szemben, hanem egy olyan valóság megragadása, amelyben Krisztus az, aki ott áll életünk és döntéseink mellett.

Csak megnyíljék a mi szemünk is érkezése láttán, hogy mi magunk is azt a Krisztust lássuk meg, aki hozzánk és értünk jön el!

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

## Tallózó

„Jézus maga is tudatosan alkalmazkodik magatartásában a prófétai szóhoz: így ábrázolja ki nyíltan messiási igényét, de így határolja el magát egyúttal népének hamis messiási váralmaitól is.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A szokásos magyarázat: Jeruzsálem először virágokkal fogadja, majd keresztfát ácsol – exegetikailag tarthatatlan. A Vele együtt feljövő »sokaság« hódol előtte, de a »város« kezdettől fogva felháborodik.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„»Dávidnak Fia«, kiáltozza két vak Jerikó előtt. S ami-



kor Jézus beérkezik Jeruzsálembe, az emberek azt kiáltják, hogy »Hozsánna a Dávid Fiának!« (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

„[...] a zsidó írástudomány ezt az igét is kapcsolatba hozta a messiási üdvkorral. [...] a titokzatos »Eljövendő« [...] említésével ugyancsak a messiási királyra gondol, s a »magasság«-ban lakozó Istentől kér kegyelmet Reá, aki ilyen szelíden, alacsony sorban jön.” (Karner Károly: *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság)

„Az evangélisták kötelességüknek tartják annak említését, hogy a rendezvényt maga Jézus akarta és szervezte (1–7. v.). Ez igazolja messiási öntudatát, a helyzet feletti uralmát, tekintélyét és azt, hogy felette áll ellenségeinek. [...] Az *eszeizthé* [...] az eszkatologikus idők kezdetét kísérő jelenségek kifejezésére szolgál. [...] Egész Jeruzsálem rádőbben, hogy történelmének utolsó pillanatához érkezett, rendkívüli eseménnyel áll szemben: üdvözítőjével vagy bírójával találkozik. [...] Az evangélista szerint ez a zsidóság fővárosába történő bevonulás a legnagyobb (a többit is egybefoglaló) jel, amelyet Jézus felmutat nemzetének. Galileában egyszerűen, szinte lopakodva jelent meg, elutasított minden időszerűtlen címet, de Jeruzsálem legfőbb vallási hatalmasságai előtt másként viselkedik.” (Ortensio da Spinetti: *Máté – az egyház evangéliuma*. Agapé)

„Jeruzsálem neve magyarul: a béke városa, de Jézus bevonulása idején a *nyomorúság városa volt*, ahol uralkodtak a bűnök. [...] abban az időben nem a béke, hanem a *rabság városa volt*. [...] nem a béke városa, hanem *halálra ítélt város volt*.” (Keken András: *Segítség*. Keken Andrásné)

## Nagycsütörtök (Jn 13,1–17)

### A végtelenség mozdulata

„Az ember meghatódik, visszavágyik azokba a szép időkbe, édes, gyengéd sóvárgás vezérli vágyai céljához, hogy Krisztust az ígéret földjén vándorolni lássa. Elfelejtje a szorongást, a szükségét, a paradoxont. Oly könnyű volt talán nem tévedni? Nem volt-e félelmetes, hogy az az ember, aki a többiek között járt-kelt, Isten volt, nem volt-e félelmetes vele egy asztalnál ülni? Oly könnyű volt-e apostolnak lenni?” (Søren Aabye Kierkegaard)

### A nagycsütörtöki lábmosás

Jánosnál ugyanannak az utolsó vacsorának a leírása, amelyen a többi tanítvánnyal együtt személyesen részt vett, egészen más, mint Máté vagy (Márknál) Péter elbeszélése.

Ahelyett, hogy az úrvacsora szentségének a szereztetéséről, a kenyérről és a borról mint Jézus Krisztus testéről és vérééről szólna, arról tudósít, hogy Jézus rituálisan megmossa a tanítványai lábát.

E lábmosást természetesen nem kell lebecsülnünk, hiszen számos formában és számos egyház hagyományában él tovább. Nagycsütörtökön kötényt köt maga elé a lelkész (pap, plébános, püspök, pápa, pátriárka), s megmossa a hívek közösségéből kiválasztott 12 embernek a lábát. Esetleg letörli s kifényesíti a cipőjüket, hogy a 2000 éves történet modern adaptációját adja.

A lábmosás különösen is szép quasi-sacramentum (kváziszentség), ha a lábmosásra kiválasztottak között a presbitérium *tizenkét dühös embere* van, kikkel az elmúlt év során számtalan csatát kellett lefolytatnia a lelkésznek, nem pedig a gyülekezet tizenkét kiemelt anyagi támogatója. Akkor is erős mondanivalót közvetít, ha a lelkész a presbitereinek is átad egy-egy köténykét, s az istentiszleteli közösség minden egyes tagjának megmossák a lábát. Amennyiben a gyülekezet tizenkét legszegényebb tagjára esne a választás, hogy egyúttal a gyülekezet szociális érzékenységére is hason az esemény, úgy az istentiszteletet követő nagycsütörtöki agapé megtartása erkölcsi kötelesség.

### Meditáció

1. v.: *A húsvét ünnepe előtt*: Nagycsütörtök már majdnem húsvét. Talán a mi fejünkben is ott fogalmazódik e készülés közben a húsvét vasárnapi és -hétfői prédikáció is. Már sohasem fogjuk tudni önmagában nézni a lábmosás és az utolsó vacsora történetét. Nem is kell. János evangélista sem úgy szándékolta.

Jézus fejében és lelkében is több volt, mint maga a pilanat. Jelen volt, de már nem bízó várakozással, kereső imádsággal, a küldetés reményével, hanem szinte már beteljesedetten, *jól tudva, hogy eljött az ő órája*. A főpapi imában így fogalmaz: *Én megdicsőítettelek téged a földön azzal, hogy elvégeztem azt a munkát, amelyet rám bízál, hogy elvégezzem*.

*Az ő órája* kívül esik a földi időmérésen. Mert hány percig tartott a lábmosás Jézusnak? Péternek bizonyosan egy örökkévalóságig. Hány percig tartott az imája a Gecsemáné-kertben? Júdás tán meg is vénült azalatt, míg kiért hozzá a templomórséggel. Hány percig tartott a keresztrefeszítés? Talán Máriát kéne megkérdezni róla, hogy hiteles legyen a válasz. És alászálla a poklokra... a téren s időn túli kínok körébe. S a vacsora óta négy nap tűnt el csupán, hogy feltámadt?

Mindenki számára eljön egyszer az a bizonyos óra, amelyben léte egésze összesűrűsödik. Mikor világossá válik számára, hogy ki ő, kihez tartozik, miért született e földre, s mit kell tennie, hogy az óra végén elmondhassa:

elvégeztetett. Ebben az órában senki sincs mellette, csak Jézus, az Elsősülött, az első valóságos Ember. S minden, az egész élete ezen az órán áll vagy bukik. Jézus számára ez az óra most kezdődött el.

*Szerette övéit mindvégig:* E kis mellékmondatnak kulcsfontosságú szerepe van, még mielőtt bármi történnék. *Søren Aabye Kierkegaard* írja Ábrahámról: „Izsákot egész lelkéből kell szeretnie, és midőn Isten követeli tőle, ha csak lehet, még jobban kell szeretnie, és csak akkor tudja feláldozni; hiszen egyedül az teszi tettét áldozattá, hogy Izsák iránti szeretete paradox ellentétben áll Isten iránti szeretetével.” Jézusnál e paradoxon még tovább mélyül: teljes szívéből és mindvégig szereti Istent, a tanítványait és a saját életét.

2. v.: *Vacsora közben:* Az utolsó vacsorában egyesül a szabadság felé futók sietős ünneplése, a még egy erőt adó étel és közösség, az életre kelt hagyomány, a királyi menyegző. Az Atyaisten gondos szeretete: először lesz este, aztán reggel, egy új nap; először a vacsora, a felkészülés, aztán a megpróbáltatás, amely kiforrija az új embert.

*Júdás Iskáriótes:* Az ember beleborzong, ha elgondolja, mennyi minden játszódott le a résztvevők fejében a vacsora alatt. Júdás pontot tett kétségeinek végére, és eldöntötte, hogy elárulja Mesterét. Mestere jól látta ezt is, miközben nem leplezte le őt, hanem szerette mindvégig.

3. v.: *Mindent:* Van-e ennél rémisztőbb, mint ott ülni a valóságos Isten mellett, kinek kezében van *minden*? Poharazni, beszélgetni, száját törölni, szemébe nézni, mosolyogni. S van-e annál nehezebb lépés, amelyet *mindennel* a kézben kell megtenni? Lehetőségek sora, valóra váltható álmok, embert és sorsot formáló képességek, mennyei seregek.

*Jól tudva:* Mindnyájan Istentől jövünk, és Istenhez megyünk. Miért különbözünk akkor ebben Jézustól? Mert ő ezt jól tudta. Minden pillanatban tudta, s minden pillanattát ez hatotta át. Nekünk nincs bátorságunk e tudáshoz.

5. v.: *Mosni és törölni:* Van-e könnyebb, mint mindent jól tudva és birtokolva, rabszolgaként felemelni a poros lábakat, és lemosni és istenként tenyérbe fogni és megtörölni őket? Van-e nehezebb, mint értetlenül, tudatlanul, hitetlenül engedni, hogy kézbe vegyék lábunkat, önmagunk egy részét? Van-e nehezebb, mint elfogadni? Gyanú nélkül elfogadni a jót?

6–7. v.: *Péter:* Péter reakciója egyesek szerint még véletlenül sem büszkeségből fakad, hanem inkább a teljes döbbenetből és rettenetből, amikor Mesterét mint rabszolgát látta közeledni felé. Az, kinek egy szavára azonnal otthagya hálóját, szüleit, régi életét, most csendesen s magából kivetkezve térdel a lábainál. Vajon tényleg csak a felsőruháját vette le Jézus, nem pedig valami sokkal többet is önmagáról vagy a tanítványai szeméről?

8–10. v.: *Semmi közöd sincs hozzám:* Nagy alázat adni. Adni folyton önmagunkból, nem várva semmit sem viszont. Nagy büszkeség is. Jelzi, hogy nem vagyunk rászor-

ulva senkire, semmire, és hála, hogy nem vagyunk olyan, mint a többi ember.

*Tiszták vagytok, de nem mind:* Hogy tudná lemosni a víz annak a lábát, aki nem látja, hogy mennyire poros? Hogy tudna megújulni az, aki lélekben egész máshol jár? Hogy tudná meglátni az Istent, aki nem látja az előtte térdeplőt sem, mert saját gondolatai töltik be a fejét s a szívet?

Nagy alázat elfogadni. Nagy alázat elfogadni Istentől az ajándékot, a meglepetést, a nem kértet, a régóta vágyottat. Nagy alázat beismerni, hogy koldusok vagyunk, egyedül vagyunk, és semmink sincs. Boldogok, akik semmik; nyomorultak, akik valamik. Elfogadás nélkül nincs követés. Aki nem éhezi Istent, az nem kapja meg testét a kenyérből. Aki nem szomjazza Istent, az nem kapja meg véréből a borban. Aki nem vágyik Isten érintésére, az poros lábbal lépdel majd a távoli Isten magas trónusa felé, szívében a világűr magányával.

14. v.: *Nektek is:* Lutheri szóval: egymás krisztusaivá kell válnunk. Úgy szolgálni, mint aki az Úrnak szolgál, s mint akiben az Úr maga szolgál. Úgy fogadni el a szolgálatot, mint aki az Úrtól kapja, s úgy fogadni a neki szolgálót, mint az Urat. Krisztust élni és élni hagyni.

15–16. v.: *Szolga, küldött:* A tanítványok kivételes helyzetben vannak: feladatot kapnak. S még többet is: példát. Olyan szolgák ők, akiket Uruk személyesen tanított ki és mutatta meg nekik, hogyan végezzék tennivalóikat. Olyan küldöttek ők, akiknek Uruk az üzenetük, útjuk és céljuk.

Szolgáló, szolgáló, de nem mindegy, hogy kinek ki az Ura. Lehet-e a semminél semmibb, ki a mindenség Urát szolgálja? Lehet-e a mindennél nagyobb, kit a mindenség Ura küldött?

17. v.: *Ha tudjátok ezeket:* Van, amiről nem elég hallani. Van, amit nem elég ismerni. Van, amit tudni kell. Mintha belénk égett volna. Mintha belőlünk fakadt volna. Hogy kik vagyunk, kitől jöttünk, s kihez megyünk, azt tudni kell. A hit gyengülhet, megremeghet és elhomályosodhat, ilyenkor a tudás képes csak vezetni az ember lépteit.

*Ha így cseleksztek:* A cselekedet természetesen, szinte magatehetetlenül, mint forrásból a folyóvíz, fakad s árad tova a hitből. Ha pedig eljön a lélek sötét éjszakája, amikor sem a hit, sem a tudás nem világít, akkor a jó cselekedetek lesznek azok, amelyeknek kitartó végzése megtart bennünket Isten közelében.

Boldogok, akik mernek tudni, és mernek a tudásuk szerint élni.

## *Az utolsó vacsora*

Hadd alkalmazzam Jézusra, amit Kierkegaard Ábrahámról írt: „...mégis megtette és minden pillanatban megteszi a végtelenség mozdulatát. Végtelen rezignációjában végigjárja a létezés mély bánatát, ismeri a végtelenség bol-

dogságát; érezte a mindenről, a világon a legdrágábbról való lemondás fájalmát, és mégis éppúgy élvezetet talál a végességben, mint az, aki soha semmilyen emelkedettebb dolgot nem ismert... És mégis, mégis, ez az egész e világi jelenség, amelyet létrehoz, az abszurd szerinti új alkotás.”

ROZS-NAGY SZILVIA

## Tallózó

„Aki Jézus szolgálatát nem fogadja el, annak nincs köze hozzá, nincs része az általa elnyerhető örök életben. [...] Júdás annak az embernek a típusa, aki érzéketlen az Úr szavai és tettei iránt, bűnvallás helyett a bűn titokban tartásának rövidzárlatos megoldását választja.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Jézus nem arra ad példát, hogy a tanítvány a kívülvalókat miként kezelje, hanem arra, hogy a tanítványi körön belül milyen legyen a viszony, a kapcsolat, a küldetésből fakadó feladatok együttes végzése. [...] A képzelenség és érthetlenség elfogadása a kulcsa Jézussal való közösségünknek. Péter tiltakozása jelzi, hogy ezt a jézusi igényt az ember nem tudja elfogadni.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„A lábmosás a rabszolga feladata volt. Zsidó férfi nem is volt kötelezhető rá; zsidó nő csak férjének moshatta meg a lábát, különösen ha rabbi volt. A rabszolga öltözte volt: felsőruha nélkül, körülkötő. Jézus így volt öltözve – a kereszten. Oda is levetkőztették. Ide Ő vetkőzött le önként.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata. Kálvin Kiadó*)

„Különbség van a fürdő és a mosdótál között. A fürdő arról a megtisztulásról beszél, amelyet valaki megváltásakor kapott. [...] A mosdótál a bűn *beszennyező* hatásáról és a megtisztulásról beszél, amelynek folyamatosan kell végbemennie Isten Igéje által. Egyetlen fürdő van, de sok lábmosás. [...] Ha büszkeség vagy személyes rosszululat megakadályoz bennünket abban, hogy megalázzuk magunkat és szolgáljunk testvéreinknek, emlékeznünk kell rá, hogy *nem vagyunk nagyobbak, mint Mesterünk.*” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Péter húzódozik attól a gondolattól, hogy Krisztus így megalázza magát; de ezt el kell fogadnunk: bűnünk olyan jellegű, hogy csakis Krisztus megaláztatása által tisztulhatunk meg tőle.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése. Evangéliumi Kiadó*)

„Jézust éppen az teszi késszé az alantásnak nevezhető szolgálatra, hogy már tudatában van, hogy az Atya mindent az ő kezébe tett le. Önként mond le egy időre e hatalomról, s válik mindenek szolgájává.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

## } Nagypéntek { (Jn 19,16–30)

„Föl most, én lelkem, rajta hát!  
Szóltasd meg szívem szavát!  
Szenvedő Uram emlékéit  
Hirdesse hangom szerteszét!”

*Hallgrímur Pétursson*, Izland legnagyobb papköltője páratlan szépségű Passió-énekeit e fenti verssorral kezdi. A könyv előszavában olvassuk: „Nyugodtan meg lehet állapítani, hogy Pétursson énekelte bele az evangéliumot a nép lelkébe.”<sup>2</sup>

Állhat-e szebb igehirdetői program 2008 nagypéntekén az evangélikus lelkész előtt, mint amit e nagy előd versbe faragott? Az igehirdetési előkészítők feladata, hogy valamilyen meditációval segítsék a készülő prédikátort az adott szolgálatra. Hadd biztassak mindenkit, hogy a hátralévő böjti napokon vegye kezébe az izlandi passió szövegét, és imádkozza végig Pétursson zsoltárait, így készülve a prédikációra. Ez az ember beleénekelte az izlandi nép kérges lelkébe az evangéliumot. Van-e más esélyünk korunkban, mint e programot követve, a kereszt titkát megénekelve hagyni, hogy a Szentlélek átformálja és megtérésre hívja a gyülekezet tagjait?

## A gyülekezet

Nagypéntek az evangélikusok legnagyobb ünnepe. Ismerjük ezt a vélekedést, és tény, hogy e napon olyanok is megjelennek a templomban, akik atyai örökségként hordozzák magukban e vélekedést: e jeles napon az evangélikus embernek illik a templomban megjelenni. Ha már ott vannak, ne rójuk fel ezt nekik, hanem inkább igyekezzünk a keresztről szóló beszédet úgy tolmácsolni, hogy minél többeknek Isten erejévé és bölcsességévé legyen.

## A liturgia

Evangélikus hagyományainkban a nagypénteki szimbolika részben elveszett, részben módosult, részben keverednek a dolgok. Római rítusú testvéreink az ősi hagyományokat megtartották, bár egyes evangélikus gyülekezetekben is gyakorolják például az oltárfosztást. Máshol eltakarják az

<sup>1</sup> Pétursson, Hallgrímur: *Passió-énekek. Elmélkedések Krisztus urunk szenvedése felett.* Ford. Ordass Lajos. Reykjavík, 1974.

<sup>2</sup> Uo. 12. o.

oltárképet, tövist tesznek a virágok helyére, vagy éppen öt vörös rózsát helyeznek az oltártérbe Krisztus sebeire emlékeztetve. Az oltárfosztás után a Jézust jelképező oltár díszek nélkül, csupaszon áll, ékeiktől megfosztottan, ahogy Jézust is megfosztották ruháitól. De emlékeztethet a csupasz oltár a Golgota csupasz sziklatömbjére is, amelyen a megváltás áldozata történt. E szép szokások helyére nálunk inkább a templom feketébe öltöztetése lépett. A fekete nem liturgikus szín. Nem kívánok belebonyolódni az egyházban zajló vitákba, de tény, hogy a „feketézés” – értsük jól – nagy hagyományokkal bír köreinkben. Minden téveszme elkerülése végett nagypéntek szent csendje (adott esetben a harangok némasága, az orgona hallgatása, az oltár csupaszága, a képek letakarása és a glória, halleluja mellőzése) az ünnep liturgiájának szerves része. Ezzel kapcsolatban ajánlom elolvasni *iff. Hafenscher Károly* cikkét.<sup>3</sup>

Természetesen nem Krisztus ravatalát állítjuk fel a templomban, de az egyházi év dramaturgiájában e napon gyászol az egyház népe.<sup>4</sup> Senkit sem akarok arra biztatni, hogy ettől az évtől kezdve radikálisan megváltoztassa az eddigi szokásokat, de arra igen, hogy a nagypénteki szimbolikát tanulmányozza és az ígértetés szemléletesebb tételéhez alkalmazza. Érdemes kitekinteni külföldi evangélikus és hazai római katolikus<sup>5</sup> vagy egyéb testvérek szokásaira. Nagypénteken úrvacsorai istentiszteletet tartunk, amelynek átgondolása és a római renddel való összevetése kiváló lehetőséget nyújt a teológusnak az úrvacsora-értelmezésünk körüli különbségek alaposabb végiggondolására.

## A textus

Az alábbiakban az óegyházi perikopa feldolgozásához számos forrást fogok felsorolni, amelyeket érdemes használni és átolvasni. Javaslom, hogy a *Lelkipásztorban* megjelent előkészítő<sup>6</sup> olvasásakor ne csak *Magassy Sándor* néhol

<sup>3</sup> Hafenscher Károly (iff.): Nagypéntek glória, böjt halleluja nélkül. *Evangélikus Élet*, 2003/17. [www.lutheran.hu/z/ujsgok/evelet/archivum/2003/17/24](http://www.lutheran.hu/z/ujsgok/evelet/archivum/2003/17/24)

<sup>4</sup> Lásd *uo.*: „A keresztény ember gyásza nem valamiféle embertelen hangulati dacolás a halállal, ahol kincstári optimizmussal nem szabad siratni. (A szekták elvárják tagjaiktól az ilyen »vidám« temetést.) Nagypénteken az egyház Krisztust gyászolja – és erre is vonatkozik Pál mondata, amit a thesszalonikabeli gyülekezetnek ír: »Szeretteim, nem szeretném, ha tudatlanok lennétek az elhunytak felől, és úgy szomorodnátok, mint akiknek nincs reménységük.« (1Thessz 4,13) Nem azt mondja tehát, ne szomorkodjunk, hanem azt, hogy ne úgy szomorkodjunk, mint akiknek nincs reménységük. Évről évre, Krisztus keresztre feszítésének emlékűnépén gyászolunk. De úgy, mint akiknek szívében ott él a húsvéti reménység.”

<sup>5</sup> <http://www.matersalvatoris.hu>

<sup>6</sup> Jn 19,16–30: 1928/5. (Geduly Henrik); 1951. február (Scholz László, Balikó Zoltán, dr. Kósa Pál); 1956/3. (Sajtóosztály munkaközössége);

erősen szubjektív kritikájára támaszkodjunk,<sup>7</sup> bár jegyzete kiváló exegetikai munkát nyújt. Magyar evangélikus viszonylatban szinte megkerülhetetlen *Karner Károly* kommentárja,<sup>8</sup> amelyet szintén felhasználhatunk készülésünk során, de gazdag anyagot találunk német nyelven, immáron a világhálón is. Érdemes egy kis időt szakítani és keresgélni.

A szöveg megismeréséhez most hadd hívjam segítségül *Bolyki János* református teológus kommentárját,<sup>9</sup> amely igényesen és érdekesen elemzi a kijelölt igeszakasz történeti hátterét, a jánosi teológia sajátosságait.

16b v.: A bírósági per véget ért. Gyakran manapság is látjuk, hogy az ítélet kimondása után az elítélt csuklóján már a tárgyalóban csattan a bilincs, és átadják a büntetés végrehajtóinak. Jézus esetében ezek a római legionáriusok voltak.

17 v.: A keresztet Jézus maga viszi. A keresztre feszítést a punktól vették át a rómaiak, és a zsidók is jól ismerték. Jellemzően *Cicero* azt írta róla: „a legkegyetlenebb és undorító büntetés”. János nem említi Ciréni Simont, Jézus maga vitte a patibulumot a kereszt függőleges szárához, amely a kivégzőhelyen állt. Az evangéliumokra jellemző, hogy nem részletezik a keresztre feszítést, ellentétben a későbbi ábrázolásokkal, egészen *Mel Gibson* megrendítően hatásvadász filmadaptációjáig. A keresztények tudták, hogy mit jelent és milyen szégyenteljes a keresztre feszítés. Nem véletlen, hogy az 5. századig nem látunk igazán karakteres keresztábrázolást. Tudjuk, hogy az első kép egy gúnyrajz volt, amelyet a római Palatinus-domb császári palotájának falába karcoltak valamikor a 3. században. A képen egy megfeszített emberalak látható számarfejjel. Az alakot istenként imádó személy pedig Alaxamenos. Pál szava jut eszünkbe: *A pogányoknak pedig bolondság* (1Kor 1,23).

A képi ábrázolás művészettörténeti folyamata is nagyon tanulságos. A késő gótika óta Krisztus szenvedésének plasztikus ábrázolása egyre erőteljesebb. Készülés közben egy középkori kódexiniciálé képe van az íróasztalomon. A minden részletre kiterjedő, finom munka szépsége hirdeti azt a teológiai alapállást, amely János evangéliumának passió-történetéből ered: *Megfesteri és elmondani mindazt, ami volt, és nyilvánossá tenni azt a nagy szégyent és gyalázatot, ami végül Isten elrendelése alapján a győzelem és dicsőség eseménye lett a világtörténelemben.* E célt szolgálja a tabula is a kereszt tetején.

19–22. v.: Egyetértek *Walther Lüthi*<sup>10</sup> meditációjával, amelyben arról ír, hogy „Nemcsak szabad, hanem kell is

1964/2. (Koren Emil); 1965/1. (O. E.); 1975/3. (Dr. Nagy István); 1982/3. (Szabó Gyula); 1991/3. (Tekus Ottó).

<sup>7</sup> Magassy Sándor: *Óegyházi perikópák*. 1. 238–242. o.

<sup>8</sup> Karner Károly: *Az Ige testté lett*. Budapest, 1950.

<sup>9</sup> Bolyki János: „*Igaz tanúvallomás*”. *Kommentár János evangéliumához*. Osiris, Budapest, 2001.

<sup>10</sup> Walther Lüthi *Johannes* című művének magyar fordítása (kézirat), fordította Karner Károly.

szemlélnünk Krisztus szenvedését. Hiszen ezért ment végbe a nyilvánosság előtt. Amily titkon valósult meg az Úr életében és munkájában a legnagyobb események, olyan feltűnő, hogy a kereszt eseményét látta a nagy nyilvánosság.” Jézust a nyilvánosság kizárásával akarták eltenni láb alól. („Ne az ünnepen!”) A kereszt nyilvánvalóvá vált a gonosz természete: istengyilkossá lenni. Isten megengedte, hogy napvilágra jöjjön a gonosz és a gonosz hatalma alá került emberi természet. E nyilvánossághoz tartozik a háromnyelvű tábla is. Pilátus motivációját nem ismerjük, de nem is lényeges. Bolyki szerint a jánosi ironia érhető tetten Pilátus viselkedésén, hisz tudtán kívül prófétál, de a nép, amelynek módjában állt az ítélet tartalmát megismerni és dönteni, nem állt ki saját királya mellett. Tény, hogy Pilátus nem engedte magát félrevezetni, és ragaszkodik az eredeti felirathoz (Quod scripsi, scripsi), ami Lüthi szerint mai összefüggésben annyit jelent, mintha a kereszt eseményét a világsajtó számára tennék elérhetővé. „Így maradt Jézus az a király, akinek trónja a kereszt, ahonnan uralkodik” (Bolyki). A Golgota a világtörténelmet megváltoztató helyé lett. Azáltal, hogy Isten fia, teljesítve az Atya akaratát, önként halálra adta magát és áldozattá lett, megváltotta a világot abból a kétségbeesésből és tragikus helyzetből, amelyben a halál addig sebezhetetlennek bizonyult. Az ő halála hozta el a halál legyőzését és a megváltást ebből az állapotból.

23–24. v.: A Jézus ruháját szétosztó katonák szerencsejátékot úznak a kereszt tövében. A kockázás a rómaiak kedvenc játéka volt. Claudius császár szenvedélyes játékosként legyőzőit azonnal halálba küldte. Szerencsejáték a kereszt alatt! Megrendítő események zajlanak le a kereszt tövében. A jánosi ironia itt már őszinte szomorúsággal vegyül. Miközben az Isten fia haldoklik, és a jelenlévők kozmikus eseménynek lehetnek tanúi, eluralkodik a közöny és a haszonelvűség, az Istentől abszolút elidegenedett ember torzója jelenik meg. *A katonák tehát ezeket cselekedték* – jegyzi meg lakonikusan János, amit akár prófétai módon is értelmezhetünk, hisz az Istentől elfordult embernek sem lesz más sorsa egykoron, amikor számot kell adni mindentről. Vélhetőleg neve mellett csak egy lakonikus mondat hangzik el az életéről. Addig lehet kockát vetni, gúnyolódni, enni, inni, féktelenül élni, kiégni és szánalmasan meghalni. A kereszt tövében álló többi ember pedig gyülekezetté és egyházzá szerveződik. Hány asszony és hány Mária – ez még nem egészen világos, az exegéták vitatkoznak róla, de tény, hogy Máriát, Jézus anyját Jánosra bízta a haldokló Úr.

25–27. v.: „A kereszt mellett új család születik, nem vérségi szállal összekötött, hanem a Jézushoz közel állók kapcsolatán alapuló... A kereszt alatt, Jézus halála pillanatában megszületett az anyaszentegyház – Jézus halála tehát születés! –, amely a Benne hívőket és a Hozzá hűségesekeket egyesíti, s ennek egyik vezetője a szeretett tanítvány.” (Bolyki)

28–30. v.: Az isteni küldetés a céljához ért. Jézus azért

jött a világba, hogy megdicsőítse az Atyát. Elvégeztetett (τετέλεσται). A perfekt passzív alak Zsolt 22,32-re utal, de Jn 17,4-re is gondolhatunk.

„Háromszor hangzik el ez a kiáltás a Bibliában. De sem a teremtés végén, sem a Jelenések könyvében nem halálsikoly, hanem Isten szándéka beteljesülésének meghirdetése. A kiszolgáltatott, akit nem úgy vertek rá a kereszt útjára, hanem önként adta át magát a kereszt szenvedésének, leteszi áldozatát az Atya kezébe, hogy meggyógyuljon, amit teremtettségünkben elrontottunk, és megkezdődjék az az új, amelynek teljességét reménységgel várjuk” – írja *Fehér Károly* prédikációja végén.<sup>11</sup> Jézus a végsőkig tartó engedmességben dicsőítette meg az Atyát. A munka elérte célját, elvégeztem – imádkozza a főpapi imádságban, és kéri, hogy most az Atya dicsőítse meg őt. Ez történik meg Jézus halálának pillanatában. Lüthi megkapóan fogalmaz, amikor azt írja: „Elvégeztetett, de még nem annyi, mint: Befejtetett.” *Culmann* képletesen hozza analógiaként Jézus halálára a II. világháború döntő fordulatát, a sztálingrádi ütközetet. A döntő ütközet megtörtént, és megnyílt az út a teljes győzelem felé, de addig még sok ütközet és állóháború vár az emberiségre. Lüthi, aki szintén a 20. század tanúja volt, képletesen írja: „A pokol erős, és a halál hatalmas, de hozhat bármit az elkövetkező évszázad, hozhatja azt, ami felőlünk elvégeztetett, amióta megismertük a keresztet, többé nem hozhat semmi újat, semmit, ami borzasztóbb volna, mint ez a keresztre feszítés – s íme ott, éppen ott elvégeztetett.”

*Augustinus* mondja: Victor, quia victima – a győzedelmes éppen az, aki áldozattá lett (feláldozta magát). Jézus elvégezte, ami rajta múlt, immáron teljesen Isten kezébe helyezte magát a Golgotán.

## Az igehirdetés felé

Sosem feledem el, hogy amikor átvettünk a megyei önkormányzattól egy időseket és fogyatékkal élőket ellátó intézményt, harsány kritika ért minket egyes hozzátartozók részéről, hogy az előtérben lévő világító delfinképet miért vettük le, és helyére miért éppen egy szép feszületet helyeztünk el. Szegény időseket a feszület a halálra és szenvedésre emlékezteti, amitől depressziósak lesznek. Jellemző módon a történetet egy szabados szemléletű újság is kellő malíciával taglalta. Először bosszantott az ügy, de később elgondolkodtam a jelenség hátterén. A konzumvilág vagy eltakarja, vagy bagatellizálja a szenvedést, és igyekszik a halált is tabuvá tenni. Ebben a társadalmi közegben kell megszólalnia az evangéliumnak korunkban, és beleénekelhetjük az érdes lelkekbe nagypéntek evangéliumát.

<sup>11</sup> *Tükörcép. Evangélikus lelkészek igehirdetéseinek gyűjteménye.* Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 1998. 117. o.

Hogy János evangélistának, Pálnak, *Luthernek* vagy éppen Hallgrímur Péturssonnak volt-e könnyebb vagy nehezebb dolga, mint nekünk, azt nem tudom, de az előttünk álló feladat szempontjából nézve nem is lényeges. A fontos, hogy értelmes magyar nyelven a szép hagyományok őrzése mellett mai módon szóljunk a templomba lépőkhez, hogy a kereszt alatt születő gyülekezet tagjaként térhessenek haza, Mária és János családjába tartozva.

## Vázlat

A keresztfa mint jel

Hirdeti a kínt és az emberi gonoszságot. A kereszt rövid története és nagyapéntek szimbolikája rövid bevezetést adhat az igehirdetésben, de vigyázzunk az arányokra.

A keresztfa és az önismeret

Istent kínozták, Isten az, aki engedi, hogy keresztre feszítsék, és sorsot vessenek ruhájára. Isten az, aki búcsút vesz anyjától, és Isten kiáltja: szomjúhozom.

A kereszt tövében dráma zajlik ma is. „A passió nem kétezer éves történet, hanem – helytől és időtől függetlenül – Isten története velünk.” Mondhatjuk, énekelhetjük, szemlélődhetünk a passión, de csak akkor van értelme, ha valósággal részeseivé válunk. „Krisztus szenvedésének legfőbb haszna ugyanis abban mutatkozik meg, hogy önismertre juttat. Elborzaszt önmagadtól és összetör.”<sup>12</sup> (Luther)

Keresztfa titka tündököl

A kereszt titok, amelynek fénye beragyogja a világot. Semmit sem tehetek az üdvösségemért, de nem is kell semmit tennem, mert elvégeztetett. Sok mindenben kompetensek vagyunk, de a legfontosabban csak Isten kegyelmére hagyatkozhatunk. Az üdvösségünk az ő kezében van. Nagyapéntek arra tanít meg, hogy térdre hulljunk, kínok között helyes önismertre jussunk, és átadjuk magunkat annak, aki értünk meghalt.

*Föl most, én lelkem, rajta hát!*

GREGERSEN-LABOSSA GYÖRGY

## Tallózó

„Az a jogi helyzet, amiből a főpapok kiindulnak, veszélyes következményekkel jár. Ez nemcsak a nemzeti önállóságukról való lemondást jelenti, hanem Izrael messiási igényének, váradalmainak a feláldozását. [...] a templom falán megszólalt az esti áldozatra, az esti imára szólító kürt hangja. Az igazi páskabarány [...] a páskabarányok

<sup>12</sup> *Hitünk titkai*. EBBE, 2005. 45. o.

levágásának órájában halt meg a Golgotán.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A [...] végső megszólalás a legjelentősebb: *az Isten által elrendelt és Krisztus által végrehajtott váltságmű győzelmes befejezését* hirdeti [...]. Templomaink oltárainak és szószékeinek fekete leplekbe öltöztetése is tanúsítja, hogy a keresztyénség a *gyász* érzéseivel üli meg Nagyapéntek ünnepe. Pedig a Golgota a diadal helye és a kereszt a győzelem szimbóluma. [...] A kiszolgáltatott Jézus vezérli az eseményeket, az uralkodói hatáskörrel rendelkező Pilátus előbb a nép kegyének enged, most pedig egészen egyszerűen az isteni hatalmasság érthetetlen kijelentésének szolgálatát látja el. Mert valóban »király« és nem »csaló« feszítettett keresztre.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Az adóívek kifizetése után áthúzták a papírt, és ezt a *tetelestai* szót írták rá, arra utalva, hogy »teljesen ki van fizetve«.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„[...] négy asszony [...] (1) Mária, Jézus anyja; (2) Mária nővére, Salómé, János anyja; (3) Mária, Kleopás felesége; (4) Mária Magdaléna. [...] *savanyú bort* adtak neki [...] nem keverendő össze az epével kevert ecettel [...]. Abból nem ivott, mert az fájdalomcsillapítóként hatott. Teljes tudattal kellett hordoznia bűneinket. [...] *kibocsátotta Szellemét*, azt a tényt hangsúlyozza, hogy halála önkéntes volt. Ő határozta meg halálának idejét.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A főlírást meglátva sietnek a főpapok Pilátushoz, s módosításra szeretnék rábeszélni, mert talán még odaférne az is, hogy »vagyok«. Az ige, amely oly gyakran volt Jézus önkijelentésének hordozója, most nem tehető gúny tárgyává.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

} Nagyszombat  
(Mt 27,57–66)

„Síri” csend

Ez nagyszombat ünnepének homiletikája. Nagyapéntek esetében bezárul Jézus mögött a sziklasír ajtaja, s halála nagyszombaton pusztán történeti tényként áll előttünk. Üdvtörténeti eseménnyé csak vasárnap hajnala teszi. A sír csendjét az evangéliumok csendje teszi még hitelesebbé. Szombaton csak a sír őrzéséről (Mt 27,62kk) és a pihenőnap megtartásáról (Lk 23,50kk) van tudomásunk.

Így hát azon keveseknek, akik nagyszombaton istentiszteletet tartanak, igehirdetés helyett azt javasolnám: maradjanak csendben. Tíz percig „*szenvedjék el*” a gyülekezettel a csendet. A szív és az értelem csendjét, nagyszombat csendjét. S figyeljenek arra, mit tapasztaltak ebben a csendben.

Mit kellett tenniük megteremtéséért? Mit éreztek vagy hová kalandoztak közben?<sup>13</sup> Ahol van húsvét hajnali istentisztelet, annak része lehetne az említett tízperces csend. A közös reggelin lenne mód a beszélgetésre. Ez hangsúlyosabbá tenné bennünk nagyszombat eseményét.

De mivel eredeti feladatomban egy igehirdetési előkészítő megírása, összefoglaló mindazt, ami számomra megcsendült a nagyszombati csendből.

## A sír és a halál csendje

A sír, amelyben Jézus fekszik, az Istentől való elhagyatottság sírja. Jézust csak a halál csendje veszi körül. A *miért hagytál el engemet?*-re (Mt 27,46), amely felfelé szállt a Golgotáról, *nincs válasz*. Az ég hallgat.

Ha nincs Arimátiai József, akkor Jézus teste esetleg a törvényszéki sírkamrák<sup>14</sup> egyikébe kerül, együtt másokkal, míg testükből csak a csont marad. A családi sírba csak a megmaradt csontokat temették, kivéve, ha a hozzátartozók római jog szerint elkérték szerettük testét. Arimátiai sírja új, tiszta, nincs tele a halál leheletével. Jézus egyedül nyugszik benne.

Keserű lehetett a tanítványok szombatja. A nyugalom napja számukra a csalódás, a kétségek, az elhagyatottság napja volt. Mindenki úgy hitte, hogy Jézus a Messiás. De akkor Isten nem engedte volna beteljesedni az ítéletet, közbeavatkozott volna. Ennek a veszteségnek a nyomasztó csendje ült a tanítványokon.

Egy nagyheti meditáció alkalmával szombaton azt a feladatot kaptam a vezetőtől: képzeljem el, hogy Jézust elhagyta az Atya. Mi van, ha nem ő a Messiás? Mit veszíthetek? Milyen hatással van ez rám? Úgy kellett átéreznem a sír csendjét, hogy nem reménykedhettem a húsvéti feltámadásban. Akkor nem az üdvösségemet féltettem, hanem a *biztonságom lett semmivé a sír és a halál csendjében*. Egy ilyen csend után úgy tudtam örülni húsvét hajnalának, mint még soha.

## A nagyszombati csend kibontakozása

„Most ebben a környezetben  
Telepedjél meg, én lelkem.  
Nézd meg itt az embereket,  
Mert ez is hasznodra lehet.”<sup>15</sup>

<sup>13</sup> Vö. Anthony de Mello: *Úton Isten felé. A test és a lélek gyakorlatai*. Kecskemét, 2006.

<sup>14</sup> Vö. Karner Károly: *Máté evangéliuma*. Sopron, 1935. 191. o.

<sup>15</sup> Pétersson, Hallgrimur: *Passió-énekek. Elmélkedések Krisztus Urunk szenvedése felett*. Reykjavík, 1974. 222. o.

Ordass Lajos fordította izlandiból ezt a passióéneket, amely Jézus sírjába vezeti az elmélkedőt. Mert semmit nem tud az életről az, aki nem állt még meg a halál révén. Semmit nem tud az életről, aki nem állt még haldokló ágya mellett. Semmit nem tud az életről az, aki nem simította meg halott szerette kezét, homlokát. Semmit nem tud az életről az, aki még nem nézett üres sírgödör mélyére, nem választott még ki sírhelyet, nem rakta rendbe az üresen maradt ágyat és szobát halott szerette után. Szent állapot ez, a halál partján. *A halál csendjében bontakozik ki igazán az élet mélysége*. Aki átélte, az legalább egy teljes pillanatig vagy néhány napig kristálytiszta lát a világban. Látja, mennyit gyűlölünk, és milyen keveset szeretünk. Mennyit küszködünk, és milyen kevés marad utánunk.

Amikor a gyerekek zeneoktatásáról kérdezték, *Kodály Zoltán* azt válaszolta: „Csak az a lelki táplálék válik a javára, amit maga is kíván.”<sup>16</sup> Hiába történt Jézus kereszthalála, ha nem lesz a miénk. Hiába nagyszombat csendje, ha nem a miénk. A görög szövegben az áll, hogy Arimátiai elkérte Jézus testét. Pontosabban *kívánta* (αἰτέω). Tehát úgy, hogy az számára is lelki táplálékká lett. *Beszédes a nagyszombati csend...*

## Virrasztás

„– Van valami, amit én magam tehetnék azért, hogy elnyerjem a megvilágosodást?

– Körülbelül annyit, amennyit azért tehetsz, hogy a nap reggel felkeljen.

– De akkor mi haszna van a lelkigyakorlatoknak, amelyet kötelezővé teszel számomra?

– Hogy biztosan ébren legyél, amikor a nap kezd felkelni.”<sup>17</sup>

Hogy húsvét hajnala elérjen, ahhoz nagyszombat halálos-beszédes csendje szükséges. Illetve az, hogy ebben a csendben legyünk – virrasszunk. Hogy amikor a csontokkal teli völgy (Ez 37,1–13) étellel telivé lesz, s fölötte fölkel a nap, mi is láthassuk.

TAKÁCS ESZTER

## Tallózó

„A golgotai esemény félreismerhetetlenül lezár egy régi világot, és első pillanattól kezdve a dolgok új rendjét rajzolja elénk.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

<sup>16</sup> Idézi Vekerdy Tamás: *A szülő kérdez, a pszichológus válaszol*. Budapest, 2007. 32. o.

<sup>17</sup> Anthony de Mello: *A csend szava. Egy perc bölcsesség*. Kecskemét, 2005. 21. o.

„Jézus eltemetése nyilvánosan, több ember részvételével történt. Világos, hogy a sír üres voltát maguk a zsidók, sőt a szinedrium is elismerte.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Érdekes, hogy a hitetleneknek egy csoportja emlékezett Jézus jövendölésére, mely szerint ő *feltámad* majd a harmadik napon, ugyanakkor a hívő tanítványok nyilvánvalóan elfelejtették ezt.” (A *Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A valóságban József magát temette el gazdaságilag, társadalmilag és vallási értelemben, amikor Jézus testét eltemette. [...] Ézsaiás [...]: »A bűnösök közt adtak sírt neki – a gazdagok közé jutott halála után« [...]. Ellenségei kétségkívül azt tervezték, hogy testét a Hinnom völgyébe vetik, hogy megeméssze a szeméttelap tüze, vagy a rókák legyen eledelül. Isten felülbírálta terveiket, és Józsefet használta fel arra, hogy biztosítva legyen a *gazdagok közé* való temetése.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„[...] csak annyit sikerült elérniük, hogy akaratlanul is tanúivá lettek ennek a ténynek, s így minket is biztosítottak annak megvalósulásáról, amitől féltek. [...] A végletekig fokozták azokat az óvintézkedéseket, amelyeket Pilátus talán nem tett volna meg, úgyhogy Jézus feltámadását illetően minden tévedés lehetetlenné vált.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése*. Evangéliumi Kiadó)

„József sírja minden sírhelyet a reménység helyévé változtat, mert ha nem is abból a sírból, de ugyanolyan halálból jött elő Jézus, mintha az én síromból támadt volna fel. [...] Mások is gondolnak, ó nem a diadalmas feltámadásra, hanem Jézus szavára, hitetlenül. Pedig pontosan emlékeznek. Jézus valóban beszélt farizeusok előtt a feltámadásáról (12,40). [...] Mégis ez a sürgetésük teszi, akaratlanul is, hitelessé a feltámadást, mert a lepecsételt kő és az odaállított őrség valóban megakadályozhatta, hogy valami emberi ügyeskedés történjék, s így egyértelművé tette Jézus feltámadását.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

## Húsvét ünnepe (1Kor 5,6–8)

### Előzetes megjegyzések

Talán bevallhatom, hogy az ógyház textusválasztása meglep, sőt elszomorít. A húsvéti hír a keresztény lét, a Krisztus-hit logikai kezdőpontja: Isten hatalmasat cselekszik ott, ahol az ember erkölcsi, szellemi és fizikai erőforrásai felmondják a szolgálatot. Ez a hír kelthet döbbenetet, ahogy erről az evangéliumi lekió (Mk 16,1–8) tudósít; eltölthet

reménységgel és békességgel, ha megerősíti mindazt, amit a „húsvét előtti” Jézus szava és műve elindított bennünk; és ütközhet kételybe, hiszen ellentmond minden emberi tapasztalatunknak. Egy valamit nem tűr, a moralizálást. Márpedig Pál sorai – amelyek egyébként kiválóan illenének valamelyik húsvét utáni vasárnap homiletikumába – itt óhatatlanul annak hatnak. (Húsvét ünnepén az erkölcsről prédikálni némileg rokon Júdás reakciójával, aki rádöbbenve tettének következményeire, azzal bíbelődik, hogy árulásának bérétől mielőbb megszabaduljon.) Ráadásul a perikopa azt sem teszi lehetővé, hogy az eredeti összefüggéstől némileg elszakadva, valamilyen általános karaktert adjunk Pál intelmeinek. A figyelmes igehallgatót minden bizonnyal izgatja, hogy mi az, amivel a korinthusiak dicsekednek, nem beszélve azokról a gyakorlott bibliaolvasókról, akik pontosan ismerik a perikopa előzményeit. Véleményem szerint tehát ahelyett, hogy megpróbálnánk elkenni vagy elhazudni az ünnep homiletikuma és a kijelölt textus között kétségtelenül fennálló feszültséget, inkább vállalunk kell azt. Még az is megtörténhet, hogy éppen ez a feszültség lehel életet igehirdetésünkbe.

### A textus előzményei

...*valaki apjának feleségével él*. Pál szóhasználatából kitűnik, hogy nem klasszikus vérferdítéssel van dolgunk. A szó szoros értelmében vett házasságtörésre sem történik utalás (a *paráznaság* szó itt általában vett erkölcstelen gyakorlatot jelent), tehát valószínű, hogy a kérdéses férfi elvált vagy megözvegyült mostohaanyjával él együtt. A helyzet azonban így is tarthatatlan, hiszen a fiú – az ószövetségi törvény értelmében (3Móz 20,9–21; 5Móz 27,20 stb.) – apja legitimebb szférájában követ el birtokháborítást. Számára ez akkor is megengedhetetlen, ha apja házassága már nem „aktív”. Ráadásul itt már egy állandósult életformáról van szó. Ez – mondja Pál – még a zsidóságnál lényegesen szabadabb erkölcsű pogányok között sem elfogadott gyakorlat. Az apostol számára azonban a gyülekezet reakciója a legfelháborítóbb. A közösség ugyanis ahelyett, hogy megpróbálná észhez téríteni, magatartásával inkább bátorítja a vétkest. A szöveg alapján nem tudhatjuk biztosan, hogy mindez pontosan mit takar. Lehet, hogy a gyülekezet hangadó tagjai egyszerűen úgy gondolják, hogy Krisztus nagyvonalú szeretetébe még ez a helyzet is belefér. Valószínűbb azonban, hogy azzal – a levél utalásaiban többször felbukkanó – kegyességgel van itt is dolgunk, amely szerint a Krisztusban feltámadt „tökéletesek” számára a test dolgai már közömbösek. (Ez a körülmény a húsvétkor elhangzó igehirdetés szempontjából különös jelentőséggel bír.)

...*átadjuk az ilyet a Sátánnak, teste pusztulására, hogy lelke üdvözüljön az Úrnak ama napján*. Pál ítélete megdöbbenően kemény, különösen annak fényében, hogy később



ez az igehely lett az inkvizíció egyik hivatkozási pontja. Noha a fejezet végén kiderül, hogy az apostol itt „csupán” teljes körű kiközösítésre céloz (5,11–13), a textus hatástörténetére tekintve elgondolkodtató, hogy a kérdéses férfi bűne vagy a purgáló igyekezet lett-e veszedelmesebb kovásszá az egyházban.

## A perikopa

*Nem jól dicsekedtek ti (vagy nem helyes a ti dicsekvésetek).* Az összefüggésből és a párhuzamos páli szövegekből kitűnik, hogy itt nem feltétlenül kérkedésről van szó (noha a korábbi *ti pedig felfuvalkodtatok* megjegyzés alapján ez is feltételezhető). A dicsekvés itt inkább kötődés, hivatkozás arra, amiben bízunk, amire Isten és ember előtt támaszkodhatunk; a szív ragaszkodása az igazi kincshez (Mt 6, 21). Ebben az értelemben tehát lehet jól is dicsekedni, ahogy Pál másutt el is igazít: *Aki pedig dicsekszik, az Úrral dicsekedjék.* (1Kor 1,29; 2Kor 10,17)

A kovász „problematikája” az exodus-hagyományból ered. A kivonulás sietsége közben, Egyiptomot elhagyva nem volt idő a kenyér megkelesztésére, így a tésztát keletlenül, kovász nélkül vitték magukkal a menekülő héberek. Erre emlékezvén az ünnep alatt nem szabad olyan kenyeret és tésztaféléket enni, sem pedig birtokolni, amelyben kovász van. Pészah előtt minden kovászt vagy kovászos ételt el kell távolítani a házból, az erre vonatkozó rabbinikus szabályozás rendkívül szigorú. Ezért a zsidó háziasszonyok az ünnep előtti héten rituális tavaszi nagytakarítást végeznek, és az utolsó sarkocskától a ruhazsebekig, a pincétől a padlásig mindent alaposan kitakarítanak. Az evőeszközöket kifőzik, az év közben használatos edényeket elzárják, és előveszik a pészahra tartogatott étkészletet. Az ünnep ideje alatt kelt tészta és kenyér helyett csak lisztből és vízből készített, gyorsan sült, kovásztalan ostyaféleséget (maceszt) szabad fogyasztani.

E nagyon erőteljes kultikus hagyománynak köszönhetően a kovász szó meglehetősen baljósan cseng a zsidó fül számára. Az erjedés, a bomlás eszköze, s innen már csak egy lépés, hogy egyúttal a romlás, a fertőzés, a feltartóztathatatlanul terjedő kór metaforája legyen. (Ennek fényében meglepő, és talán provokatív szándékot takar, hogy Jézus pozitív értelemben használja a kovász képét.)

*Takarítsátok ki a régi kovászt..., hiszen ti kovásztalánok vagytok.* Első látásra logikai következetlenséggel van dolgunk, ám ha utánagondolunk, kiderül, hogy ez az elentmondás kifejezi a keresztény lét alapvető dilemmáját – függetlenül attól, hogy Pál szándékosan folyamodik-e a paradoxon eszközéhez. Jézus műve felől nézve valóban kovásztalánokká lettünk (*a mi húsvéti bárányunk... már megáldoztatott*). Az ünnepen különösen is hangsúlyoznunk kell: Krisztusban Isten mindent elvégzett értünk. A baj az,

hogy erre hivatkoznak a korinthusi „tökéletesek” is. Így azután (a mindenhez!) valamit mégiscsak hozzá kell tennünk: *Tisztítsátok meg hát magatokat régi életek kovászától.* Mindennek – tesszük hozzá, érezve, hogy valami sántít – persze következnie *kell* a megváltás jó híréből (*Felülről kell születnetek*). A *kell* szócskával szembesülve azonban az egyszerű ember nem tud másra gondolni, mint hogy valamit várnak tőle, hogy egy követelménnyel került szembe; tehát valami mégiscsak múlik rajta is. A „mennyei kontextusban” azonban (érvel *Luther Erasmusszal* szemben) a valami rögtön mindenné válik. Arra jutunk tehát, hogy míg Korinthusban a *már mindent elvégzett* kifejezés, addig Galáciában a *kell* szócska lett árthatmas kovásszá (Gal 5,4–9).

...*hogy új tésztává legyetek.* Ha azt gondoljuk, hogy a takarítás célja pusztán a tisztaság, akkor még a régi kovással ünnepelünk. Sőt túl kell lépnünk a metafora korlátain, hiszen ha lenne köztes, tiszta állapot, akkor – hogy magát a szerzőt idézzük – *Krisztus hiába halt meg* (Gal 2,21). Csak ha Jézus kovása átjár, van reményünk arra, hogy új tésztává legyünk, hogy Isten életet adó szeretetének dallamába beleveessenek a *mindent szabad* és a *kell* sziréhangjai.

## Források

Barrett, C. K.: *The First Epistle to the Corinthians*. A&C Black, London, 1971.

Cserhádi Sándor: *Az 1. korintusi levél magyarázata* – előkészületben

Markovics Zsolt főrabbi, Szeged – szóbeli közlés

C SERHÁTI S ÁNDOR (IFJ.)

## Tallózó

„[...] eszük ágában sincs arra gondolni, hogy milyen fontos lenne viselkedésüket összehangolni hitükkel. [...] Az a kötelességük, hogy a bűnöző leválassza magát a közösségről, és ezzel, remélhetőleg, alkalma lesz bünbánatban visszatérni.” (*Szegedi Bibliakommentár – Újszövetség*, <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szbibkom>)

„[...] a bajok megszüntetését szolgáló rendelkezésnek keretet ad a húsvéti páskabarány áldozatára, valamint a páskaiünnep »nagytakarítására« utalás. [...] Pál »kovászhasonlatában« talán a legfontosabb a kovász kicsisége, és a kicsiség ellenére kifejtett nagy hatása. [...] mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy nem lehet lekicsinyelni azt a jelenséget, amely ugyan [...] egyetlen esetre vonatkoztatható, ám még a pogány világban is példátlan. [...] Aki – illetve amely közösség – ilyesmit eltűr, amivel kapcsolatban nincs semmiféle reakciója, annak a reménysége, hite körül alapvető bajok vannak: Isten kegyelmét és Jézus áldozatát összecse-

réli egyfajta »dobzselászlós« engedékenységgel, mindent elnézéssel. Nagyon fontos húsvéti mondanivalóvá válik: *Krisztus keresztje és Krisztus vére nem elfedi, hanem eltörli a bűnöket; a bűnbocsánat nem azonos a bűnök »szőnyeg alá söprésével«.* Pál néhány mondata konkrétsága mellett is hordoz általános »húsvéti üzenetet«: Mérje fel igehirdető és igehallgató egyaránt, hogy mit kezd a húsvéti evangéliummal. Mert nemcsak az a fontos, hogy »Jézus él«, hanem az is, hogy »én is Vele« [...]» (id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Az ítéletet nem Pál, nem tisztviselő mondja ki, hanem az egész gyülekezet Krisztus jelenlétében, az Ő nevének segítségül hívása mellett. Krisztus a gyülekezet aktuális Feje, aki személyesen gyakorolja uralmát.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata. Kálvin Kiadó*)

„[...] egy kicsiny kovász az egész tésztát hamar megkeleszti. Egy kis betegség végül megölheti a testet. Az egyházfegyelemre éppen ezért van szükség.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Az 5. fejezet a fegyelmezés szükségességével foglalkozik a gyülekezetben, midőn a tagok egyike nyilvános természetű súlyos bűnt követett el.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

## Húsvét második napja (ApCsel 10,34–43)

### Húsvét Cézareában – bevezető gondolatok

Péter számára nagy és nehéz feladat volt elmenni a pogány Kornéliusz házába, és az ott egybegyűltek nagy várakozásának eleget tenni. Nekünk is nagy feladat húsvét ünnepein szószékre állni, és a fokozott várakozásnak eleget téve Jézusról és a feltámadásról hiteles tanúságot tenni.

Ezt a történetet tartják a pogánymisszió elindítása alaptörténetének, ezt erősíti majd meg a jeruzsálemi zsinat, és Pál apostol missziói munkája is erre épülhet. Készülésünk során olvassuk végig az egész fejezetet, hogy bele tudjunk helyezkedni abba a lelkiállapotba, amelyben Péter és joppéi kísérői, valamint Kornéliusz és háza népe lehettek.

Kijelölt igeszakaszunk igehirdetés Jézusról, ami a hallgatók számára addig ismeretlen vagy kevésbé ismert tényeket tartalmaz. Kornéliusz a házigazda nevében így vezeti be: *Itt vagyunk az Isten színe előtt, hogy meghallgassuk mindazt, amit rád bízott az Úr, Péter pedig így reagál: Mi pedig tanúi vagyunk mindannak, amit ő tett... és ő megparancsolta nekünk, hogy ezt hirdessük a népnek, és tegyünk bizonyágot.*

Tulajdonképpen ez ismétlődik meg minden istentiszteleten és más egyházi szolgálatokban: fontos, hogy a hallgatók várakozása és az igehirdetők hiteles tanúságtétele találkozzék. Hogy ez megvalósuljon, abban Isten Szentlelkének döntő szerepe van.

### Gondolatok az igehirdetéshez

1. Isten előkészítő munkája kétirányú: Péternek Joppében, Kornéliusznak Cézareában kellett Isten iskolájába beiratkoznia. Húsvétkor ígét hirdetni, húsvétkor templomba menni ma sem lehetne megszokásból, igazi ünnepi érzések nélkül.

Péternek nagy belső átalakulásra, szemléletváltásra van szüksége. Szinte megdöbbenő, hogy ő, akit már akkor a Krisztus-követők fejének tartottak, ezt mondja: *Most kezdem igazán megérteni, hogy nem személyválogató az Isten.* Hát Jézus mellett ezt nem tanulta meg? Egy látomás kell hozzá éppen akkor, amikor imádkozás közben megéhezik, és a zsidó törvények szerinti tisztátalan ételeket kellene megennie. (Érdeemes elolvasni 3Móz 11. fejezetét, hogy ezt igazán megértsük). Sokszor éreztem már én is, hogy ismer-nem kellene a templomfalakon kívüli emberi gondokat és kínokat ahhoz, hogy érzékelnem tudjam a padokban ülők lelkivilágát, valós problémáit...

A joppéi látomást megelőzően a 60 kilométerre lévő Cézareában is történik valami. Az istenfélő, igaz és másokat mindig segítő római százados imádkozása közben szintén látomást lát és angyali üzenetet hall, névvel és pontos címmel, hogy hívassa magához imádsága meghallgatása bizonyosságként Simon Pétert. Ez az üzenet számára elég. Elküldi követeit, és türelmesen várakozik. Hisszük, hogy Isten előkészítő munkája nyomán a mai gyülekezet is így várja az igehirdetést.

2. A Jézus élettörténetét idéző igehirdetésből ragadjuk ki a 40–41. verset, a feltámadás és a krisztofánia eseményeit. Ez ennek az igehirdetésnek és egész Krisztus-hitünknek a csúcspontja. Míg Pál apostolt Athénben a feltámadás említésekor gúnyolták és kinevették (ApCsel 17,32), addig Kornéliusz és háza népe megrendült szívvel és hittel hallgatja a bizonyágtétele. Feltehetjük a kérdést, hogy mi lett volna, ha Jézus feltámadása után elment volna Kajafához, Pilátushoz, a Nagytanács elé, vagy megjelent volna a „Feszítsd meg!”-et kiáltó jeruzsálemi sokaság előtt. Ismerve azonban kétezer év történelmét, a vértanúk történetét, az igazság sokféle eltorzításának történeteit, az emberi aljasságok és hamisítások történeteit, arra az alázatos felismerésre kell jutnunk, hogy „mind jó, amit Isten téveszen, szent az ő akarata”! Jézus maga döntötte el, hogy kik előtt jelenik meg (nem látomásokban, hanem valóságosan), és rájuk bízta a jövőt, a hiteles tanúságtételt.

Mai feszült, sokféle indulattal terhes világunkban nagy szükség van minden reménységet teremtő szóra. Húsvét

második napján már nem csupán a feltámadás csodájáról beszélhetünk, hanem mindarról, ami ebből a csodából következik. Az oltári igében szereplő emmausiakat a feltámadott Jézussal való találkozás felvillanyozza, boldogan sietnek vissza Jeruzsálembe. Ma arról kell beszél-nünk, hogy élő Jézusunk van, aki jelen van világunkban, mellénk szegődik útközben, megszólít, tudja, mi van a lelkünkben, segít, megerősít, elveszi szomorúságunkat, fáradságunkat, kishitűségünket. Nem a látványos csodák győzhetik meg az embert, hanem a csendes, belső felismerés: ő ma is él, nem személyválogató, engem is elfogad, és még azokat is, akiket én méltatlannak tartanék... Mert aki hisz őbenne, az ő neve által bűnbocsánatot nyer. (ApCsel 10,43) Bűnbocsánatra pedig mindnyájunknak szükségünk van.

3. Ez a történet nem eshetett volna meg a Szentlélek munkája nélkül. Ezért javasolom, hogy kijelölt ígékhez olvassuk fel a 44. verset is, de enélkül is egyértelmű, hogy a Lélek a mozgatója mindennek, Péter belső átalakulásának éppen úgy, mint Kornéliusz és háza népe befogadóképességének. Ilyen „kis szálon” indul el a pogánymisszió, és valósul meg a péteri felismerés: minden nép között kedves előtte, aki féli őt és igazságot cselekszik.

Ma sem nélkülözhetjük a Szentlélek segítségét. Éppen a húsvéti csodával kapcsolatban ébrednek kétségek, ellenkezések hívőkben és nem hívőkben betegségek, nyomorúságok és a halál jelei láttán. Csak a Szentlélek oldhatja fel görccseinket, félelmeinket, még gyarló emberi bizonyoságtételek által is.

Az emmausiaknak maga Jézus magyarázza el, hogy mindennek így kellett történnie, Kornéliuséknak Péter magyarázza el Jézus élettörténetét, ám igazi áttörés akkor történik, amikor a Szentlélek megérinti a szíveket, és lefejt a hályogot lelki szemeinkről.

Drága és fontos ünnepünk a húsvét. Tavasz, zsendülő természet, új reménység, a feltámadás bepillantás Isten távlati terveibe. Ami Cézaráában történt, sokak életét megváltoztatta. Ez történjen velünk, közöttünk is!

## Javasolt vázlat

1. Isten előkészíti az igehirdetőt és az igehallgatót egyaránt
2. Élő Jézusról szóljon a bizonyoságtételünk
3. A Szentlélek teheti fogékonyvá a szíveket

SZIRMAI ZOLTÁN

## Tallózó

„Kétségtelenné teszi, hogy nem emberi elhatározás alapján [...], Isten döntése alapján indult el a missziói munka a po-

gányok között. [...] Krisztus mindenkire érvényes megváltó munkáját hirdeti, semmiféle faji korlátja nincs az üdvösségének. [...] A szenvedő szolgáról szóló bizonyoságtétel Péter igehirdetésének állandó motívuma. A szenvedést és kereszteset hordozó Názáreti a dicsőség Krisztusa. [...] A dicsőség Krisztusa, a feltámadt Úr azoknak jelent meg, akik hittek a szolgálai formában lévő Názáreti Jézusban: tanítványainak, és megerősítette megbízatásukat.” (Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„Végül pedig emlékeztet az ószövetségi próféták tanúszkodására, hogy mindenki, aki hisz (zsidók és pogányok egyaránt), az megbocsátásban részesül az ő nevében (10,43).” (Szegedi Bibliakommentár – Újszövetség, <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szbibkom>)

„Húsvétkor feltárult egy jeruzsálemi sziklasír, és kilépett rajta az élő Krisztus, majd nem sokkal később Cézaráában feltárult egy pogány ember otthona, és belépett rajta az élő és hatalmával életet adó Krisztus. [...] a személyes viszony a Krisztussal adja meg az üdvözülés új módját az istenkereső, sokszor kétségbeesett, a maga élethelyzetét reménytelennek ítéelő ember számára. Az »elég a Krisztus!« kinyilatkoztatásnak ez a hallatlanul nagy újítása a Húsvétot ünneplő gyülekezet számára.” (id. Magassy Sándor: Perikópák. Magánkiadás)

„Péternek ezek a szavai [...] Elsöpörték az előítéletet és a judaizmus nemzedékeibe belenevelt felfogást, bár a pogányok üdvözülése közismert tanítás volt az Ószövetségben (vö. Jónás; 1Móz 12,3).” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„[...] az Úr Jézust nem látta egyetlen hitetlen sem feltámadása után. De az apostolok nemcsak hogy látták, hanem együtt ettek és ittak vele. [...] Szeretnéd tudni, hogy bűneid meg vannak bocsátva? Akkor higgyél Jézus Krisztusban!” (William MacDonald: Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó)

„[...] igazából csak most érti, hogy az Isten nem személyválogató... Az üzenet hirdetése tehát a személyes fölismerés prizmáján sugárzik át. Ezért emberi, Szentlélektől való és meggyőző.” (Szabó Andor: Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó)

} Húsvét ünnepe után 1. vasárnap  
(Quasi modo geniti – 1Jn 5,4–10a)

A levél írója és keletkezési ideje, illetve címzettjei

A levél írójával kapcsolatban megoszlanak a vélemények. Egyesek Jánost, a tanítványt, mások az efezusi János presbitert tartják a levél írójának. A bevezetés sem a szokásos (címezés, bemutatkozás stb.), az író nem is igényel magá-

nak apostoli vagy más méltóságot. Az sem biztos, hogy Jézus korabeli szemtanú a szerző. Van-e túlzott értelme annak, hogy a Szentíráshoz tartozó irat szerzőjének személyét mindenáron megnevezzük? „Tartozom teológiai és lelkipásztori szóval azoknak, akik megütköznek, hogy a levél nem János apostoltól származik. Egy-egy újszövetségi könyv értékének függővé tétele attól, hogy apostol írta-e vagy nem, történelmileg véve jellegzetesen korai katolikus álláspont... A reformátori felfogás alapján nem lesz semmivel kisebb János első levelének súlya és értéke, ha nem apostol írta. A levelet nem szerzője, hanem tartalma teszi »apostolivá«: a Jézus Krisztusra visszamenő hagyomány egyenes vonalú folytatásává.”<sup>18</sup>

„Megírásuk pontos helyét és idejét nem ismerjük, de a legelfogadhatóbb nézet szerint ezeket a dokumentumokat az első század utolsó harmadának közepe felé az ázsiai gyülekezetekhez írta. Ekkorra a gyülekezet és a zsinagóga elszakadása teljessé vált. A hit vagy a cselekedetek szerinti megigazulás kérdése feletti vita nagyjából véget ért, és a pogányok filozófiai gondolkodásának az öröksége kezdte éreztetni hatását az egyház doktrinális tanításában. Különösen érdekelte az ázsiai gyülekezetek tagjait Krisztus személye, azonban vele kapcsolatos tévtanítások kezdtek elburjánzani.”<sup>19</sup>

Érdekes, hogy János első levelére használták először a „katolikus”, „egyetemes” megjelölést, azért, mert nincs konkrét címzettje. Ezt a kifejezést később is használták a konkrét címzett nélküli iratokra.

## A szövegről

4. v.: *Mert minden, ami Istentől született, legyőzi a világot, és az a győzelem, amely legyőzte a világot, a mi hitünk.*

Nem konkrétan beszél az emberről, hanem a semlegesnemű vonatkozó névmás dologra utal, mégis kicseng a mondanivalóból, hogy személyekről van szó. (Nem árt, ha magunk előtt tartjuk az 1. verset is.<sup>20</sup>) A „világ” Jánosnál az Istentől eltávolodottságot, istenellenességet jelzi. Ez a „világ” a keresztény ember ellensége. Ezt a veszélyt győzi le az ő hite. Így lesz új ember! Tévedés lenne arra gondolni, hogy itt az egyház világ feletti győzelméről lenne szó. A győzelem személyes téren jelentkezik, a keresztény ember hithűségében, erkölcsi életfolytatásában, szeretetében és a tévtanokkal szemben való megállásában. Ez a győzelem nem más, mint az Istentől való emberben élő Krisztus győzelme. Ennek a győzelemnek lettünk – hit által – részesei;

ez Istennek az ereje, amely megsegít, hogy megálljunk a kísértések közt.

Nincs kizárva, hogy a levélíró határozottan gördülő, veretes mondatát az *antik pogány mondások* analógiájára fogalmazta meg, szembeállítva azokkal. Ilyen volt a Szerapisz istenségről (akinek kultusza Egyiptomból terjedt el a hellenizmus korában) szóló mondás: „Mindent legyőztél, Szarapisz!”

5. v.: *Ki az, aki legyőzi a világot, ha nem az, aki hiszi, hogy Jézus az Isten Fia?*

Az előző kijelentés megerősítése azzal, hogy hozzáteszi a keresztény hit lényegét: „Jézus az Isten Fia.” Mekkora hite van a levél írójának, aki abban az időben és tévtanításokkal teli környezetben „megjósolja”: ki az, aki győzni fog?

„Aligha lehetne szebb jelíget írni Luther reformációja fölé..., mint a most olvasott jánosi mondatot.”<sup>21</sup>

6. v.: *Ő az a Jézus Krisztus, aki eljött víz és vér által: nemcsak a víz által, hanem a víz és a vér által; a Lélek pedig bizonyosságot tesz róla, mert a Lélek az Igazság.*

A víz – Jézus keresztsége által kezdődött (az evangéliumok szerint) küldetésének teljesítése; a vér – Jézus halálára utal; a Lélek – a Szentlélek tanúskodik arról, hogy mit jelent Jézus keresztsége és halála, ezzel együtt egész megváltó életműve. Csak azért teheti ezt a Lélek, mert a Lélek igazság.

Veöres Imre a 6. vers értelmét így foglalja össze: „Jézus földi életének, különösen is halálának megváltó jelentőségéről a Szentlélek a Krisztus-hirdetők vallomásában tanúskodik. Érdekes különben, s nagyon hozzásimul a tartalomhoz, hogy a mondat a korabeli prédikációk szokásos formulájával kezdődik: Ez az, aki...”<sup>22</sup>

Talán nem erőltetett elképzelés az, hogy a „víz és vér” szavak itt Jézus keresztségét és halálát jelölik.

7–8. v.: *Mert hárman vannak, akik bizonyosságot tesznek: a Lélek, a víz, a vér; és ez a három egy.*

Ennek a megerősített bizonyításnak az alapját a zsidó bíraskodási eljárás adja, amely szerint „két vagy három tanú szava szükséges”.<sup>23</sup> Ezzel a „bizonyítási eljárással” János evangéliumában is találkozunk: *A ti törvényetekben is meg van írva, hogy két embernek igaz a tanúságtétele. Én vagyok az, aki tanúságot teszek önmagamról, és tanúságot tesz rólam az Atya, aki elküldött engem.*<sup>24</sup> (Egy kutató szerint János első levelének ezek a versei a régi szír keresztények kereszteselési rítusának három mozzanatát követik: a Szentlélek közlése olajjal való megkenetés formájában, kereszteselés és úrvacsora.)

A két vers összefoglalása: bizonyágtétel Isten Fiáról az

<sup>18</sup> Veöres Imre: *János levelei*. Budapest, 1970.

<sup>19</sup> *Evangélikus Élet*, 2008/1.

<sup>20</sup> *Aki hiszi, hogy Jézus a Krisztus, Istentől született, és aki szereti azt, aki szülte, azt is szereti, aki attól született.*

<sup>21</sup> Veöres 1970, 277. o.

<sup>22</sup> Veöres 1970, 278. o.

<sup>23</sup> 5Móz 17,6; 19,15

<sup>24</sup> Jn 8,17-18

igehirdetésben („Lélek”), a keresztségben („víz”) és az úrvacsorában („vér”).

9. v.: *Elfogadjuk ugyan az emberek bizonyágtételét, de Isten bizonyágtétele nagyobb; mert Isten bizonyágtétele az, amellyel Fiáról tesz bizonyágot.*

Az Isten tanúságtétele nem összefoglaló megismétlése az előző versekben szereplő három „tanú” hasonló tevékenységének (6b–8). Amint ott láttuk, lényegében nem három, hanem *egyetlen hatóerő működik, a Szentlélek*, aki a Krisztus életművének megváltó jelentőségéről *az igehirdetés, a keresztség, az úrvacsora* által győzi le a világot. Ebből a győzelemből részesül az, aki Istentől származik, és ő maga is elfogadja, hogy Isten a nagyobb.

10a v.: *És aki hisz Isten Fiában, abban megvan ez a bizonyágtétel.*

„Isten történeti tanúságtételének elfogadása a Krisztus-hitben történik meg. Aki hisz Jézusban, Isten kinyilatkoztatójában és a világ Üdvözítőjében, az a szívébe zárta Isten egykori és maig is ható tanúságtételét Krisztusról.<sup>25</sup>

Itt most nem arról van szó, hogy az ember lelke mélyén megszólal az Isten, hanem arról a meggyőző és világot legyőző erőről, amelyet – a Szentlelken keresztül – Jézus élete képvisel.

## Az igehirdetés felé

...*az a győzelem, amely legyőzte a világot, a mi hitünk*

– Nagy Sándor katonáit legyőzhetetlennek tartották. Miért? Vajon azért, mert természetüknél fogva erősebbek és bátrabbak voltak minden ellenségüknél? Nem, hanem azért, mert Nagy Sándor irányította őket. Erejük a vezetésükben rejtett. Egy másik vezér alatt gyakran legyőztek volna őket. Amikor az amerikai polgárháborúban az Unió hadserege pánikszerűen menekült az ellenség elől Winchesternél, Sheridan tábornok jelenléte győzelemre fordította a vereségüket. Emberei nélküle csak reszkető csöcselék voltak, de az ő vezetésével legyőzhetetlen hadsereggé váltak. Ha valaki meghallgatta volna az ilyen és ehhez hasonló vezetők katonáinak megjegyzéseit a csata után, hallhatta volna a hadvezér dicséretét örömmel elgyedve. Azért voltak erősek, mert ő erős volt; ugyanaz a lelkület vezette őket.

– A mi vezérünk a Seregek Ura. *(Ki az, aki legyőzi a világot, ha nem az, aki hiszi, hogy Jézus az Isten Fia?)* Ő a legeslegnagyobb ellenséggel ütközött meg, és egymaga győzedelmeskedett. Akik őt követik, azok mindig előrehaladnak a győzelemben. Bárcsak mindazok, akik követőinek vallják magukat, öbelé vetnék bizalmukat, és így ismétlődő győzelmeikkel hirdetnék Isten dicséretét, aki a sötétségből

az ő csodálatos világosságára hívta ki őket! Tanúbizonyágot tenni amellet, aki mindig velünk van.

– Erőforrás: „víz” – keresztség, „vér” – úrvacsora, bűnbocsánat, „Lélek” – az örök forrás. *És aki hisz Isten Fiában, abban megvan ez a bizonyágtétel.*

– Berecz Sándor könyvét adtam oda olvasni egyik „új” testvérünknek. Mikor visszahozta, elmondta, hogy felesége – aki nem egyháziasságáról híres – szintén elolvasta, és ennyit mondott: „Nagy dolgokra képes a hit!”

*Aki győz, annak megadom, hogy velem együtt üljön az én trónusomon; mint ahogy én is győztem, és Atyámmal együtt ülök az ő trónusán.* (Jel 3,21)

ERDÉLYI ZOLTÁN

## Tallózó

„[...] a hitről mint az istenfiúság kritériumáról beszél. Az istenfiúságból következik, hogy Isten parancsait meg kell tartanunk. Ezek nem a félelmen alapszanak, mint az Ószövetségben, hanem a szereteten. [...] »Az én igám édes és az én terem könnyű.« [...] Az Ószövetség megismertette a törvényt, de megtartásához erőt nem adott. Ezzel szemben az Újszövetség kegyelmet is ad.” *(A Szent István Társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)*

„Nem a mi »nagy«, »mély« vagy »forró« hitünk vívja ki a győzelmet, hanem Jézus Krisztus [...] a Megváltó nem mitikus, időtlen figura, hanem konkrét történelmi személy. [...] Kicsoda bizonyítja, hogy Jézus az Isten Fia, a világ üdvözítője, hogy az Istenről való keresztyén beszéd igaz? *Maga az Isten!* [...] Az Isten martýriáját a hit fogadja be (10), amely nem az ember eleve meglévő képessége, hanem a Szentlélek kegyelmi ajándéka. A bibliai »pistis« nem az ember lelki életéhez, hanem a *kijelentés aktusához tartozik* (vö. Gal 3,23). *Maga a hit az istenbizonyíték!*” *(Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)*

„[...] a hit nem a mi »tulajdonságunk«, hanem *istenkapcsolatunk tartalmának jellemzője*. [...] a hit magasztalása kézenfekvőnek látszik. [...] általában »bármiféle« hitre szoktunk gondolni. János [...] Arról beszél, amivel eredetileg senki emberfia nem rendelkezik, mindenki Isten ajándékaként kaphatja meg csupán. [...] A Krisztus-hit győzelme pedig abban van, hogy azt is tudom: a lehető legjobb helyem van a lehető legnagyobb Úr hajlékában, és a lehető legjobb kapcsolatomban azzal a megváltóval, aki a Krisztus Jézus!” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A keresztyének akkor arattak győzelmet a világ fölött, amikor megtértek [...]” *(Jeromos Bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)*

„Az a hit, hogy a testet öltött Jézus a Krisztus, a Messiás, már önmagában is győzelem a világ szellemiségén. [...] A

<sup>25</sup> Veöres Imre: 282. o.

világ legyőzése sem földre tiprása, megalázása, leleplezése és legyűrése a világnak. Végso soron Jézus menteni jött a világot, hiszen úgy szerette, hogy életét adta érte.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

## Húsvét ünnepe után 2. vasárnap (Misericordia Domini – Ez 34,10–16.31)

Ezékiel próféta elhívásáról a könyv első fejezetében ezt olvassuk: *A hónap ötödikén, Jójákin király fogságba vite-  
lének ötödik évében, szólt az Úr igéje Ezékiel paphoz, Búzi  
fiához, a káldeusok országában, a Kebár folyó mellett, és  
mezagadta őt ott az Úr.* (Ez 1,2–3)

A próféta látomása rányomta bélyegét egész küldetésére. Látta Istent, a világ és az emberiség mindent látó és tudó Urát. S ebben a szemet kápráztató fényességben ugyanakkor meglátta népe bűneinek sötétségét és a rájuk nehezédo ítéletet is. Az elé tett tekerésre siratóének, sóhaj meg jajszo volt ráírva. Az üzenet középpontjában Jeruzsálem romlása áll. Jeruzsálem nem akar megtérni, ezért Isten megbünteti, közel a vég.

Ugyanakkor a könyv 11. fejezetében már megjelenik a hazatérés ígérete, s ettől kezdődően az ítélet hangja mellett mindig megszólal az új élet s az újjáépítés reménysége is.

Könyvének 34. fejezetében Ezékiel szembeállítja egymással a hűtlen pásztorok és a jó pásztor uralkodását. A fejezet első felében az ítélet hangján, a második felében pedig az irgalom hangján szól a próféta a néphez. Ugyanazok a gondolatok kerülnek elő mind a két szakaszban, csak más-más tartalommal. Előbb hiányként, utóbb pedig valóságként. Amit nem tettek meg a pásztorok, azt megteszi az Úr. Amit elront az ember, azt rendbe teszi az Isten.

A baj, amit a hűtlen pásztorok okoztak, olyan súlyos, hogy emberi igyekezettel, akarattal nem orvosolható. A visszafordíthatatlan folyamat felett egyedül Istennek van hatalma. Nem jó pásztorokat küld a hűtlenek helyébe, hanem ő maga lesz a jó pásztor. *Majd én magam keresem meg juhaimat, és én viselem gondjukat.* (11. v.)

A következő versekben részletezve írja le a próféta, hogyan valósul meg ez a gondviselés. A 12. vers szerint pásztor módján vigyáz nyájára az Úr; pedig a nyáj szétszóródott „a felhő és homály napján”. Ez a kifejezés az Úr napjáról szóló jóvendölésekben fordul elő, itt Jeruzsálem pusztulásának napját jelenti. A 13. vers új exodust ígér: az Úr összegyűjti szétszórót népét, és hazaviszi őket őseik földjére, ahol jó legelőt talál a nyáj. A 16. vers összefoglalja a jó pásztor kötelességeit. Ez a rossz pásztor képének (2–4. vers) ellentéte. Végül a 31. vers nyomatékosítja az üzenetet: az Úr a pásztor, a nép pedig az ő „legelőjének nyája”. S teszi ezt a nyomatékosítást úgy, hogy a képet összekapcsolja a szövetségkötési

formulával: *Ti az én juhaim vagytok, az én legelőm nyája vagytok. Emberek vagytok, én pedig Istenetek.*

A húsvét ünnepe utáni második vasárnap a Jó Pásztor vasárnapja. Az ősi próféciaát Jézus felől lehet csak értelmezni, hiszen ő az, aki János evangéliumában így jelenti ki önmagát: *Én vagyok a jó pásztor.* A vasárnap evangéliuma segít abban, hogy ne ragadjunk le a konkrét történelmi szituációban (fogság-hazatérés), hanem megértsük, hogy az „egy nyáj és egy pásztor” csak azért valósulhat meg, mert a jó pásztor meghozza az áldozatot érte, *életét adja a juhokért.* (Jn 10,15.17–18)

### Az igehirdetés felé

A jó pásztor keresi a juhokat. A textusban elének kerülő „keresni” igét többféleképpen értelmezhetjük. Elsődleges jelentése természetesen az elveszett, elveszített megkeresésére vonatkozik, de ezenfelül jelentheti azt a keresést is, amelyet a pap végez akkor, amikor az áldozati állatot tüzetesen átvizsgálja, hogy hibátlan állat kerüljön fel az áldozati oltárra.

Régen jellemző volt, hogy a sérülten született embereket hibásnak nevezték. Mennyire bántó! Úgy hangzik, mintha az egészségesen születettek hibátlanok lennének. Pont ez az, ami nem létezik. Még az orvosilag legegészségesebbnek nevezett emberről sem lehet azt mondani, hogy nála minden rendben van, minden a helyén van. Mindenkinek vannak hiányosságai, legfeljebb nem okoznak látványos tüneteket.

Az evangélium tanúskodása szerint Jézus az ige mindkét értelmezésének eleget tesz. Szenvedélyes szerelemmel keresi és megy utána az elveszetteknek. S ugyanezzel a szenvedélyes szeretettel vizsgálja át és tárja fel hibáit a megtaláltaknak. Ennek az átvizsgálásnak azonban van egy sajátos jézusi többlete. Nem azért teszi, hogy selejtnek minősítse az embert, hanem azért, hogy rendbe tegye. Nem azért, hogy manipulálhatóvá tegye, hanem azért, hogy meggyógyítsa. A keresés nála akkor fejeződik be, amikor megtörténik a gyógyulás is. Ezékiel így adja ezt vissza: *Az elveszettet megkeresem, az eltévedtet visszaterelem, a sérültet bekötözöm, a gyengét erősítem.*

A jó pásztor összegyűjti a juhokat. Ezékiel azt írja, hogy a rossz pásztor viselkedésének egyenes következménye a szétszóródás, a tévelygés. Senki sem tudja, hogy merre menjen, hova menjen, hogyan jusson haza.

A pásztor nélkülség állapota csak az első percben tűnik kellemesnek. A szabadság öröme hihetetlen rövid időn belül keserű nyüggé változik.

Máté evangélista írja: *Amikor látta a sokaságot, megszánta őket, mert elgyötörtek és elesettek voltak, mint a juhok pásztor nélkül.* (Mt 10,36)

A pásztor nélkülség előbb-utóbb elgyötörtté, elesetté,

kiszolgáltatottá, fásulttá tesz. Nincs cél, amit el kell érni, nincs út, amin járni lehet. Ha nincs viszonyítási alap, ha nincs meg az origó, akkor lehetetlen bárminemű folytatás.

Már az ószövetségi próféciák is tudnak arról, hogy eljön az az idő, amikor keresni fogják az Urat, de hiába, mert nem találják. A hiábavaló keresés terhe alól csak az szabadít fel, ha az Úr maga mutatja meg önmagát. Az evangéliumok tanúságtétele szerint a kereső embernek Jézusban mutatja meg magát az Isten. Jézusban megy utána a szétszóródott, eltévelyedett emberiségnek. *A maga juhait pedig nevükön szólítja, előttük jár, és a juhok követik, mert ismerik a hangját.* (Jn 10,3b–4)

Megtörténik a csoda: már nem az okok számítanak, hogy hogyan váltam elgyötörtté, elesetté, hanem csak a határtalan öröm, hogy az igazi helyemre kerültem. Az Isten vonzáskörébe. Ezékiel így adja ezt vissza: *Kiszabadítom őket mindenünnen, ahova csak szétszóródtak, kivezetem őket a népek közül, és összegyűjtöm az országokból, azután beviszem őket a saját földjükre.*

A jó pásztor *legelteti* a juhokat. Lehetetlen, hogy ne halljuk át a 23. zsoltár szavait: *Az Úr az én pásztorom, nem szűkölködöm, füves legelőkön terelget, csendes vizekhez vezet engem.* A rossz pásztor csak uralkodik a nyájon, s nem számít neki, sőt egyáltalán nem is törődik azzal, hogy a juhoknak mire van a szükségük. Ezzel szemben a jó pásztor ismérve, hogy mindig olyan helyre vezet nyáját, amilyenre annak éppen szüksége van. Számára a juhok élete a legfontosabb. *Én azért jöttem, hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek.* (Jn 10,10)

Az ember néha persze szeretné átvenni a pásztor szerepét, hogy maga jelölhesse ki az utat és a határokat ön maga számára. Úgy gondolja, hogy mégiscsak ő maga tudja a legjobban, mire van szüksége az élethez. Mert bizony néha úgy tűnik, mintha a pásztor olyan legelőn is terelgetné, ami neki egyáltalán nem jó. Mintha olyan utakon is vezetné, amelyeknek látszólag semmilyen célja sincs.

A próféta nem hagy kétséget afelől, hogy a jó pásztor pontosan úgy legeltet, ahogy kell. Ez az, ami megkülönbözteti a pásztoroktól s mindazoktól, akik a legjobb igyekezetük ellenére is tévedhetnek, rosszul ítéelhetnek meg dolgokat, s a döntéshelyzetekben rosszul dönthetnek. A jó Pásztor az egyetlen, aki mindig úgy vezet, ahogy kell. Mindig olyan úton vezet, amely a javamra van. És tudhatom – még ha nem is mindig könnyű elhinnem, elfogadnom –: minden azért van, hogy bőségben élhessek.

BARANYAYNÉ ROHN ERZSÉBET

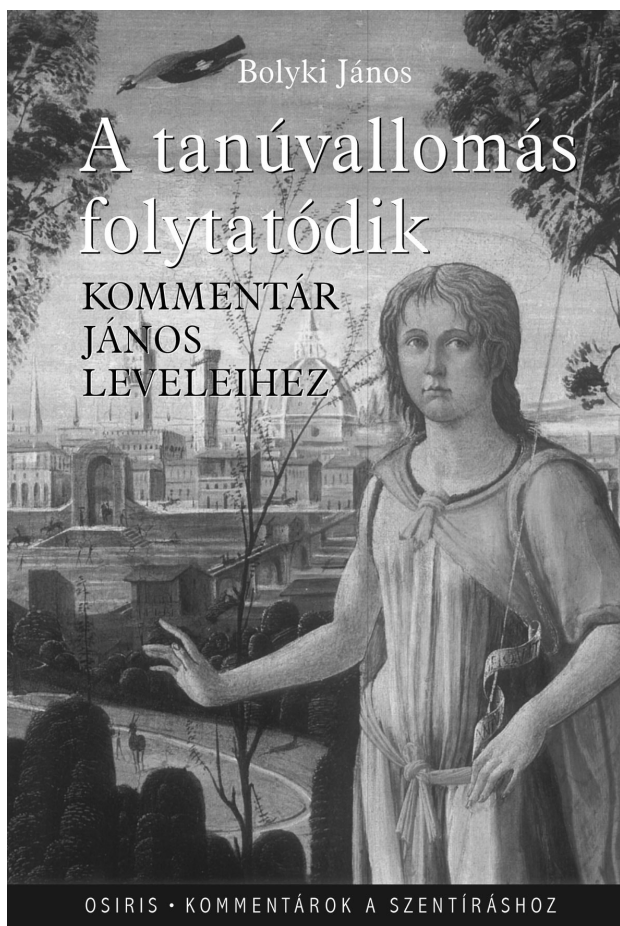
## Tallózó

„A próféta itt ugyan közvetlen a népek, Isten egyenes közbejöttével a babiloni fogságból leendő kiszabadításáról beszél; de az egész, mint gyakran Izaiásnál és Jeremiásnál, magasb értelemben egyszersmind jelképe minden népek egyesülésének egy akolban és egy pásztor alatt, mint a próféta a 23. v. világosan kifejezi.” (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A 7–10. vers erőteljesen hangsúlyozza, hogy a nyáj az Úr (a »nyájam« szó itt hétszer fordul elő). [...] A 11. vers két olyan igét tartalmaz, amelynek jelentése »megkeres«. Részben az elveszettek megkeresésére vonatkozik ez [...], részben olyan keresésre, amilyent a pap végez, amikor megvizsgál egy-egy áldozati állatot: nincs-e rajta valami hiba, ami alkalmatlanná tenné arra, hogy az oltárra kerüljön. [...] Benne van ebben a nyáj számon tartása; a pásztor azonnal észreveszi, ha valamelyik juh hiányzik vagy baja van. [...] A 16. vers [...] végén a LXX alapján »elpusztítom« helyett »örzöm« olvasandó: »a kövéret és az erőset pedig örzöm, és jog szerint legeltetem.«” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az igaz és egyetlen pásztor fogja fölénk rendelni: Dávidot (vagyis a hön szeretett Messiást). Jahve az Istenünk lesz, szolgálja, Dávid pedig a fejedelmük. [...] Figyeljük itt meg, hogyan szabadítja meg maga Jahve a nyáját anélkül, hogy pásztornak nevezné magát. Azután támaszt egy híres ültetvényt – az igazi Dávidot –, aki a pásztoruk lesz.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése. Evangéliumi Kiadó*)

„Kiderülven pedig, hogy a pásztorok nem a Főpásztor [...] oldalán álltak, sőt maguk is a ragadozók közé sorlandók [...], Jahve a pásztorok ellen fordul (10). [...] Mily visszás a kép: azokkal szemben kell fellépnie szabadító hatalmával, akiknek az erősítés és gyógyítgatás gondosságával Uruk munkatársaként kellett volna eljárniuk. [...] A gyöngét fölemeli, az elbitangoltat, azt a bizonyos századikat (Lk 15,4k) visszahozza. A kövérral és erőssel biztos kézzel bánik: kordában tartja.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)



BOLYKI JÁNOS

## A tanúvallomás folytatódik

Kommentár János leveleihez

Osiris Kiadó, Budapest, 2008

Az Osiris Kiadó bibliai kommentársorozatának második kötetét bocsátja útjára. A sorozat egyesíti a tudományos igényt a régi szöveg mondanivalójának megértésével, továbbá ökumenikus szemléletű, figyel a szövegkritikára, a hatástörténetre a korai egyházatyáktól napjainkig. Jelen kommentár abból indul ki, hogy mind János evangéliuma, mind az első levél szerzője „Tanúnak” nevezi magát, a második és harmadik levél küldője viszont a „Presbiter”. Tehát a három levélnek két írója van, ezek közül az első az evangélium szerzőjével azonos. Kiről tanúskodnak ezek a levelek? Istenről, aki *lélek, világosság és szeretet* (Jn 4,24; 1Jn 1,5; 4,8). Jézusról, aki a Krisztus, aki a jánosi paradoxia szerint valóságos ember és valóságos Isten, ahogy a Szentlélek szavaként őt meghatározza (1Jn 4,2). Az evangélium tanúságtétele tehát a levelekben folytatódik. A kötet szerzője, Bolyki János a teológia doktora, valamint az MTA nyelv- és irodalomtudományi doktora, a KRE-HTK emeritus professzora.



Az Evangélikus Hittudományi Egyetem pályázatot hirdet a gyakorlati (hatodéves) képzéssel kapcsolatos mentori szolgálatra, illetve gyakorló gyülekezeti státusra a 2008/2009-es tanévre. Olyan lelkészek jelentkezését várjuk, akik sokoldalú gyülekezeti munkát végeznek, valamint készek egy hatodéves hallgató (lelkészjelölt) munkájának irányítására és a lelkészi szolgálatba való bevezetésére. A megbízást kapott lelkészekkel és gyülekezetekkel az egyetem együttműködési megállapodást köt. A mentorok és a gyülekezetek ezáltal közvetlenül is bekapcsolódnak a gyakorlati lelkészképzés munkájába. A gyülekezetektől a szolgálatok biztosítása mellett elsősorban a lelkészjelölt megfelelő elhelyezését kérjük.

Gyakorlata idején a lelkészjelölt a mentor vezetésével végezhet gyülekezeti szolgálatot.

A pályázatnak tartalmaznia kell a gyülekezeti munka rövid (legfeljebb hatvansoros) bemutatását és a pályázó lelkész motivációját, valamint hogy milyen módon tudnak a hallgató részére tíz hónapon át szállást és ösztöndíj-kiegészítést biztosítani. Egyúttal kérjük, hogy a lelkészek egyidejűleg jelezzék pályázási szándékukat a területileg illetékes püspöki hivatalban.

A pályázatoknak 2008. március 3-ig kell az EHE rektori hivatalába megérkezniük (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.).

Bővebb felvilágosítással a gyakorlati intézet vezetője, Szabóné Mátrai Marianna (mariann.matrai@lutheran.hu) tud szolgálni.

Dr. Csepregi Zoltán rektor,  
dr. Szabó Lajos tanszékvezető,  
Szabóné Mátrai Marianna, a képzés koordinátora

